

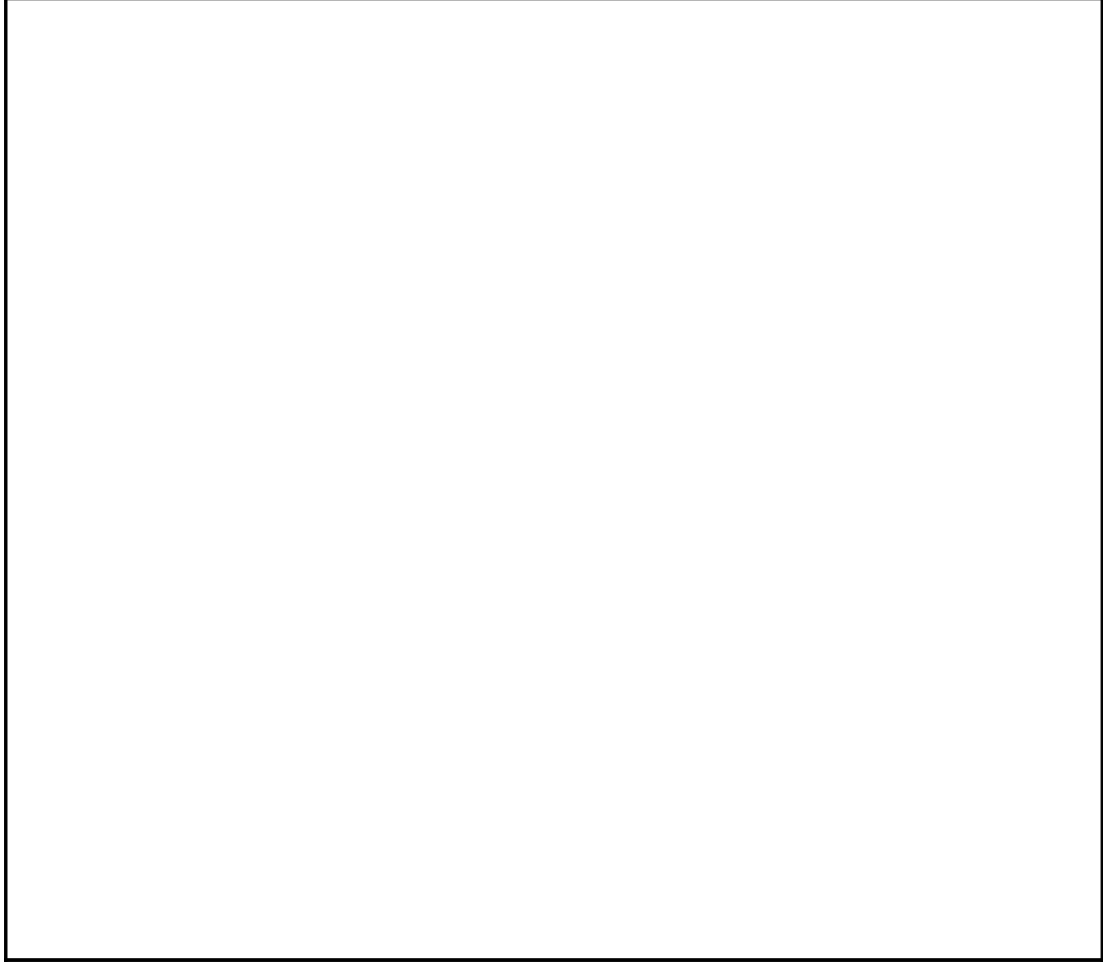
T.C.
ADALET BAKANLIĞI
EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI

YARGI MEVZUATI BÜLTENİ

Bültenin Kapsadığı Tarihler 01 - 07 Nisan 2008	Yayımlandığı Tarih 08 Nisan 2008	Sayı 370
--	--	--------------------

İÇİNDEKİLER

- [26/3/2008 Tarih ve 5751 Sayılı Toprak Koruma Kanunu ile Arazi Kullanımı Kanunu ile Mera Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun \(R.G. 2 Nisan 2008 – 26835\)](#)
- [Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik \(R.G. 2 Nisan 2008 – 26835\)](#)
- [Danıştay Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik \(R.G. 5 Nisan 2008 – 26838\)](#)
- [Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik \(R.G. 5 Nisan 2008 – 26838\)](#)
- [Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik \(R.G. 5 Nisan 2008 – 26838\)](#)
- [Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik \(R.G. 5 Nisan 2008 – 26838\)](#)
- [Yargıtay 2. Hukuk Dairesinden 2 Adet Karar \(R.G. 3 Nisan 2008 – 26836\)](#)
- [Yüksek Seçim Kurulunun 115 Sayılı Kararı \(R.G. 5 Nisan 2008 – 26838\)](#)
- [İnsan Hakları Mahkemesi Kararı \(Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye Davası\)](#)
- [İnsan Hakları Mahkemesi Kararı \(Kondu/Türkiye Davası\)](#)
- [İnsan Hakları Mahkemesi Kararı \(Ekrem/Türkiye Davası\)](#)
- [Adalet Bakanlığından Münhal Noterlikler İlanları \(R.G. 4 Nisan 2008 – 26837\)](#)
- [Adalet Bakanlığından Münhal Noterlikler İlanı \(R.G. 6 Nisan 2008 – 26839\)](#)
- [Adalet Bakanlığından İlan \(R.G. 6 Nisan 2008 – 26839\)](#)
- [2008 Mart Ayında İstifa Eden, Meslikten Ayrılan veya İsteği Üzerine ve Yaş Haddinden Emekliye Ayrılan Hâkim ve Savcılara Ait Liste](#)

 [İçindekilere dön](#)

Kanun

TOPRAK KORUMA VE ARAZİ KULLANIMI KANUNU İLE MERA KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN

Kanun No. 5751

Kabul Tarihi: 26/3/2008

MADDE 1 – 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun 13 üncü maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki (f) ve (g) bentleri eklenmiştir.

"f) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun talebi üzerine 20/2/2001 tarihli ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca yenilenebilir enerji kaynak alanlarının kullanımı ile ilgili yatırımları,

g) Jeotermal kaynaklı teknolojik sera yatırımları,"

MADDE 2 – 5403 sayılı Kanunun, 31/1/2007 tarihli ve 5578 sayılı Kanunla eklenen geçici 3 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmış ve 5403 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"GEÇİCİ MADDE 4- 11/10/2004 tarihinden önce, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçlı kullanıma açılmış bulunan arazilerin tarımsal bütünlüğü bozmuyor ise istenilen amaçla kullanımı için, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde Bakanlığa

başvurulması, hazırlanacak toprak koruma projesine uyulması ve tarım dışı kullanılan tarım arazilerinin her metre karesi için beş Yeni Türk Lirası ödenmesi şartıyla izin verilir.

Söz konusu arazi ve tesislerin istenilen amaçla kullanımı için çeşitli kurumlardan alınması gerekli ruhsat, izin gibi işlemler, Bakanlığa başvuru tarihinden itibaren 2 yıl içerisinde tamamlanmaya kadar başvuru sahipleri faaliyetlerine devam ederler. Bu süreler içerisinde gerekli izinleri alamayanların üretim faaliyetleri ilgili idarelerce durdurulur.

Tarım arazisi vasfından çıkarılan araziler, ilgili kuruluşlarca başvuru sahibinin isteği doğrultusunda vasfını değiştirir."

MADDE 3 – 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanununun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinden sonra gelmek üzere (ğ) ve (h) bentleri eklenmiş ve beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"ğ) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun talebi üzerine 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu hükümlerine göre elektrik faaliyetleri için ihtiyaç duyulan,

h) Jeotermal kaynaklı teknolojik seralar için ihtiyaç duyulan,"

"Durumu ve sınıfı çok iyi veya iyi olan mera, yaylak ve kışlaklarda birinci fıkranın (a), (f), (g), (ğ) ve (h) bentleri hariç, tahsis amacı değişikliği yapılamaz."

MADDE 4 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

1/4/2008

[R.G. 2 Nisan 2008 – 26835]

— • —

 İçindekilere dön

Yönetmelikler

İçişleri Bakanlığından:

KONTROLLÜ TESLİMAT UYGULAMASI ESAS VE USULLERİ HAKKINDA YÖNETMELİKTE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK

MADDE 1 – 15/9/1997 tarihli ve 23111 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde yer alan Başkanlık, Cumhuriyet Başsavcılığı ve Kontrollü Teslimat tanımları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Başkanlık: Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığını, Jandarma Genel Komutanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığını, Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığını veya Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünün Kaçakçılıkla Mücadeleden Sorumlu Daire Başkanlığını,"

"Cumhuriyet Başsavcılığı: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığını,"

"Kontrollü Teslimat: Suç faillerinin belirlenmesi, her türlü delilin tespiti, toplanması, kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen mal veya fonların müsaderesi amacıyla, yurt içinde dağıtılacak veya yurt dışından Türkiye’ye getirilerek dağıtılacak veya Türkiye’de hazırlanarak yurtdışına götürülecek veya Türkiye’den transit geçecek, uyuşturucu ve psiko trop maddeler, 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psiko trop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Eki I ve II Numaralı Tablolar ile bu Tablo değişikliklerinde yer alan maddelerin ve bunlara bağlı fonlar veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerine veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerine kaynaklık edecek diğer her türlü kaçak veya kaçak olmasından şüphe edilen eşyanın yetkili makamların bilgisi ve denetimi altında nakillerini,"

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddenin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"1) Kontrollü teslimat yönteminin boşluksuz işleyeceği ve failer hakkında kovuşturma ve soruşturma açılacağı, talep eden ülke tarafından garanti edilmesi,"

"2) Kontrollü teslimat uygulamasının sona erdiği, Türk vatandaşlarının yakalandığı ülke devleti tarafından Türk vatandaşları ile kontrollü teslimata konu mal veya fonlar ile bunların naklinde kullanılan araçlar ile suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin iadesi hususunun taahhüt edilmiş olması,"

"Türk vatandaşlarının iadesi, Türk Ceza Kanununun 188 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde Türk vatandaşının yabancı ülkedeki cezasının tamamlanmasından sonra gerçekleştirilir."

MADDE 3 – Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 6 – Başkanlıklar, bu Yönetmeliğin 5 inci maddesindeki şartların gerçekleşmesi halinde kontrollü giriş, geçiş ve çıkış ile yurtiçi kontrollü teslimat kararının alınması için Cumhuriyet Başsavcılığına talepte bulunmaya ve bu konuda gerekli işlemleri yürütmeye yetkilidir.

Başkanlıklardan;

a) Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Emniyet birimlerinin,

b) Jandarma Genel Komutanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Jandarma birimlerinin,

c) Sahil Güvenlik Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı Sahil Güvenlik birimlerinin,

d) Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünün Kaçakçılıkla Mücadeleden Sorumlu Daire Başkanlığı Gümrük Muhafaza birimlerinin,

kontrollü teslimat kararına ilişkin yazılı taleplerini ivedi olarak Cumhuriyet Başsavcılığına iletir.

Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı;

a) Kontrollü teslimata konu olan mal veya fonun bulunduğu yerin,

b) Bu yer belli değil ise kontrollü teslimat talep eden kuruluşun bulunduğu yerin polis, jandarma, sahil güvenlik veya gümrük muhafaza görev bölgesinde bulunmasına göre,

kontrollü teslimat kararına ilişkin yazılı taleplerini ilgili Başkanlığa yapar. Başkanlıkta ivedi olarak Cumhuriyet Başsavcılığına iletir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Mali Suçları Araştırma Kurulu, üçüncü fıkranın (a) ve (b) bentlerindeki şartları dikkate almadan Başkanlıklardan birine kontrollü teslimat kararına ilişkin yazılı taleplerini ivedi olarak iletir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, bu Yönetmeliğin 5 inci maddesinde belirtilen şartların varlığı halinde evrak üzerinde yapılacak inceleme üzerine ivedi olarak kontrollü teslimata karar verir.

Uyuşturucu maddelere ilişkin kontrollü teslimatlarda, arama kararını gerektiren durumlarda, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 119 uncu maddesine göre arama kararı alınmak suretiyle uyuşturucu maddenin gizlendiği yere ulaşılarak gizli bir şekilde numune alınması, uyuşturucu maddenin tamamının veya bir bölümünün başka maddelerle değiştirilmesine ve ayrıca kontrollü teslimat kararının boşluksuz olarak uygulanabilmesini sağlamak amacıyla özellikle kargo yoluyla yapılan sevkıyatlarda görevli nezaretinde gerçekleştirilmesine karar verilebilir."

MADDE 4 – Aynı Yönetmeliğin 7 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 7 – Yabancı ülkelerin kontrollü teslimat talepleri hakkında karar vermeye 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesi ile yetkilendirilmiş Ankara Ağır Ceza Mahkemesi yetkilidir. Ancak suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerinin kontrollü teslimatına ilişkin yabancı ülke talepleri hakkında karar vermeye Ankara Sulh Ceza Mahkemesi yetkilidir."

MADDE 5 – Aynı Yönetmeliğin 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddenin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"a) Kontrollü teslimat yönteminin boşluksuz işleyeceği ve failer hakkında kovuşturma ve soruşturma açılacağına talep eden ülke tarafından garanti edilmesine,"

"b) Kontrollü teslimat uygulamasının sona erdiği, Türk vatandaşlarının yakalandığı ülke devleti tarafından Türk vatandaşları ile kontrollü teslimata konu mal veya fonlar ile bunların naklinde kullanılan araçlar ile suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin iadesi hususunda yabancı ülkelerin taahhütlerinin alınmasına,"

"Uyuşturucu maddelerin kontrollü teslimatı uygulamasında, yabancı ülkenin imhaya ilişkin talebi halinde, yakalanan uyuşturucu maddelerin iadesi şartı aranmaz."

MADDE 6 – Aynı Yönetmeliğin 10 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 10 – Kontrollü teslimat uygulamasına son verilmesinde yetki, uygulamaya son verilen yer mahkemesine aittir. Kontrollü teslimat uygulaması Türk mahkemelerinin yargı yetkisini ortadan kaldırmaz."

MADDE 7 – Aynı Yönetmeliğin 11 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 11 – Gerek yurtiçi kontrollü teslimat, gerekse kontrollü giriş, geçiş ve çıkışlarda, ilgili kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon ilgili Başkanlık tarafından yürütülür. Diğer taraftan, polis, jandarma, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza birimleri arasında kontrollü teslimat uygulamasına ilişkin koordinasyon, Başkanlıklarca bilgi alış verişi sağlanması ve teknik işbirliği yapılması yoluyla sağlanır. Görevlilere, bu uygulama sırasında kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce her türlü yardım ve kolaylık sağlanır."

MADDE 8 – Aynı Yönetmeliğin 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 14 – Bu Yönetmelik hükümlerini İçişleri Bakanı ve Gümrük Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan yürütür."

MADDE 9 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 10 – Bu Yönetmelik hükümlerini İçişleri Bakanı ve Gümrük Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan yürütür.

[R.G. 2 Nisan 2008 – 26835]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

Danıştay Başkanlığından:

DANIŞTAY PERSONELİ GÖREVDE YÜKSELME VE UNVAN DEĞİŞİKLİĞİ YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK

MADDE 1 – 3/8/2005 tarihli ve 25895 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Danıştay Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliğinin 5 inci maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"b) İdari Hizmetler Grubu;

1) Ayniyat Saymanı,

2) Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, Bilgisayar İşletmeni, Zabıt Katibi,

3) Şoför."

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (b), (c) ve (d) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; (e) bendi ise yürürlükten kaldırılmıştır.

"b) Şef kadrosuna atanabilmek için;

1) En az iki yıllık yüksek okul bitirmiş olmak,

2) En az 2 yılı Danıştay’da olmak kaydıyla, Danıştay, bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde 3 yıl veri hazırlama ve kontrol işletmeni, bilgisayar işletmeni veya zabıt katibi kadrolarında olmak üzere toplam 10 yıl çalışmış olmak,

3) Her biri olumlu olmak şartıyla son 3 yıllık sicil notu ortalaması (70) puandan aşağı olmamak,

4) Görevde yükselme sınavında başarılı olmak,"

"c) Veri hazırlama ve kontrol işletmeni, bilgisayar işletmeni ile zabıt katibi kadrolarına atanabilmek için;

1) En az lise veya dengi okul mezunu olmak,

2) Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanmış daktilo veya bilgisayar sertifikasına sahip bulunmak,

3) En az 2 yılı Danıştay'da veya bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde sayılan sınıflarda geçmek üzere toplam 3 yıl hizmeti olmak,

4) Her biri olumlu olmak şartıyla son 3 yıllık sicil notu ortalaması (70) puandan aşağı olmamak,

5) Görevde yükselme sınavında başarılı olmak,"

"d) Şoför kadrosuna atanabilmek için;

1) En az lise veya dengi okul mezunu olmak,

2) "E" sınıfı sürücü belgesine sahip olmak,

3) En az 2 yılı Danıştay'da olmak kaydıyla, Danıştay, bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde sayılan sınıflarda geçmek üzere toplam 3 yıl hizmeti olmak,

4) Her biri olumlu olmak şartıyla son 3 yıllık sicil notu ortalaması (70) puandan aşağı olmamak,

5) Görevde yükselme sınavında başarılı olmak,"

MADDE 3 – Aynı Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "iki" ibareleri "üç" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 4 – Aynı Yönetmeliğin 18 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"a) Aynı hizmet grubu alt görev grubunun kendi içinde kalmak kaydıyla, sınav yapılmaksızın, ilgili personelin isteği ve atanılacak kadronun gerektirdiği özellikleri taşımak şartıyla ve birden fazla müracaat olması halinde, Yönetmelik eki Ek-1 değerlendirme formu esas alınarak yapılacak puanlama sonucunda, toplam puanı en fazla olandan başlamak üzere diğer kadrolara atama yapılabilir. Bu puanlama, yapılacak her atamada yenilenir."

MADDE 5 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6 – Bu Yönetmelik hükümlerini Danıştay Başkanı yürütür.

[R.G. 5 Nisan 2008 – 26838]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

Kamu İhale Kurumundan:

HİZMET ALIMI İHALELERİ UYGULAMA YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK

MADDE 1 – 11/9/2003 tarihli ve 25226 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinin 59 uncu maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin Ek-1’inde yer alan İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihine kadar olan dönem için)’nun (4) numaralı dipnotu ile İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihinden sonraki dönem için)’nun (5) numaralı dipnotu aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinin 59 uncu maddesinin birinci fıkrasının (f) ve (g) bentlerindeki hükümler çerçevesinde tespit edilecektir. Bu bentler dışında 1/1 olarak alınacaktır."

MADDE 3 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 – Bu Yönetmelik hükümlerini Kamu İhale Kurumu Başkanı yürütür.

[R.G. 5 Nisan 2008 – 26838]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

Kamu İhale Kurumundan:

**DANIŞMANLIK HİZMET ALIMI İHALELERİ UYGULAMA
YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA
DAİR YÖNETMELİK**

MADDE 1 – 11/9/2003 tarihli ve 25226 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinin 54 üncü maddesinin birinci fıkrasının (i) bendi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin Ek-1’inde yer alan İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihine kadar olan dönem için)’nun (4) numaralı dipnotu ile İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihinden sonraki dönem için)’nun (5) numaralı dipnotu aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinin 54 üncü maddesinin birinci fıkrasının (g) ve (h) bentlerindeki hükümler çerçevesinde tespit edilecektir. Bu bentler dışında 1/1 olarak alınacaktır."

MADDE 3 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 – Bu Yönetmelik hükümlerini Kamu İhale Kurumu Başkanı yürütür.

[R.G. 5 Nisan 2008 – 26838]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

Kamu İhale Kurumundan:

**YAPIM İŞLERİ İHALELERİ UYGULAMA YÖNETMELİĞİNDE DEĞİŞİKLİK
YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK**

MADDE 1 – 11/9/2003 tarihli ve 25226 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinin 55 inci maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2 – Aynı Yönetmeliğin Ek-1’inde yer alan İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihine kadarki dönem için)’nun (4) numaralı dipnotu ile İş Deneyim Belgesi Güncelleştirme ve Değerlendirme Formu (1/1/2006 tarihinden sonraki dönem için)’nun (5) numaralı dipnotu aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"İş yönetme belgeleri için 1/10, diğer belgeler için 1/1 oranları yazılacaktır."

MADDE 3 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 – Bu Yönetmelik hükümlerini Kamu İhale Kurumu Başkanı yürütür.

[R.G. 5 Nisan 2008 – 26838]

— • —

Yargıtay Kararları

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinden:

Esas No : 2007/4199

Karar No : 2008/2632

İncelenen Kararın:

Mahkemesi : Bala Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi

Tarihi : 27/5/2004

Numarası : Esas No: 2004/109 Karar No: 2004/94

Davacı : Erdal Özdemir

Davalı : İsmet Özdemir

Dava Türü : Boşanma

Temyiz Eden : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen hükmün kanun yararına bozulması Adalet Bakanlığının yazısı üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından istenilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 166/3. maddesinde, en az bir yıl sürmüş evliliklerde eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliğinin temelinden sarsılmış sayılabileceği öngörülmüştür. Bu halde dahi boşanma kararı verilebilmesi için, hakimin bizzat tarafları dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocuklarının durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması gerekmektedir. Hakim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin kabulü halinde boşanmaya hükmolunur.

Taraflar hazır bulunup, bizzat anlaşmalarını açıklamaz veya hakim, tarafların anlaşmalarını uygun bulmaz ise, taraflardan delilleri sorulup toplanması sonucunda evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığının Türk Medeni Kanununun 184. maddesi çerçevesinde takdiri gerekirken, davacı asil dinlenilmeksizin vekilinin beyanı ile yetinilerek eksik inceleme ile boşanma hükmü kurulmuş olması usul ve yasaya aykırıdır.

SONUÇ: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 427/6. maddesine dayalı kanun yararına bozma isteğinin açıklanan sebeple kabulü ile hükmün sonuca etkili olmamak üzere **BOZULMASINA**, oybirliğiyle karar verildi. 3/3/2008

— • —

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinden:

Esas No : 2007/5479

Karar No : 2008/2975

İncelenen Kararın:

Mahkemesi : Bala Asliye Hukuk (Aile) Mahkemesi

Tarihi : 17/2/2005

Numarası : Esas No: 2005/18 Karar No: 2005/41

Davacı : Hakime Tanrıverdi

Davalı : Osman Tanrıverdi

Dava Türü : Boşanma

Temyiz Eden : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen hükmün kanun yararına bozulması Adalet Bakanlığının yazısı üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından istenilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Davacı vekilinin davalı aleyhine 9/2/2005 tarihinde açtığı boşanma davasında, tarafların boşanma, velayet ve diğer hususlarda anlaşmalarına ilişkin taraf vekillerinin duruşmadaki

beyanları doğrultusunda davanın kabulüne karar verildiği ve hükmün temyiz edilmeksizin kesinleştiği anlaşılmaktadır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 166/3. maddesi hükmüne göre, en az bir yıl sürmüş evliliklerde eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu halde dahi boşanma kararı verilebilmesi için, hakimin bizzat tarafları dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması gerekmektedir.

Taraflar hazır bulunup, bizzat anlaşıklarını açıklamaz veya hakim tarafların anlaşmalarını uygun bulmaz ise taraflardan delilleri sorulup, toplanması sonucunda evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olup olmadığının anılan Kanunun 184. maddesi çerçevesinde takdiri gerekirken, davacı ve davalı asiller dinlenilmeksizin taraf vekillerinin beyanları ile boşanma hükmü kurulmuş olması usul ve yasaya aykırıdır.

SONUÇ: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 427/6. maddesine dayalı kanun yararına bozma isteğinin açıklanan sebeple kabulü ile hükmün sonuca etkili olmamak üzere **BOZULMASINA**, oybirliğiyle karar verildi. 6/3/2008

[R.G. 3 Nisan 2008 – 26836]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

Yüksek Seçim Kurulu Kararı

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığından:

Karar No : 115

İtiraz No :

- KARAR -

Başkanlık Makamınca Kurulumuza sunulan 6/10/2007 tarihli yazıda; aynen; "Plebisit, bir kanun veya herhangi bir Devlet tasarrufu hakkında halk oyuna başvurma halidir. Diğer bir deyişle, kamu hizmeti gören yetkili kişi veya kurulların, yaptıkları veya yapacakları eylem veya işlemlerin uygun görülüp görülmediğinin vatandaşların oylarıyla tespit edilmesidir.

Diğer yandan, 26 Nisan 1969 günlü ve 13184 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve 1580 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde Yüksek Seçim Kurulunun 11/4/1969 tarihli ve 180 sayılı kararı ile kabul edilen Örnek: 108 sayılı Genelgede, plebisitte seçmenlerin oylarına başvurma usul ve şartları ayrıntılı olarak düzenlenmiş bulunmaktadır.

Daha önce yürürlükte bulunan, 1580 sayılı Belediye Kanununun değişik 7. maddesinde; valiliğin bildiri üzerine en az 15 gün içerisinde o yerde ilan edilip, ilan tarihinden sonra gelen 60 ıncı günü takip eden ilk Pazar günü seçim yapılması öngörülmekte iken, 13 Temmuz 2005 günlü Resmî Gazetenin 25874 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanununun 85. maddesinin (f) fıkrası ile 3/4/1930 tarihli, 1580 sayılı Belediye Kanununun ek ve değişikliklerinin yürürlükten kaldırıldığı bilinmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanununun 4. maddesinin 4. fıkrasında; "bir veya birden fazla köyün köy ihtiyar meclisinin kararı veya seçmenlerinin en az yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki amirine yazılı başvurusu ya da valinin kendiliğinden buna gerek görmesi durumunda, valinin bildiri üzerine, mahalli seçim kurullarının, onbeş gün içinde köyde veya köy kısımlarında kayıtlı seçmenlerin oylarını alacağı ve sonucu bir tutanakla valiliğe bildireceği",

Aynı Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrasında; "bir belde veya köyün veya bunların bazı kısımlarının meskûn sahasının, komşu bir beldenin meskûn sahası ile birleşmesi veya bu sahalar arasındaki mesafenin 5.000 metrenin altına düşmesi ve buralarda oturan seçmenlerin yarısından bir fazlasının komşu beldeye katılmak için başvurması halinde, katılacak belde sakinlerinin oylarına başvurulmaksızın, katılmak isteyen köy veya belde veya bunların kısımlarında başvuruya ilişkin oylama yapılacağı, oylama sonucunun olumlu olması halinde başvuruya ait evrakın, valilik tarafından katılacak belediyeye gönderileceği, belediye meclisinin evrakın gelişinden itibaren otuz gün içerisinde istek hakkındaki kararını vereceği ve belediye meclisinin uygun görmesi halinde katılımın gerçekleşeceği, büyükşehirlerde birleşme ve katılma işlemlerinin katılacak ilçe veya ilk kademe belediye meclisinin görüşü üzerine büyükşehir belediye meclisinde karara bağlanacağı, katılma sonrası oluşacak yeni sınır hakkında, 6 ncı maddeye göre işlem yapılacağı ve sonucun İçişleri Bakanlığına gönderileceği",

8. maddenin son fıkrasında da; "birleşme ve katılma işlemlerinde bu maddede düzenlenmeyen hususlarda 4 üncü madde hükmüne göre işlem yapılacağı", hükümlerine yer verilmiştir.

Söz konusu Kanun hükümlerinden açıkça anlaşılacağı üzere; seçim kurullarının üzerine düşen görev, halkoylaması sonucunu alarak ilgili valiliğe bildirilmesinden ibarettir.

Öte yandan, halkoylaması (plebisit), bir veya birden fazla köyün birleşerek belde kurmaları veya bir belde veya köyün veya bazı kısımlarının komşu bir belde ile birleşmek istemeleri halinde, o yerde oturan halkın serbest karar ve isteğinin etki altında kalmaksızın saptanmasını amaçlar. Bu nedenle halkoylamasının yapılması ilçe seçim kurullarına bırakılmıştır.

Açıklanan yasal düzenlemeler karşısında, Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek: 108 sayılı Genelge 5393 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte işlevini yitirdiğinden, söz konusu genelgenin ele alınarak yeniden düzenlenmesi hususunda gerektiğinde bir komisyon çalışması yapılmasını ve sonrasında karar altına alınmasını takdirlerinize arz ederim." denilmiş ve Kurulumuzun 6/10/2007 tarih, 2007/857 sayılı kararı ile Kurulumuz Üyesi Hasan ERBİL'in Başkanlığında, Üyeler Cenker KARAOĞLU ve Hüseyin EKEN'den oluşturulan Komisyon çalışmasını tamamlayarak konu hakkında düzenlediği raporu ve genelge taslağını Kurulumuza sunmuş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü maddesi gereğince; belediye kurma koşulları oluşan bir veya birden fazla köyün köy ihtiyar meclisinin kararı veya seçmenlerin yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu ya da valinin kendiliğinden gerek görmesi durumunda,

5393 sayılı Belediye Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince; bir belde veya köyün veya bunların bazı kısımlarının meskûn sahasının, komşu bir beldenin meskûn sahası ile birleşmesi veya bu sahalar arasındaki mesafenin 5.000 metrenin altına düşmesi ve buralarda oturan seçmenlerin yarısından bir fazlasının komşu beldeye katılmak için başvurması halinde,

valinin bildirimini üzerine halkoylaması yapılması öngörülmüştür.

Yukarıda belirtilen 5393 sayılı Kanun hükümleri gereğince, Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek: 108 sayılı Genelge işlevini yitirdiğinden, söz konusu genelgenin ele alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmiş ve bu konuda Yüksek Seçim Kurulunun 6/10/2007 tarihli, 2007/857 sayılı kararı ile Kurulumuz Üyesi Hasan ERBİL'in Başkanlığında, Üyeler Cenker KARAOĞLU ve Hüseyin EKEN'den oluşturulan komisyon;

- Plebisitle Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek:108 sayılı Genelge'yi,

- 5393 sayılı Belediye Kanununu,

- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu,
- Genel Seçimlerde ve Anayasa Değişikliğinin Halkoyuna Sunulmasında düzenlenip kullanılan ve İl - İlçe Seçim Kurulları ile Sandık Kurullarının Görev ve Yetkilerinin Gösterir Genelgesi,

birlikte inceleyerek, ekli Örnek: 147 sayılı Halkoylamasında (Plebisitte) Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge'yi hazırlamıştır.

Bu nedenle; Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek: 108 sayılı Genelge, 5393 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte işlevini yitirmiş olduğundan, söz konusu Örnek: 108 sayılı genelgenin bütün ekleriyle birlikte yürürlükten kaldırılması ve komisyonca yeniden düzenlenip Kurulumuzca da bütünüyle ele alınan Örnek: 147 sayılı "Halkoylamasında (Plebisitte) Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge"nin yürürlüğe konulması uygun bulunmuştur.

S O N U Ç:

Açıklanan nedenle;

1 - 5393 sayılı Belediye Kanununun yürürlüğe girmiş olması nedeniyle, 26 Nisan 1969 günlü ve 13184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve 1580 sayılı Belediye Kanununun yürürlükte olduğu dönemde Yüksek Seçim Kurulunun 11/4/1969 tarihli ve 180 sayılı kararı ile kabul edilen "Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek: 108 sayılı Genelge" işlevini yitirmiş olduğundan, söz konusu genelgenin bütün ekleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmasına,

2 - 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü ve 8 inci maddelerinde öngörülen halkoylamasının (plebisit) sağlıklı ve düzenli yürütülüp sonuçlandırılması ve Yurt genelinde uygulamada birliğin sağlanması amacıyla düzenlenen Örnek: 147 sayılı "Halkoylamasında (Plebisitte) Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge"nin kabulüne ve genelgenin bu kararın eki sayılmasına,

3 - Genelgenin yeterli miktarda bastırılarak tüm il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına ihtiyaç miktarı kadar gönderilmek üzere Kurulumuz İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığına ve bilgi için Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne gönderilmesine,

4 - Karar örneği ve eki genelgenin Resmî Gazete'de yayımlanmasına,
29/3/2008 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan Muammer AYDIN	Başkanvekili Ahmet BAŞPINAR	Üye Hasan ERBİL	Üye Necati SÖZ
Üye Hüseyin EKEN	Üye Bahadır DOĞUSOY	Üye Mehmet KILIÇ	
Üye Kırdar ÖZSOYLU		Üye Sadri BOZKURT	

ÖRNEK: 147

**HALKOYLAMASINDA (PLEBİSİTTE) SEÇMENLERİN OYLARINA
BAŞVURMA
USUL VE ESASLARINA İLİŞKİN GENELGE**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu genelge, 5393 sayılı Belediye Kanununa göre yapılacak halkoylamasında (plebisit) seçmenlerin oylarına başvurulmasında uyulması gereken usul ve esasları belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu genelge, 5393 sayılı Belediye Kanununa göre yapılması gereken halkoylamalarının genel esaslarını, Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurullarının görev ve yetkileri ile sandık kurullarının oluşturulması, sandık kurullarının ve ilçe seçim kurullarının kararlarına karşı itiraz ve şikayetlerin usul ve esaslarını kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu genelge, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile 5393 sayılı Belediye Kanununun ilgili hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu genelgede geçen;

- a) Seçim Kurulu Başkanları: İl ve ilçe seçim kurulu başkanlarını,
- b) Sandık Kurulu: Sandık kurulu başkan ve üyelerini,
- c) Halkoylaması: 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü ve 8 inci maddelerine göre seçmenlerin oylarına başvurulması için yapılması gereken iş ve işlemlerin tümünü, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Halkoylamasına Başvurulacak Haller

MADDE 5 – (1) 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü maddesi gereğince; belediye kurma koşulları oluşan bir veya birden fazla köyün köy ihtiyar meclisinin kararı veya seçmenlerin yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu ya da valinin kendiliğinden gerek görmesi durumunda,

(2) 5393 sayılı Belediye Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince; bir belde veya köyün veya bunların bazı kısımlarının meskûn sahasının, komşu bir beldenin meskûn sahası ile birleşmesi veya bu sahalar arasındaki mesafenin 5.000 metrenin altına düşmesi ve buralarda oturan seçmenlerin yarısından bir fazlasının komşu belgeye katılmak için başvurması halinde,

valinin bildirim üzerine halkoylaması yapılır.

Halkoylamasının Yapılmasını Talep Edecek Makam

MADDE 6 – (1) 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü maddesine göre bir veya birden fazla köyün birleşerek belediye kurabilmeleri,

(2) Aynı Kanunun 8 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre; bir belde veya köyün veya bunların bazı kısımlarının komşu bir beldenin meskûn sahası ile birleşmesi ve bu sahalar arasındaki mesafenin 5.000 metrenin altına düşmesi halinde komşu belgeye katılabilmeleri için,

Halkoylamasının yapılmasını ilçe seçim kurulundan ilin en büyük mülki idare amiri vali talep eder. (Yasal zorunluluk nedeniyle valinin görevde bulunmaması halinde vali vekili de talep edebilir.)

Halkoylamasını Yönetecek İlçe Seçim Kurulu

MADDE 7 – (1) Halkoylaması; valinin bildirim üzerine,

- a) Birleşerek belediye kurulmasına karar verilen bir veya birden fazla köyün,
 - b) Başka bir belde ile birleşmelerine veya katılmalarına karar verilen belde veya köyün veya bazı kısımlarının,
- bağlı buldukları ilçe seçim kurullarının denetim ve gözetiminde yapılır.

Halkoylamasının Yapılma Süresi

MADDE 8 – (1) Halkoylamasının yapılmasına ilişkin valiliğin yazılı bildirim üzerine, yetkili ve görevli ilçe seçim kurulu 5393 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde belirtildiği gibi onbeş (15) gün içinde halkoylamasını yapar ve buna dair işlemleri yürütür.

Halkoylamasının Duyurulması

MADDE 9 – (1) Halkoylomasının yapılacağı köy, belde veya bunların bazı kısımlarında, halkoylomasına katılımın sağlanması için valinin bildiriminden itibaren halkoyloması yöre halkına mahalli imkanlarla ilan edilerek duyurulur.

Halkoylomasının Esasları

MADDE 10 – (1) Halkoyloması; serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Halkoylomasında Oy Kullanabilecekler

MADDE 11 – (1) 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 6 ncı maddesi gereğince seçme yeterliliğini taşıyan,

(2) 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü maddesi gereğince, bir veya birden fazla köyün birleşerek belediye kurmak istemeleri halinde söz konusu yerlerde oturan,

(3) 5393 sayılı Belediye Kanununun 8 inci maddesi uyarınca, bir belde veya köyün veya bunların bazı kısımlarının komşu bir belde ile birleşmesi veya katılması halinde, birleşmek veya katılmak isteyen köy veya belde veya bunların kısımlarında oturan, seçmenler oy kullanabilirler.

Halkoylomasında Oy Verme Günü

MADDE 12 – (1) Valinin bildiriminden itibaren onbeş (15) inci günden sonraki ilk Pazar günü halkoyloması için oy verme günüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Halkoylomasına İlişkin Usul ve Esaslar

Muhtarlık Bölgesi Askı Listelerinin Güncelleştirilmesi

MADDE 13 – (1) Halkoylomasının yapılmasına karar verilmesinden sonra yetkili ve görevli ilçe seçim kurulu, halkoylomasının yapılacağı yerleşim yerlerine ait olan ve o seçim bölgesinde en son kullanılan muhtarlık bölgesi askı listelerini belirleyeceği süreler içerisinde askıya çıkartarak güncelleştirme genelgesindeki usul ve esaslara göre kesinleştirir ve halkoyloması bu kesinleşen listeler ile yapılır.

Sandık Seçmen Listesi

MADDE 14 – (1) Muhtarlık bölgesi askı listelerinin güncelleştirilmesinden sonra sandık seçmen listeleri oluşturulur. Kesinleşen ve sandık seçmen listesi haline getirilen listelerin her sayfası ayrı ayrı mühürlenir ve ilçe seçim kurulu başkanı tarafından imzalanır. Son sayfanın altına listenin kaç sayfa olduğu ve kaç seçmeni içerdiği yazılarak ilçe seçim kurulu başkanı tarafından onaylanır.

(2) Kesinleşen ve sandık seçmen listesi haline getirilen listelerden üç (3) nüsha çoğaltılır. Bu listelerden bir nüshası ilgili muhtarlıklara, diğer iki (2) nüshası da sandık kurulu başkanlarına verilir. Sandık kurulu başkanları bunlardan birini sandık alanına asar, diğeri de oy verme işleminde kullanılır.

Seçmen Bilgi Kağıtları

MADDE 15 – (1) Seçmen bilgi kağıtları halkoyloması dolayısıyla kullanılırken, bu kağıtların ilgili bölümüne "halkoyloması" kelimesi yazılacaktır.

(2) Kanuna uygun biçimde hazırlanmış seçmen bilgi kağıtlarının sağlıklı ve kısa zamanda seçmene ulaştırılmasını sağlayacak yöntemi ilçe seçim kurulu başkanı belirler.

Halkoylomasını Yapacak Sandık Kurulu

MADDE 16 – (1) Halkoylomasını yapacak sandık kurulu; bir (1) başkan, bir (1) memur üye ve o ilçede teşkilatı bulunan ve son genel seçimde en çok oy almış olan beş (5) siyasi parti üyesinden oluşur. Köylerde ise, memur üye yerine köy ihtiyar meclisi üyeleri arasından çekilecek kur'a ile üye belirlenir. Kur'ada adı ilk çıkan asıl öteki yedek üye olur. (298 S.K. 21, 22, 23)

Sandık Kurullarının Görev ve Yetkileri

MADDE 17 – (1) Sandık kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

a) Sandık alanı içinde halkoylomasının düzenle yürütülmesi için gereken tedbirleri almak, oy verme işlerini yönetmek ve denetlemek,

b) Sandık alanında sandığın konulacağı yeri belirlemek, sokak başlarına, bu yeri gösterir göze çarpacak işaretler koymak ve sandığın yerini alışılmış araçlarla duyurmak,

c) Sandığa atılmış olan oy pusulalarını saymak, dökümlerini ve sonuçlarını tutanağa geçirmek ve bunları halkoylaması işlerine ait diğer evrak ile birlikte, derhal ilçe seçim kuruluna teslim etmek,

ç) Sandık kurulu tutanak defterindeki tutanaklar ile gerekli diğer tutanakları tutmak ve altını imzalamak,

d) Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek şikayet ve itirazları incelemek, karara bağlamak ve kararları tutanak defterine geçirerek altını imzalamak,

e) Bu kararlardan itiraza uğrayanları derhal ilçe seçim kuruluna göndermek,

f) Kanunlarla ve Yüksek Seçim Kurulu genelge ve kararları ile verilen diğer görevleri yapmak,

g) Oy verme ve sayım döküm sonunda kullanılan ve kullanılmayan oy pusulalarını, oy zarflarını ayrı ayrı paketleyerek seçim tutanağı ile birlikte ilçe seçim kuruluna teslim etmek (298 S.K. 71).

Sandık Kurulu Başkanının Öncelikle Yapacağı İşler

MADDE 18 – (1) Sandık kurulu başkanı, oy verme gününden en az 48 saat önce, ilçe seçim kurulu başkanından aşağıda yazılı oy verme araçlarını tutanakla teslim alarak, zamanında sandık yerinde bulundurur.

a) Ağzı mühürlü bir kese içinde bulunan sandık kurulu mühürü,

b) Kapalı oy verme yerine asılacak (Örnek: 19) numaralı açıklama levhası,

c) Halkoylaması için hazırlanmış oy pusulası paketleri,

ç) Üstü ilçe seçim kurulu başkanlığı mühürünü taşıyan oy zarflarına ait paket,

d) Halkoylaması sandığının önüne yapıştırılacak bandrol,

e) İstampa, ıstampa mürekkebi, mühür mumu ve sicim ile sayfeleri ilçe seçim kurulu başkanlığınca mühürlenmiş tutanak defteri, sayım cetvelleri ve tutanak kağıtları, tükenmez kalem,

f) Her yaprağı ilçe seçim kurulu başkanı tarafından mühürlü ve sonu onaylı olan iki nüsha sandık seçmen listeleri,

g) Sahiplerine verilememiş olan seçmen bilgi kağıtları,

ğ) Oy sandığı, (bulunduğu yerden alınır.)

(2) Yukarıda sayılan araç ve gereçleri teslim aldıktan sonra, sandığın götürüleceği gün ve oy verme günü binada hazır bulunmasını sağlamak.

Sandık Kurulunun And İçmesi

MADDE 19 – (1) Sandık kurulu başkan ve üyeleri, oy verme günü, göreve başlamadan önce, ilk iş olarak sandık başında bulunanlar önünde birer birer aşağıdaki şekilde and içer. "Hiçbir tesir altında kalmaksızın, hiç kimseden korkmadan, seçim sonuçlarının tam ve doğru olarak belirmesi için, görevimi kanuna göre, dosdoğru yapacağıma, namusum, vicdanım ve bütün mukaddesatım üzerine and içerim." (298 S.K. 70).

Başkan ve Üyelerin Toplantıya Gelmemesi Halinde Yapılacak İşler (Sandık Kurulunda Çoğunluğun Sağlanması)

MADDE 20 – (1) Sandık başında, oy verme başlamadan önce veya oy verme sırasında, sandık kurulu üyelerinden biri veya birkaçı görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine kuruluştaki usule göre, o civarda ise yedek üyelerden biri getirilir. Şayet, bu dahi mümkün olmaz ve kurul üyeleri sayısı yarısından aşağı düşerse bu konu tutanağa geçirilir ve eksiklikler, o sandık alanında seçme yeterliliğine sahip, okur-yazar olanlar arasından başkanın seçeceği kimselerle doldurulur (298 S.K. 73).

(2) Göreve gelmeyen veya bırakıp giden başkan ve üyelerin yerine görevlendirilenler oy verme iş ve işlemleri sonuçlanıncaya kadar görevlerine devam ederler.

(3) Sandık kurulu başkanının görevi başına gelmemesi veya bırakıp gitmesi halinde, yerine kurulun partili olmayan üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder. Yaş konusunda uyuşmazlık çıkarsa nüfus cüzdanındaki bilgi esas tutulur.

Sandığın Konulacağı Yer

MADDE 21 – (1) Sandık alanında, sandığın konulacağı yeri sandık kurulu kararlaştırır. Sandığın konulacağı yerlerin belirlenmesinde, seçmenin oyunu kolaylıkla, serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi göz önünde bulundurulur.

(2) Dağınık mahalle ve sair yerleşim yerleri bulunan köylerde veya köylerin birbirlerine yakın olduğu durumlarda seçim sandıklarının tek mahallede veya bir köyde toplanmasına ilçe seçim kurulu karar vermiş ise bu karar göz önünde tutularak belirlenen yere sandık konulur.

(3) Sandıklar; özürlü seçmenlerin kolaylıkla oy vermelerini sağlayacak şekilde, okul (özel okullar ve özel dershaneler dahil) avlusu veya salonların elverişli kısımları gibi geniş ve umumi yerlere konulur. Açık yerlerde, saçağı, sahanlığı, sundurması bulunan yerler üstün tutulur.

(4) Kışla, karargah, ordugah gibi askeri bina ve tesislerle, karakollara ve parti binalarına, muhtarlık odalarına ve mabetlere sandık konulamaz (298 S.K. 74).

Kapalı Oy Verme Yeri

MADDE 22 – (1) Sandık kurulları, oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak şekilde kapalı oy verme yeri hazırlar.

(2) Kapalı oy verme yerleri, oyların gizliliğini ve seçmenlerin oylarını tam bir serbestlik içinde vermelerini sağlayacak, dışarıdan içerisinin gözetlenmesine imkan bırakmayacak elverişli bir durumda olacaktır (298 S.K. 75, 76).

Kapalı Oy Verme Yerine Asılacak Levha

MADDE 23 – (1) Sandık kurulu, sandıkların konulacağı yeri ve kapalı oy verme yerlerini belirledikten sonra buralara 298 sayılı Kanunun oy verme serbestliğine ve gizliliğine ilişkin hükümlerini içeren levhayı (Örnek: 19) asar (298 S.K. 76).

Sandık Seçmen Listesinin Sandık Alanına Asılması

MADDE 24 – (1) Her yaprağı ilçe seçim kurulu başkanı tarafından mühürlü ve sonu onaylı sandık seçmen listesi, sandık alanında, seçmenlerin kolayca görüp inceleyebilecekleri uygun bir yere asılır. (298 S.K. 68/13).

Sandık Yerinin İlanı

MADDE 25 – (1) Sandık kurulu başkanı, sandıkların konulduğu yeri, göze çarpan işaretlerle veya alışılmış araçlarla halka duyurur.

(2) Sandıkların bulunduğu yere giden sokakların başına, o yeri gösteren yazılar ve işaretler (Örneğin "1 numaralı sandığa gider" yazısı ve ok işareti) konulur.

Sandık Alanı

MADDE 26 – (1) Sandıkların, kapalı oy verme yerinin ve sandık kurulunun yerleştiği yer merkez olmak üzere yüz metre yarı çaplı alan, sandık alanıdır (298 S.K. 81).

Sandık Alanında Bulunabilecekler

MADDE 27 – (1) Sandık alanında sandık kurulu başkan ve üyeleriyle oy vermek üzere gelen seçmenler bulunur.

(2) Yukarıdaki fıkarda belirtilenlerden başka hiç kimse sandık alanına giremez (298 S.K. 72, 84).

(3) Sandık kurulunda görevli bulunan partili üyeler rozet, amblem veya partisini belirtir herhangi bir işaret taşıyamaz.

Oy Verme Gününde Sandık Kurulunun Toplanma Zamanı ve Hemen Yapacağı İşler

MADDE 28 – (1) Sandık kurulu oy verme günü, Yüksek Seçim Kurulunca başka süre konulmamış ise en geç saat 07.00'de, sandık başında toplanarak bu Genelgenin 19 uncu maddesinde gösterilen şekilde and içer. Başkan, ilçe seçim kurulundan teslim almış olduğu ağzı mühürlü torbayı kurula gösterdikten sonra açarak içerisinde bulunan sandık kurulu mühürünü masanın üzerine koyar. Bundan sonra seçim sandığının boş olduğunu orada bulunan sandık kurulu üyeleri önünde tespit ederek sandığı kapatır ve kapağını bozulmadan açılmayacak şekilde, (herhangi bir şekilde ıslatılmış) sandık kurulu mühürü ile mühürler.

(2) Sandık kurulu; and içme, sandığı yerleştirme, kapalı oy verme yerini düzenleme işini bitirdikten sonra hazır bulunanlar önünde ilçe seçim kurulu başkanlığından teslim aldığı paketlenmiş oy pusulaları paketini açıp, tümünü sayar; oy pusulalarının her birinin arkasını sandık kurulu mühürü ile mühürler.

(3) Sandık kurulu ilçe seçim kurulundan teslim alınan ve ilçe seçim kurulu başkanlığı mühürünü taşıyan oy zarflarını sayar, her zarfın üzerine sandık kurulu mühürünü basar.

(4) Oy pusulaları ve zarflar masanın üzerine düzenli bir şekilde konulur.

(5) Sandık kurulu seçime ilişkin bandrolü seçim sandığının önüne yapıştırır.

(6) Sandık kurulu, yaptığı sayımların sonucunu ve işlemleri bu genelge gereğince tutanak defterine geçirip imzalar (298 S.K. 77).

Kurulca İşlemlerin Nasıl Yapılacağı, Tedbirlerin Nasıl Alınacağı, İşlemlerle Kararların Deftere Nasıl Geçirileceği ve Üyelerin Başkana Yardımı

MADDE 29 – (1) Kanun gereği olarak kurulca alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken işlemler üzerinde anlaşma olmadığı takdirde, kurulu oluşturan üyelerin yarısından bir fazlasının görüşüne göre karar alınır veya işlem yapılır. Oyların eşitliği halinde başkanın katıldığı tarafın görüşü üstün tutulur.

(2) Sandık kurulu tarafından verilen kararlar veya yapılan işlemler varsa matbu tutanağa, yoksa olayın mahiyetine göre tutanak defterine yazılarak başkan ve üyeler tarafından imzalanır.

(3) Kanuna göre başkan tarafından yapılması gereken işler ve özel olarak sandık başında yapılacak işler (örneğin açıklamalar ve uyarmalar) başkanın izni ile üyeler tarafından da yapılabilir.

Sandık Alanında Düzenin Sağlanması ve Başkana Ait Yetkiler

MADDE 30 – (1) Sandık alanında düzenin sağlanması sandık kurulu başkanına aittir. Sandık alanında seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanları veya oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla, sandık başı işlemlerinin düzenini bozmaya yeltenenleri başkan uyarır ve bu uymayı dinlemeyenleri sandık alanının dışına kolluk kuvvetleri aracılığıyla çıkartabilir. Bu kimse, sandık kurulu üyesi ise ancak kurul kararı ile uzaklaştırılabilir.

(2) Sandık alanında alınacak tedbirler seçmenlerin sandık başı işlemlerini izlemelerini engelleyecek nitelikte olamaz. Sandık kurulu başkanının çağırdığı kolluk kuvvetleri dışında kolluk amir ve memurları ile resmi üniforma giymiş kimseler ve silah taşıyanlar sandık alanına giremezler.

(3) Seçmen olarak o sandıkta oy kullanması gereken subay, astsubay, kolluk amir ve memurları ancak sivil elbise ile sandık alanına girip oylarını verebilirler.

(4) Ancak, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve seferberlik ilan edilen yerlerde veya savaş durumlarında, kolluk amir ve memurlarıyla silahlı kuvvetler mensuplarının seçmen sıfatıyla kayıtlı buldukları sandıkta oy kullanmaları halinde yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz (298 S.K. 84).

(5) Sandık kurulu başkanı, seçmenin sandık alanına serbestçe girmesini engelleyen ve zorlaştıran her türlü hareketi önlemek zorundadır.

(6) Sandık alanında düzenin sağlanması işlerinde kolluk kuvvetleri sandık başkanının emirlerine uymak zorundadırlar (298 S.K. 81, 82, 84).

Oy Verme Yetkisi

MADDE 31 – (1) Onaylı sandık seçmen listesinde yazılı seçmenler halkoylamasında oy verme yetkisine sahiptirler. Sandık seçmen listesinde yazılı olmayanlar oy kullanamazlar.

(2) Sandık seçmen listesinde yazılı bulunsalar dahi, oy verme gününe kadar yetkili makamlardan, seçmen yeterliğini kaybettiğine ilişkin haklarında resmi yazı bulunanlara oy kullandırılmaz ve bu durum tutanağa geçirilir (298 S.K. 86).

Oy Verme Süresi

MADDE 32 – (1) Oy verme işlemi, Yüksek Seçim Kurulunca başka süre konulmamış ise seçim günü saat 08.00'da başlayıp 17.00'da sona erer (298 S.K. 89, 96).

(2) Oy vermenin bitiş saati geldiği halde, sandık başında oylarını vermek üzere bekleyen seçmenler var ise, sandık kurulu başkanı bunları belirledikten sonra sıra ile oylarını kullanmalarına izin verir. Saat 17.00'dan sonra gelen seçmen oy kullanamaz.

Sandık Kurulu Önüne Alınmada Sıra

MADDE 33 – (1) Oy verme günü sandık başına gelen seçmenler, sandık kurulu önüne kurul başkanı tarafından sıra ile, birer birer alınırlar. Gebeler, hastalar ve özürllüleri sıra ile bekletilmeden oylarını verirler. Güvenlik görevlileri ve yaşlıların da bekletilmeden oy kullanmalarına izin verilebilir (298 S.K. 90).

Oy Verme Düzeni

MADDE 34 – (1) Sandık başında; seçmene, vereceği oy hakkında hiçbir kimse müdahale, telkin veya tavsiyede bulunamaz. Hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz (298 S.K. 88).

(2) Oyunu kullandıktan sonra sandık başından ayrılmayan seçmene başkan uzaklaşmasını hatırlatır. Seçmen yine orada kalırsa, başkan onu kolluk kuvveti aracılığı ile uzaklaştırır.

Seçmenin Kimliğinin Tespiti

MADDE 35 – (1) Sandık başına gelen seçmen, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını taşıyan, nüfus cüzdanı, resmi daireler veya iktisadi devlet teşekküllerince verilen soğuk damgalı kimlik kartı, pasaport, evlenme cüzdanı, askerlik belgesi, sürücü belgesi gibi seçmenin kimliğini tereddütsüz ortaya koyan resimli ve resmi nitelikteki belgelerden birini başkana verir ve seçmen sıra numarasını söyler ve buna göre oyunu kullanır. Yukarıdaki belgelerden olupta Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını taşımayan belgelerden birini ibraz eden (sunan) seçmen hiçbir şekilde oyunu kullanamaz. Belediyeler ile köy veya mahalle muhtarlarınca düzenlenip onaylanan kimlik belgeleri seçmenin kimliğinin tespitinde geçerli değildir. (298 S.K. 87, 91).

Oy Verme

MADDE 36 – (1) Oy vermeden önceki işler;

a) Sandık kurulu başkanı, kurul üyeleri arasında iş bölümü yaparak oy verme işlemini izlemek üzere üyeleri ayrı ayrı görevlendirir. Bu üyeler, seçmenin oy verme işlemini takip ederek karışıklığa meydan verilmemesini ve seçmenin oyunu sandığa atmasını ve kendilerinin önünde bulunan oy pusulaları ve oy zarflarının kaybolmamasını sağlarlar. Diğer bir üyeyi sandık seçmen listesinin imza bölümünü takiple görevlendirir. Bu üye, sandık önüne alınan seçmenin sandık seçmen listesinden adını bulur.

b) Seçmen, oyunu kullanmadan seçmen bilgi kağıdı ile kimlik belgesini başkana verir ve kimliğini ispat eder.

c) Seçmen bilgi kağıdını gösteremeyenler kimlik belgeleri ile oylarını kullanabilir.

ç) Başkan tarafından seçmene kapalı oy verme yerine gitmeden önce:

ça) "Evet" veya "Hayır" yazılı oy pusulalarından birini zarfa koyması ve yapıştırması,

çb) Zarfa, oy pusulasından başka hiçbir şey koymaması, aksi halde kullandığı oyun geçersiz sayılacağı,

çc) Oy pusulasının herhangi bir yerine imza veya işaret yapmaması, aksi halde oyunun geçersiz sayılacağı, açıklanır.

(2) Oy verme işlemi;

a) Başkan, seçmen listesinde yazılı bulunan seçmene masa üzerinde duran arkası sandık kurulu mühürü ile mühürlenmiş, üzerinde "Evet" ve "Hayır" ibareleri yazılı bulunan, iki ayrı renkten oluşan oy pusulaları ile arkası ilçe seçim kurulu ve sandık kurulu mühürleriyle mühürlenmiş zarfı verir.

b) Oy pusulalarını ve zarfı alan seçmen doğruca kapalı oy verme yerine gider ve oyunu kullanmadan başka bir yere gidemez.

c) Seçmen, sandık kurulu başkanının açıkladığı şekilde hareket ettikten sonra kapalı oy verme yerinden çıkıp, zarfı sandığa atar ve sandık seçmen listesinde isminin karşısını imza

eder. Seçmen, imza atmasını bilmiyor veya herhangi bir sakatlığı nedeniyle imza atacak durumda bulunmuyorsa, sol elinin baş parmağını basar. Sol elinin baş parmağı olmayanların hangi parmağını bastığı listenin imza hanesine ayrıca yazılır. Hiç parmağı olmayan seçmenin durumu adı karşısına yazılıp başkan tarafından imzalanır.

ç) Sandık kurulu başkanı, oyunu kullanmış ve sandık seçmen listesini imzalamış olan seçmenin, seçmen bilgi kağıdının arka yüzünü imzalayıp mühürledikten sonra kendisine iade eder. Sandık kurulu başkanları, bu işlemlerin düzenli bir biçimde yapılıp yapılmadığını denetler.

d) Kapalı oy verme yerine girmeyen veya oy pusulaları ile oy zarfını aldığı halde oy kullanmayan seçmenden oy pusulaları ve zarf geri alınır.

Kapalı Oy Verme Yerinde Kalma

MADDE 37 – (1) Seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Şu kadar ki, oy pusulasını hazırlamak için gerekli normal süreden fazla kapalı oy verme yerinde kalan seçmenler, kurul başkanı tarafından uyarılır. Bu uyarıya rağmen kapalı oy verme yerinden çıkmayan seçmen oradan çıkarılır (298 S.K. 92).

Sandık Kurulu Görevlilerinin Oy Kullanmaları

MADDE 38 – (1) Sandık kurulu başkan ve üyeleri, halkoylamasının yapıldığı yerleşim birimine ait seçmen kütüğünde kayıtlı iseler görevli oldukları sandıkta oylarını kullanabilirler. Ancak, halkoylamasının yapıldığı yerleşim biriminde birden fazla sandık kurulmuş ise, seçmen kütüğüne kayıtlı olup da görevli oldukları sandığa ait seçmen listesinde isimleri bulunmayan sandık kurulu başkan ve üyeleri, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından kendilerine oy kullanma hakkı bulunduğu ilişkin olarak verilecek Örnek: 142 sayılı belgeyi ibraz ederek görevli oldukları sandıkta oy verirler. Bunların ad ve soyadları ile kimlik bilgileri o sandık seçmen listesinin sonuna ilave edilerek karşılıklarına imzaları alınır ve bu işlemler tutanağa geçirilir.

Özürlülerin Oy Kullanması

MADDE 39 – (1) Görme özürlüler, felçliler, elleri eksik olanlar veya bu gibi bedeni aksaklıkları açıkça belli olanlar o seçim çevresi seçmeni olan ve o sırada sandık alanında bulunan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla özürlüye yardım edemez (298 S.K. 93).

(2) Özürlülere yardım edenlerin de öncelikle oy kullanmalarına izin verilebilir.

Okuma - Yazma Bilmeyen Seçmenlerin Oy Kullanmaları

MADDE 40 – (1) Okuma - yazma bilmeyen seçmenlere, oylarını kullanmaları konusunda başkaları tarafından sandık alanında yardım edilmez. Okuma - yazma bilmeyen seçmen, sorduğu ve istediği taktirde kurul başkanı, nasıl oy kullanılacağını anlatır.

Sayım ve Döküm Başlamadan Önce Yapılacak İşler

MADDE 41 – (1) Oy verme bitince, kurul başkanı bunu yüksek sesle ilan eder ve oy vermenin bittiği saat tutanak defterine geçirilir. Oy sandıkları Yüksek Seçim Kurulu tarafından başka bir süre konulmamış ise saat 17.00'den önce açılmaz.

(2) Seçmen listesindeki bütün seçmenler oylarını kullanmış olsalar dahi, sandık, Yüksek Seçim Kurulu tarafından başka bir süre belirlenmemiş ise saat 17.00'den önce açılmayacaktır.

Sayım ve Dökümün Açık Olması ve Sayım Düzeni

MADDE 42 – (1) Sayım ve döküm açık olarak yapılır. Oy verme yerinde bulunanlar sayım ve dökümü izleyebilirler.

(2) Kurul; çalışmalarının selamet ve düzeni bakımından, sayım ve döküm masası etrafında boş kalması gereken kısmı, bir karar ile belirtir ve bu kısım etrafında orada bulunanların bu işlemleri izlemelerine engel olmayacak (ip germek gibi) tedbirleri alabilir (298 S.K. 95).

Masa Üzerindeki Eşyaların Kaldırılması, Oy Verenler Sayısının Denetlenmesi ve Tutanağa Geçirilerek İlanı

MADDE 43 – (1) Masa üzerinde, sandıktan başka ne varsa kaldırılır ve bundan sonra sandık seçmen listesinde yazılı seçmenlerin adları ile karşılıklarındaki imza veya parmak izleri

sayılarak oy vermiş olanların toplamı tespit edilir; 113 örnek sayılı basılı tutanaklara geçirilir ve sonucu yüksek sesle ilan edilir (298 S.K. 96).

Kullanılmayan Oy Pusulaları ve Zarflar

MADDE 44 – (1) Halkoylamasında, kullanılmayan oy pusulaları ve zarflar sayısı; oylarını veren seçmen sayısına eklenerek kurula teslim edilmiş bulunan oy pusulası toplamına ve belli sayıdaki zarf miktarına olan uygunluğu denetlenir. Kullanılmayan oy pusulaları ve zarflar ayrı ayrı paket haline getirilerek (herhangi bir şekilde ıslatılmış mühür ile) mühürlenir, üzerlerine sayıları yazılır. Kullanılmayan zarf sayısı 113 örnek sayılı tutanağa yazılır.

(2) Sandık kurulu başkanı; mühür, kullanılmamış ve paketlenmiş olan oy pusulaları ve zarfları, ilçe seçim kuruluna teslim edilecek torbaya koyar ve torbayı sicimle bağlar.

(3) Bu işlemler bitirildikten sonra sandıktan çıkacak oy pusulalarının konmasına yarayan torbanın boş olduğu tespit ve ilan olunur. Bütün bu işlemler tutanağa geçirilir (298 S.K. 97).

Sandığın Açılması, Zarfların Sayılması, Geçerli ve Geçersiz Oy Zarflarının Ayrılması

MADDE 45 – (1) Yukarıdaki maddede yazılı işlemler tamamlandıktan sonra oy sandığı, oy verilen yerde bulunanların önünde açılır ve çıkan zarfların toplamı basılı tutanağa (Örnek: 113) geçirilir. Sandıktan çıkan zarf sayısı oy veren seçmen sayısı ile karşılaştırılır.

a) Zarf sayısı oy veren seçmen sayısından fazla çıkacak olursa, bütün zarflar, açılmaksızın tek tek elden geçirilerek halkoylaması için belirlenen renkte olmayan, çift mühür taşımayan ve seçmenin kimliğini belli edecek şekilde işaretlenmiş bulunan zarflar ayrılır. Ayrılan bu zarfların, toplam zarf sayısından düşülmesi fazlalığın giderilmesine yetmiyorsa kurul başkanı eşitliği sağlayacak sayıda zarfı gelişi güzel çeker ve sadece bu zarflar açılmadan derhal yakılarak imha edilir. Gelişi güzel çekilerek yakılan zarf sayısı tutanağa yazılır. Bundan sonra geriye kalan geçerli zarflar sayılarak sandığa konulur (Eşitliği sağlamak üzere ayrılan ve çift mühürlü olmayan, seçmenin kimliğini belli edecek şekilde işaretlenmiş bulunan zarflar yakılmaz).

b) Zarf sayısı oy kullanan seçmen sayısına böylece eşit hale getirildikten sonra dahi geçersiz zarf kalmış ise (c) fıkrasındaki işlem uygulanır.

c) Oy kullanan seçmen sayısı ile sandıktan çıkan zarf sayısı eşit ise (bu halde (a) fıkrasındaki işleme lüzum kalmayacaktır) zarfların içinde genelgeye göre geçersiz sayılan zarf bulunup bulunmadığı denetlenir. Geçersiz zarf bulunursa bunlar sayılarak ayrılır ve paketlenir; paketin üzeri (herhangi bir şekilde ıslatılmış mühür ile) mühürlenir ve zarf sayısı yazılır. Geçersiz sayılarak saklanan bu zarfların sayısı tutanağa yazılır. Geçerli zarflar sayılarak sandığa konulur. Ara verilmeksizin döküme başlanır. Bütün bu işlemler tutanak defterine geçirilir (298 S.K. 98).

Sayım ve Döküm Cetvelinin Boş Bulunduğunun Orada Bulunanlara Gösterilmesi

MADDE 46 – (1) Sandık kurulu başkanı, sayım ve döküm işine başlamadan önce, sayım ve döküm cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu orada bulunanlara gösterir (298 S.K. 100).

Başkanın Sayım ve Döküm Sırasında Kurul Üyeleri Arasında İş Bölümü Yapması

MADDE 47 – (1)

a) Başkan, varsa değişik siyasi partilere bağlı iki üyeyi (yazıcı üye) sayım ve döküm cetvellerini işlemek,

b) Siyasi partilere bağlı bir üyeyi oy zarflarını sandıktan çıkarıp kendisine vermek,

c) Bir üyeyi de dökümü yapılmış oy pusulalarını, aşağıdaki maddede açıklandığı gibi torbaya atmak işleriyle görevlendirir (298 S.K. 100).

(2) Kurulda bu sayıda siyasi partiye mensup üye bulunmaması halinde bunların yerine diğer üyeler görevlendirilir.

Zarfların Açılması ve Oyların Sayım ve Dökümü

MADDE 48 – (1) Başkan tarafından görevlendirilen üye oy zarfını sandıktan teker teker alarak başkana verir. Başkan oy zarfını açar, herkesin görebileceği ve işitebileceği

şekilde okur ve bu iş için görevlendirilen üyeye verir, oy pusulası üzerinde "Evet" veya "Hayır" yazılı olup olmadığı okunur ve oy pusulasını torbaya atar. Oy pusulasının hesaba katılıp katılmamasında veya geçerli sayılıp sayılmamasında tereddüt edilirse bu oy pusulaları cetvele dökümü yapılmadan ayrılır, bir kenara konur. Bütün zarfların açılıp okunması bittikten sonra itiraz edilmeksizin geçerli sayılan oy pusulaları sayısı sayım ve döküm cetveline göre tutanağa (Örnek: 113) yazılır. Geçerliliği konusunda tereddüt edildiği için ayrılmış oy pusulalarının, geçerli olup olmadıkları, hesaba katılıp katılmayacakları sandık kurulunca karara bağlanır. Durum tutanağa geçirilir (Örnek: 113) ve geçerli sayılanlarla hesaba katılmasına karar verilenler de sayım ve döküm cetveline işlenir. Geçerli sayılmayan oy pusulaları ayrıca paket yapılarak paketin üzeri (herhangi bir şekilde ıslatılmış mühür ile) mühürlenir ve saklanır. Sayısı tutanağa yazılır, (Örnek: 113) bunlar kesinlikle yakılmaz, yırtılmaz ve yok edilemez.

Geçerli Sayılmayacak Zarflar ve Oy Pusulaları

MADDE 49 – (1)

A) Aşağıda yazılı oy zarfları geçerli değildir.

aa) Sandık kurulunca verilen, çift mühür taşımayan,

ab) Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan (geçersiz sayılıp ayrılan bu oy zarfları kesinlikle yakılmaz).

B) Aşağıda yazılı oy pusulaları geçerli değildir (Bu oy pusulaları paketlenip, üzeri mühürlenir ve sayısı yazılır).

ba) Sandık kurulunca verilmeyen ve kağıdında (Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu) filigranı bulunmayan, özel surette imal edilmiş kağıttan başka kağıda basılı veya yazılı oy pusulaları,

bb) Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan oy pusulaları,

bc) Arkasında sandık kurulu mühürü bulunmayan oy pusulaları,

bç) Zarfın içinde el ilanı, herhangi bir kağıt veya madde bulunan oy pusulaları,

(2) Oy pusulasının arkasına basılan sandık kurulu mühür izinin başka bir oy pusulasına geçmesi oy pusulasını geçersiz kılmaz.

(3) Bir oy zarfı içinden birden fazla "Evet" veya "Hayır" oy pusulası çıkması durumunda, bir oy pusulası sayılır ve geçerli kabul edilir. Ancak bir oy zarfı içinden birden ziyade değişik renkte olan "Evet" veya "Hayır" oy pusulalarının birlikte çıkması halinde tümü geçersiz sayılır.

Seçim Sonuçlarının Sayım ve Döküm Cetvellerine Geçirilmesi

MADDE 50 – (1) Sandık kurulu başkanı, geçerli bulunduğu veya hesaba katılacağına tereddüt edilmeyen her oy pusulasını okudukça, cetvel yazıcısı iki üye tarafından, Örnek: 112 sayılı cetvele işlenir.

(2) Oy pusulalarının okunmasından sonra her sütunda çizilmiş bulunan son rakam, o sütuna verilmiş oy sayısını göstereceğinden, bu sayı sütunun altındaki haneye rakamla ve yazı ile yazılır. Sonuçlar orada bulunanlara yüksek sesle ilan edilir ve tutanak tarih ve imza atılarak kapatılır (298 S.K. 100).

Sayım ve Döküm Cetvelleri Sonuçlarının İlanı ve Tutanağa Geçirilmesi

MADDE 51 – (1) Oyların sayımı ve sayım cetvellerine sonuçların geçirilmesi biter bitmez, sandık kurulu başkanı bu sonuçları orada bulunanlara yüksek sesle ilan eder.

(2) Bundan sonra; Örnek: 113 sayılı basılı tutanak düzenlenir, altı başkan ve üyeler tarafından imzalanır ve bu tutanağın bir örneği sandık çevresinde herkesin görebileceği bir yere asılır. Bu tutanak bir hafta süre ile asılı kalır. (298 S.K. 106).

(3) Oy vermede kanuna aykırılık bulunduğu yolundaki ihbar ve şikayetlerin ve bunlara ait kararların nelerden ibaret buldukları tutanağa geçirilir. Tutanağın altı, başkan ve üyeler tarafından imzalanır (298 S.K. 105).

(4) Sayım ve döküm işlemleri tamamlandıktan sonra; oy kullanan seçmen sayısı (=) "Evet" oyları (+) "Hayır" oyları (+) geçersiz oyların toplamına eşit olması gerekir.

Sayıma İlişkin Kağıt ve Belgelerin Paketlenerek Torbaya Konulması

MADDE 52 – (1) Sandık kurulları, kağıt ve belgeleri ayrı ayrı olmak üzere, ilçe seçim kuruluna teslim etmek için aşağıda yazılı şekilde hazırlar;

- a) Geçerli sayılan oy pusulaları,
- b) Geçersiz sayılan oy pusulaları,
- c) Hesaba katılmayan zarflar,
- ç) Kullanılmayarak arta kalan oy pusulaları,
- d) Kullanılmayarak arta kalan zarflar,
- e) Sayım ve döküm cetveli (Örnek: 112),
- f) Sandık kurullarınca düzenlenecek tutanağı (İlan Tutanağı) – (Örnek: 113),
- g) Tutanak defteri,
- ğ) Istampayı,

(2) Ayrı ayrı paketler halinde sararak, sayılarını üzerlerine yazar ve üzerlerini sandık kurulunun mühürü ile mühürleyip imzalandıktan sonra hepsini birden torbaya koyup ağzını yine kurul (herhangi bir şekilde ıslatılmış) mühürüyle mühürler ve imzalar. Sandık kurulu başkanı sandık alanında seçimle ilgili hiçbir seçim evrakının unutulmamasına özen gösterir.

Sayıma İlişkin Torbanın (Kağıt ve Belgelerin) İlçe Seçim Kurulu Başkanına Teslimi

MADDE 53 – (1) Sandık kurulu tarafından hazırlanan mühürlü torba ve sandık kurulu mühürü, sandık kurulu başkanı ile ad çekme yoluyla belli edilecek en az iki üye tarafından hiçbir gecikmeye meydan verilmeksizin ve hiçbir yere uğranmaksızın en kısa zamanda, ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilir. Bu maddeye aykırı hareket edenler hakkında cezai kovuşturma yapılır.

(2) Kurulun diğer üyeleri isterlerse ve taşıtta yer varsa veya taşıt kendileri tarafından sağlanırsa başkanla birlikte gidebilirler.

(3) İlçe seçim kurulu, torbayı ve sandık kurulu mühürünü alarak, torbayı getiren üyeler önünde açıp içindekiler hakkında tutanak düzenlenir ve bu tutanağın alt tarafı torbayı ve mühürü teslim edenlerle ilçe seçim kurulu başkanı ve üyelerden biri tarafından imzalanır. Bu tutanağın bir örneği sandık kurulu başkanına verilir.

(4) Kullanılan oy pusulası, tutanak ve cetvellere ilişkin bilgiler; ayrı ayrı sayılar halinde Örnek: 114 sayılı tutanakta gösterilir (298 S.K. 71, 107).

Şikayet ve İtiraz

MADDE 54 – (1) Seçmenler, sandık kurulu başkanlarının veya bu kurulların yaptıkları işlemlere veya aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair işlemlerine veya herhangi bir kimsenin Kanunun koyduğu yasaklara aykırı davranışlarına karşı, bu işlem veya tedbirlerin veya sair işlemlerinin düzeltilmesi veya yasaklara aykırı davranışların önlenmesi için sandık kurullarına başvurulabilir. Bu şekildeki başvuruya (şikayet) denilir. Sandık kurullarınca verilmiş herhangi bir kararın Kanuna aykırı olması nedeniyle kaldırılması veya Kanuna uygun bir şekle sokulması için ilçe seçim kurullarına başvurulabilir. Bu başvuruya da (itiraz) denilir (298 S.K. 110, 112, 116, 119).

Şikayetlerin Nasıl Yapılacağı ve Sözlü Şikayetin Tutanağa Geçirilmesi

MADDE 55 – (1) Şikayet dilekçe veya sözle yapılabilir. Sözlü şikayetler gerekçesiyle birlikte özel bir tutanağa yazılır. Bu tutanak adı, soyadı ve adresi de yazılarak şikayetçiye imza ettirilir. Şikayetçi imza atamaz ise sol elinin baş parmağı bastırılır (298 S.K. - 110, 116).

Şikayet Üzerine Yapılacak İnceleme

MADDE 56 – (1) Şikayet dilekçesini alan veya şikayeti yukarıdaki madde gereğince tutanağa geçiren sandık kurulu, ilk önce şikayetçinin yetkili olup olmadığını inceler ve şikayetçi, yetkili kimselerden değilse, başka bir yön üzerinde durmaksızın şikayeti hemen reddeder. Kurul, şikayetçinin yetkili kimselerden olduğunu belirlerse, şikayetin haklı veya yerinde olup olmadığını inceler.

Şikayetin Karara Bağlanması

MADDE 57 – (1) Şikayetin haklı veya yerinde görülmesi halinde, kurul, karar yazmağa ihtiyaç olmaksızın, şikayet konusu tedbir veya işlemi düzeltir yahut bu tedbir veya işlemi kaldırır.

(2) Şikayetçinin yetkili olmaması veya şikayetin süresinden sonra yapılmış olması veya haksız yahut yersiz görülmesi halinde kurulca şikayetin reddine karar verilir. Bu halde kurulun kararını tutanak defterine yazması ve bu kararın başkan ve üyeler tarafından imzalanması gerekir.

(3) Kurul kararları, kurul başkan ve üyelerinin yarıdan fazlasının oylarının o karar üzerinde toplanmasıyla verilir. Oylarda eşitlik halinde başkanın katıldığı tarafın oyu üstün tutulur.

(4) Şikayetin reddine ilişkin kararın bir örneği şikayetçiye verilir (298 S.K. 117).

Şikayetin Süresi ve Süresinden Sonra Yapılacak Şikayetin Reddi

MADDE 58 – (1) Şikayet en geç, halkoyması sonuçlarını tespit eden tutanağın sandık kurulunca düzenlenmesine, yani yazılıp imzalamasına kadar sandık kuruluna ulaşmalıdır.

(2) Tutanak imzalandıktan sonra ve fakat sandık kurulu dağılmadan önce yapılan sözlü şikayetlerin veya verilen şikayet dilekçelerinin sürenin geçmiş olması sebebiyle reddine karar verilir (298 S.K. 127).

Sandık Kurullarının Kararlarına İtiraz

MADDE 59 – (1) Şikayetin reddine ilişkin sandık kurulu kararları ile halkoyması sonuçlarını gösteren tutanakların sandık kurullarınca düzenlenmesi işlerine veya sandık kurullarının diğer kararlarına karşı itiraz olunabilir.

Sandık Kurullarının İtirazı İlçe Seçim Kuruluna Ulaştırması ve İtirazcıya Alındı Kağıdı Verilmesi

MADDE 60 – (1) Yukarıdaki maddede anılan itirazlar, sandık kurullarınca halkoyması sonuçlarını gösteren tutanağın düzenlenmesine kadar, sandık kurulu aracılığı ile sözle veya dilekçe verilerek yapılabilir.

(2) Sözlü itiraz, sandık kurulunca gerekçesi ile birlikte özel bir tutanağa geçirilir. Bu tutanak; adı, soyadı ve adresi de yazılarak itirazcıya imza ettirilir; itirazcı imza atamaz ise parmak bastırılır.

(3) Gerek sözlü, gerek yazılı itirazların ileri sürülmüş olduğunu ve yapıldığı tarihi gösteren bir alındı kağıdı itirazcıya verilir.

(4) Sözlü itiraza ait tutanak veya itiraz dilekçesi ile itirazcı tarafından bunlara eklenen deliller ve itiraza uğrayan sandık kurulu kararı, ya itirazcı veya güvenilir bir kimse eliyle sandık kurulunca derhal ilçe seçim kuruluna yollanır (298 S.K. 71/4, 112/1, 128).

İtiraz Üzerine Verilecek Karara Sandık Kurulunun Uymak Zorunda Olması

MADDE 61 – (1) İtiraz üzerine ilçe seçim kurulu başkanınca veya ilçe seçim kurulunca verilen karar ile sandık kurulunun bir işlemi veya tedbiri düzeltilirse veya sandık kurulunun kararı hükümsüz bırakılırsa, bu karar hemen sandık kuruluna bildirilir. Sandık kurulu bu karara uymak, yani bu kararı olduğu gibi yerine getirmek zorundadır.

Şikayetin veya İtirazın Sandık İşlerini Durdurmayacağı

MADDE 62 – (1) Sandık kurullarının kararlarına veya tutanakları düzenleme işlerine itiraz yapılmış veyahut kurulların veya başkanlarının işlemlerine yahut tedbirlerine karşı şikayet yapılmış olması, oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmaz. Yani herhangi bir itiraz veya şikayet yokmuş gibi seçim işlerine sandık kurullarınca devam olunur (298 S.K. 118).

Kararların Bildirilmesi ve Tebliği

MADDE 63 – (1) İtiraz üzerine kesin olmamak üzere verilen kararlar itiraz eden hazır ise sözle bildirilir. Sözlü bildirmede, kararın bildirildiği gün ve saat tutanağa geçirilerek kendisine imza ettirilir. İsterse kararın bir örneği de verilir. İtiraz eden hazır değilse, halkoymasının yapıldığı yerleşim biriminde asılmak suretiyle tebliğ olunur.

(2) Kurulların kesin kararı tebliğ olunmaz. Ancak itiraz eden, başkana başvurduğu takdirde, kendisine gösterilir, isterse bir suret de verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Halkoylaması Sonucunun İlanı ve Valiliğe Bildirilmesi

Halkoylaması Sonucunun İlçe Seçim Kurulunca Birleştirilmesi

MADDE 64 – (1) İlçe seçim kurulunca sandık kurullarından gelen tutanakların birleştirilmesi aralıksız yapılır. Tutanakların birleştirilmesinde "Evet" ve "Hayır" oyları tespit edilerek sandık tutanak sonuçları SEÇSİS'den alınacak Örnek: 114 sayılı tutanağa geçirilir (298 S.K. M: 108).

(2) Ancak; sandık kurullarının Örnek: 113 sayılı tutanak sonuçları, Örnek: 114 sayılı birleştirme tutanağına sandıkların numara sırasına göre geçirilir ve bu şekilde düzenlenen tutanak ilçe seçim kurulu başkanı ve üyeleri tarafından imzalanır.

(3) İlçe seçim kurulu başkanı, halkoylaması sonucunu hazır bulunanlara sözle duyurur. Ayrıca, halkoylaması sonucunu gösteren Örnek: 114 sayılı birleştirme tutanağının bir örneğini talepte bulunan valiliğe gönderir, bir örneğini de bir hafta süreyle ilan edilmek üzere seçim kurulunun kapısına astırır.

(4) Halkoylamasına ilişkin tutanaklara yapılan itirazlar oyların dökümü ve sayımı ile ilgili ise yeniden yapılan döküm, sayım ve hesap sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde; yeniden yapılacak döküm, sayım ve hesap sonucuna göre tutanak düzenlenir.

Halkoylamasında İlçe Seçim Kuruluna İtiraz

MADDE 65 – (1) Sandık kurullarının kararları ve tutanakların düzenlenmesi aleyhine, sandık tutanağının düzenlenmesine kadar sözle veya yazıyla, sandık kurulları aracılığıyla ilçe seçim kuruluna itiraz yapılabileceği gibi, oy verme gününden sonraki Salı günü saat 14:00'e kadar doğrudan doğruya ilçe seçim kuruluna yazılı olarak itirazda bulunulabilir.

(2) İlçe seçim kurulları itirazın kendisine verildiği tarihten sonraki ikinci gün saat 17.00'e kadar itirazları karara bağlar.

(3) İlçe seçim kurulları, itiraz süresi sona ermeden veya yapılan itirazlar incelenip karara bağlanmadan birleştirme tutanağını düzenleyemez (298 S.K. 128).

Halkoylamasında İl Seçim Kuruluna İtiraz

MADDE 66 – (1) İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının, kendi işlemleri aleyhine vaki şikayet üzerine verdikleri kararlar ile, sair kararları aleyhine, en geç ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine kadar; ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesi ve buna ait işlemlerle neticelerine karşı bu tutanağın düzenlenmesini takip eden gün, saat 17:00'e kadar, doğrudan doğruya veya ilçe seçim kurulları aracılığıyla il seçim kurullarına itiraz edilebilir.

(2) İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının işlemlerine, tedbirlerine ve sair muamelelerine karşı yapılan şikayetlerin reddine dair verilen kararlara yapılan itirazlar, iki gün içinde kesin olarak karara bağlanır.

(3) Sair itirazlarda aynı şekilde iki gün içinde karara bağlanır (298 S.K. 129).

Halkoylamasının Yenilenmesi

MADDE 67 – (1) Halkoylamasının sonuçlarını etkileyecek ölçüde bir usulsüzlük veya kanuna aykırı uygulama nedeniyle halkoylamasının iptaline ve halkoylamasının yenilenmesine ilçe veya il seçim kurullarınca karar verilmesi ve kesinleşmesinden sonra, halkoylamasının yenileneceği o çevrede derhal ilan edilir ve bu ilandan itibaren 15 inci günü izleyen ilk Pazar günü bu genelge hükümlerine göre yeniden halkoylaması yapılır. Halkoylamasının yenilenmesi durumlarında, önceki halkoylamasında kullanılan kesinleşmiş sandık seçmen listeleri güncelleştirilmeden aynen kullanılır.

Halkoylaması Sonucunun Valiliğe Bildirilmesi

MADDE 68 – (1) Sayım, döküm, hesap sonucuna veya halkoylaması işlemlerine yapılan itirazlar çözümlenip sonuçlandırıldıktan veya kanuni süreleri geçtikten sonra kesinleşen halkoylaması sonucu 5393 sayılı Belediye Kanununun 4 üncü maddesi uyarınca bir tutanakla valiliğe bildirilir.

Yüksek Seçim Kurulundan İstekler ve Bildirilecek Hususlar

MADDE 69 – (1) Halkoylaması için gerekli, kırtasiye, gereç, zarf ve oy pusulası ihtiyaçları, halkoylaması yapılacak muhtarlıklarda, yani bölgelerde yapılmış önceki seçimdeki seçmen ve sandık sayıları esas alınmak suretiyle tespit edilecektir.

a) Oy zarfı

Mahalle ve köy muhtarı seçimlerinde olduğu gibi halkoylamasında da her muhtarlık bir seçim bölgesi olduğundan, Yüksek Seçim Kurulunca hazırlanıp önce gönderilmiş bulunan, her boy ve renkteki filigranlı zarflardan hiç kullanılmamış veya sadece ilçe seçim kurulu başkanlığı mührü ile mühürlenmekle beraber keza kullanılmamış olanlar varsa ve bunlarla aynı sandıktaki zarf ihtiyacının tamamı karşılanabiliyorsa kullanılmasında sakınca yoktur.

Hiç zarf yoksa veya mevcut zarflar ihtiyacı karşılamıyorsa, gerçek miktar, aynı bölgelerde bir önceki seçimde belli olan seçmen sayısı esas alınarak tespit olunacak ve istenecektir.

b) Oy pusulaları

Halkoylamasında, üzerinde "Evet" ve "Hayır" yazıları bulunan ve renkleri Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen ayrı ayrı basılı oy pusulaları kullanılacaktır. Bu oy pusulaları, halkoylaması yapılacak bölgelerdeki seçmen sayısına göre hesaplanarak ilçe seçim kurullarınca Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığından, diğer ihtiyaçlar arasında istenecektir.

c) Basılı kağıtlar

Bilgisayar Destekli Merkezi Seçmen Kütüğü (SEÇSİS)'nde yer alan ekran menülerinden ulaşılarak temin edilecektir (Örnek: 112, 113, 114).

ç) Kırtasiye ve gereçler

Kırtasiye ve gereçlere olan ihtiyaçlar, mevcutlar belirlenerek, gerçek ihtiyaca göre istenecektir.

Bu ihtiyaçlar, bölgenin uzaklığı ve özellikleri göz önünde tutularak, halkoylamasının zamanında yapılmasını aksatmayacak şekilde tespit edilerek Yüksek Seçim Kurulundan istenmelidir.

d) Ödenekler

Halkoylaması için tahakkuk edecek istihkaklar ve yapılacak masraflar seçimler için gönderilen ödeneklerden ve Yüksek Seçim Kurulunun muhtelif mali genelgelerinde belirtilen şekil ve surette karşılanacak; mevcut ödenek yetmediği takdirde Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığından istenecektir. Bu masrafların, diğer idarelerin bütçelerindeki ödeneklerle veya mahalli halktan alınacak paralarla karşılanması kanuna aykırı olup, sorumluluğu gerektirir.

Çalışmalar, o gün düzenlenecek bir tutanakla ayrıntılı bir şekilde tespit edilerek; sıra numarası altında, özel bir dosyada Seçim Büro Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Genelge hükümlerine göre saklanacak; asla imha edilmeyecektir.

Tahakkuk eden istihkaklar 104 numaralı harcama çizelgesinde gösterilecek; kayıtlara ve hesaplara uygunluğu İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca onanarak Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına gönderilecektir. Tahakkuk edip ödenmeyen istihkaklar olursa bunlar da bir cetvel halinde bildirilecektir.

Halkoylaması dolayısıyla da, ücret ve istihkakların tahakkuk ettirilmesinde ve masrafların ödenmesinde, kanunun, kararnamelerin ve ilke kararlarının önemle göz önünde tutulması zorunludur ve aykırı hareket sorumluluğu gerektirir.

Halkoylamasına Ait Kağıtların Saklanması ve Yok Edilmesi

MADDE 70 – (1) Belediye Kanununun 4 üncü ve 8 inci maddelerine göre yapılan halkoylaması için usul ve şartlar bakımından uygulanan 2839 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi; "Hesaba katılan, katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulaları, sayım ve döküm cetvelleri, tutanaklar ve seçimle ilgili diğer her türlü evrak, iki yıl süre ile ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı, illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun talebi olmadıkça hiçbir yere gönderilmez." hükmüne yer vermiştir. Halkoylamasına ait kağıtlar hakkında da aynı kural geçerlidir.

Ödenecek Ücretler

MADDE 71 – (1) Yazımı tamamlanan seçmen bilgi kağıtlarının dağıtımını ilçe seçim kurulu başkanının görevlendireceği kişiler eliyle yapıldığı takdirde dağıtım işinde çalışanlara dağıttığı her seçmen bilgi kağıdı için,

(2) Askı yeri görevlilerine, askı süresince yaptıkları iş ve görevler göz önünde bulundurulmak suretiyle bizzat ilçe seçim kurulu başkanınca takdir edilecek sürelerde ücret tarifesinde askı görevlileri için,

(3) Sandık kurulunda görev alan başkan ve üyeler için,

Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen ücret tarifesi üzerinden ödeme yapılır.

(4) Ancak, yeni ücret kararının yürürlüğe girmesiyle birlikte, yeni ücret tarifesi uygulanır.

Yürürlükten kaldıran hükümler

MADDE 72 – (1) Resmî Gazete'nin 26/4/1969 tarih ve 13184 sayılı nüshasında yayımlanan Yüksek Seçim Kurulunun 11/4/1969 tarih ve 180 sayılı kararı ile kabul edilen "Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair Örnek: 108 sayılı Genelge" değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır.

[R.G. 5 Nisan 2008 – 26838]

— • —

 [İçindekilere dön](#)

İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

REFAH PARTİSİ VE DİĞERLERİ /Türkiye Davası*

Başvuru No: 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98
Strazburg
13 Şubat 2003

Büyük Daire Kararı

USULİ İŞLEMLER

1. Davanın nedeni, bir Türk siyasi partisi olan Refah Partisi ("Refah") ve üç Türk vatandaşı, Sn. Necmettin Erbakan, Sn. Şevket Kazan ve Sn. Ahmet Tekdal ("başvuranlar") tarafından 22 Mayıs 1998 tarihinde, İnsan Haklarını ve Temel Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin ("Sözleşme") eski 25. maddesi uyarınca, Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na ("Komisyon") yaptığı başvurudur (Başvuru no: 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98).

2. Başvuranlar, Refah'ın Anayasa Mahkemesince kapatılmasıyla ve partinin liderleri olan diğer başvuranların bazı siyasi haklardan mahrum bırakılmasıyla Sözleşmenin 9,10,11,14,17,18. maddeleriyle Sözleşmeye ek 1 No'lu Protokolün 1 ve 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

3. Başvurular, 1 Kasım 1998 tarihinde, Sözleşmenin 11 No'lu Protokolü yürürlüğe girdiğinde, anılan Protokolün 5. maddesinin 2. fıkrası uyarınca Mahkemeye gönderilmiştir.

4. Başvurular, Mahkemenin Üçüncü Kısımına verilmiş, (İçtüzük, 52. madde, 1.fıkra), İçtüzüğün 43 § 1 maddesi uyarınca birleştirilmiş ve 3 Ekim 2000 tarihinde Üçüncü Kısımın bir Dairesi (“Daire”) tarafından kısmen kabuledilebilir bulunmuştur. Daire, yargıçlar, *Başkan* Sn. J. P. Costa, sn. W. Fuhrmann, Sn. L. Loucaides, Sn. R. Türmen, Sn.Nicolas Bratza, Sn. H.S. Greve, Sn. K. Traja ve *Kısım Sekreteri* Sn. S. Dolle’un katılımıyla teşekkül etmiştir.

5. 31 Temmuz 2001 tarihinde Daire üçe karşı dört oyla Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmediğine ve oybirliğiyle şikayetlerin, Sözleşmenin 9,10,14,17,18 ve 1 No’lu Protokolün 1 ve 3. maddeleri kapsamında ayrıca incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir. Yargıç Fuhrmann, Loucaides ve Sir Nicolas Bratza’nın ortak muhalefet şerhi karara eklenmiştir.

6. 30 Ekim 2001 tarihinde, başvuranlar, Sözleşmenin 43. ve İçtüzüğün 73. maddeleri uyarınca davanın Büyük Daireye sevk edilmesini talep etmiştir.

12 Aralık 2001 tarihinde Büyük Daire heyeti davanın Büyük Daireye sevk edilmesine karar vermiştir.

* Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe’ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir.

7. Büyük Daire, Sözleşmenin 27 §§ 2 ve 3. maddeleri ve Mahkeme İçtüzüğünün 24. maddesi uyarınca teşekkül etmiştir

8. Başvuranlar ve Hükümet görüşlerini sunmuştur.

9. 19 Haziran 2002 tarihinde İnsan Hakları Binasında bir duruşma yapılmıştır (İçtüzük 59 §3).

Bu duruşmada

(a) *Hükümet adına*

Sn. S. Alpaslan, *Ajan*

Sn. D. Akçay, *Ortak Ajan*

Sn. M. Özmen, *Ortak Ajan*

Sn. Y. Belet, *avukat*

Sn. A. Günyaktı,

Sn. G. Acar,

Sn. V. Sirmen, *Danışmanlar*;

(b) *Başvuranlar adına*

Sn. L. Hincker,,

Sn. M. Lemaitre,

Sn. G. Nuss, *Avukatlar*

Sn. V. Billamboz,

Sn. M. Kamalak,

Sn. S. Malkoç, *Danışmanlar*.

Başvuranlardan Şevket Kazan hazır bulunmuştur.

Mahkeme, Sn. Kazan, Sn. Hincker ve Sn. Alpaslan'ı dinlemiştir.

OLAYLAR

1. DAVANIN ŞARTLARI

A. Başvuranlar

10. İlk başvuran, Refah Partisi (“Refah”) 19 Temmuz 1983 tarihinde kurulan bir siyasi partidir. Parti, genel başkanı Necmettin Erbakan tarafından temsil edilmektedir. İkinci başvuran olan Sn. Erbakan, 1926 doğumlu olup Ankara’da ikamet etmektedir. Mühendislik tahsili olan başvuran siyasetçidir. Sözkonusu dönemde, Parlamento üyesi ve Refah’ın genel başkanıdır.

Üçüncü başvuran, Sn. Şevket Kazan, 1933 doğumlu olup Ankara’da yaşamaktadır. Siyasetçi ve avukattır. Söz konusu dönemde parlamento üyesi ve Refah’ın genel başkan yardımcısıdır.

Dördüncü başvuran, Ahmet Tekdal, 1931 doğumlu olup Ankara’da ikamet etmektedir. Siyasetçi ve avukattır. Sözkonusu dönemde, parlamento üyesi ve Refah’ın genel başkan yardımcısıdır.

11. Refah, çok sayıda genel ve yerel seçimlere katılmıştır. Mart 1989’da yapılan yerel seçimlere katılmıştır. Refah, oyların %10’unu almış ve aralarında beş büyük şehrin bulunduğu bazı belediye başkanlıklarını kazanmıştır. 1991 genel seçimlerinde, oyların %16.88’ini almıştır. Seçilen milletvekillerinden 62’si 1991-1995 döneminde çeşitli meclis komisyonlarında ve 23 Temmuz 1995 tarihinde yasalaşan Anayasanın 69. maddesinde değişiklik öneren Anayasa Komisyonu dahil, çeşitli komisyonların çalışmalarına katılmıştır. Mecliste Anayasanın yeni 69. maddesinin altıncı fıkrası (bkz. 45. paragraf) üzerinde yapılan görüşmelerde, Anayasa Komisyonu başkanı hazırlanan taslağı açıklamıştır. Taslağa göre, Anayasa Mahkemesi, parti üyelerinin bireysel eylemlerinin anayasaya aykırı olduğunu tespitle yetinmeyecek, artık ilgili partinin bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğini tespit etmekle yükümlü olacaktır. Anavatan Partisi’ni (ANAP) temsilen bir milletvekili 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun Anayasanın 69. maddesinin yeni fıkrası uyarınca değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Sonuçta, Refah 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde yaklaşık %22 ve 3 Kasım 1996 yerel seçimlerinde de %35 civarında oy elde etmiştir.

1995 genel seçimleriyle Refah, 158 milletvekili ile 450 sandalyeli TBMM’nin en büyük partisi haline gelmiştir. 28 Haziran 1996 tarihinde, Refah, Sn. Tansu Çiller’in genel başkanlığını yaptığı bir merkez sağ partisi olan Doğru Yol Partisi ile koalisyon kurarak iktidara gelmiştir. 1997 Ocak ayında düzenlenen bir anket, o tarihte bir genel seçim olması

halinde Refah'ın %38 oy alacağını göstermiştir. Aynı anket, yaklaşık dört yıl sonra yapılacak seçimde Refah'ın %67 civarında oy elde edebileceği tahminini yürütmüştür.

B. Anayasa Mahkemesindeki Yargılama

1. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İddiaları

12. 21 Mayıs 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Anayasa Mahkemesine başvurmuş ve laiklik ilkesine aykırı fiillerin odağı olduğu gerekçesiyle Refah'ın kapatılmasını talep etmiştir. Başvurusunu desteklemek üzere Refah'ın bazı önde gelenlerinin ve bazı üyelerinin aşağıda belirtilen eylemlerine atıfta bulunmuştur.

- Anayasa Mahkemesi, kamusal yerlerde başörtüsü kullanımını Anayasada yer alan laiklik ilkesine aykırı olduğuna karar vermesine karşın, Refah genel başkanı veya diğer önde gelenleri kamuoyu önünde konuşma yaptıklarında, devlet okullarında ve kamu idari makamları tarafından kullanılan binalarda, İslami başörtüsü takılmasını her zaman savunmuştur.

- Anayasal reform konusunda yaptığı bir konuşmada, Refah genel başkanı Necmettin Erbakan Türkiye'de laikliğin kaldırılmasına yönelik önerilerde bulunmuştur. Erbakan, herkesin Türk hukuku yerine kendi dini inancına tabi olmasını savunmuştur.

- 13 Nisan 1994 tarihinde, Necmettin Erbakan, TBMM grup toplantısında Refah milletvekillerine hitaben konuşmasında, partinin hedeflediği toplumsal değişimin "barışçıl mı şiddetle mi" veya "kanlı mı kansız mı" olacağını sormuştur.

- 1991 Ocak ayında, Sivas'ta düzenlenen bir seminerde Necmettin Erbakan, Müslümanlara Refah'a katılmaları yönünde çağrı yapmış, çünkü sadece kendi partilerinin cihat yoluyla Kuran'ın egemenliğini kuracağını ve bu yüzden zekat, fitre ve sadakalarını üçüncü kişilere vermek yerine Refah'a bağışlamalarını istemiştir.

- Ramazan ayında, Necmettin Erbakan İslamcı akımların liderlerini Başbakanlık konutunda ağırlamış ve onlara desteğini göstermiştir.

- Aralarında üst düzey yöneticilerin de bulunduğu Refah'ın bazı üyeleri, yaptıkları konuşmalarda, laik düzeninin yerine teokratik düzenin gelmesini ve bu politikaya muhalif kimselerin, gerekirse güç kullanılarak, etkisiz hale getirilmesini savunmuşlardır. Söz konusu kimseler hakkında disiplin işlemlerini başlatmayarak ve hatta bazı durumlarda bu konuşmaların yayılmasını kolaylaştırarak, Refah, ifade edilen bu görüşleri zımni olarak desteklemiştir.

- 8 Mayıs 1997 tarihinde Refah milletvekili Halil İbrahim Çelik, meclis koridorlarında, gazetecilere hitaben, İmam-Hatip okullarının kapatılmasına çalışılırsa, kan akacağını, durumun Cezayir'den daha kötü olacağını, ülkede demokrasinin kurulması için kişisel olarak kan akmasını istediğini, kendisine saldıranlara o zaman saldırabileceğini ve şeriat düzeninin kurulması için sonuna kadar çarpışacağını ifade etmiştir.

- Adalet Bakanı Şevket Kazan (Refah milletvekili ve partinin genel başkan yardımcısı), uluslararası İslamcı terörist grupları haklı göstermeye çalışmakla suçlanan ve tutukluluk halinin devamına karar verilen Sincan belediye başkanını hapisshanede ziyaret etmiş ve desteğini beyan etmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Refah'ın yukarıda bahsedilen eylem ve ifadelerden sorumlu kişiler hakkında disiplin işlemi başlatmadığını gözlemlemiştir.

13. 7 Temmuz 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Anayasa Mahkemesine Refah aleyhinde yeni deliller sunmuştur.

2. Başvuranın Savunması

14. 4 Ağustos 1997 tarihinde, Refah temsilcileri savunmalarını sunmuştur. Savunmalarında, Sözleşme dahil, çeşitli uluslararası insan-hakları-koruma araçlarına dayanmışlar ve bunların Türk yazılı hukukunun bir parçasını oluşturduğuna işaret etmişlerdir. Ayrıca, Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti davalarında Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin Komisyon içtihadına ve Sözleşmenin 10. maddesinin ikinci fıkrası ve 11. maddesiyle teminat altına alınan ifade özgürlüğü üzerindeki sınırlamalarla ilgili Mahkeme ve Komisyon içtihadına atıfta bulunmuşlardır. Temsilciler, Refah'ın sosyal baskı neticesinde ve demokratik toplumdaki bir gereklilikten dolayı kapatılmadığını ileri sürmüşlerdir. Refah temsilcilerine göre parti, Amerikan Anayasa Mahkemesi tarafından ortaya konan "açık ve mevcut tehlike" ilkesine uygun olarak kapatılmamıştır.

15. Refah temsilcileri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının, partinin Cumhuriyetin laik karakterini zayıflatan eylemlerin odağı haline geldiğine ilişkin iddiasını reddetmişlerdir. Temsilciler, Refah'ın, "anayasa karşıtı eylemlerin odağı" kriterini getiren Siyasi Partiler Kanunu kapsamına girmediğini ve yargı makamlarının dört milyon üyesi bulunan Refah'ı ikaz etmediklerinden dolayı Ceza Kanunu hükümlerine aykırı fiiller işleyen üyelerini partiden ihraç etme fırsatı bulamadıklarını iddia etmişlerdir.

16. Refah temsilcileri, laiklik kavramı üzerindeki görüşlerini de açıklamışlar, laikliğin tüm inançlara saygı duymayı gerektirdiğini ve Refah'ın da siyasi faaliyetlerinde bu saygıyı gösterdiğini ifade etmişlerdir.

17. Başvuranların temsilcileri, yargı makamlarının, Necmettin Erbakan'ı siyasi amaçlar için güç kullanımını desteklemesi ve laiklik ilkesini ihlal etmesi iddiasıyla suçlarken, sadece konuşmalarından alıntılar yaptıklarını, ifadelerini çarpıttıklarını ve konuşmanın çerçevesini aştıklarını iddia etmişlerdir. Ayrıca bu konuşmaları yaptığı sırada Necmettin Erbakan'ın milletvekili dokunulmazlığı vardır. Temsilciler, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının Diyanet İşleri Başkanlığının idarecilerine ve ilahiyat fakültesinin eski mensuplarına verilen akşam yemeğini İslami köktendinci akımların liderlerine verilen bir resepsiyon gibi sunduğunu fakat bu olayın 1925 yılından bu yana yasal olduğunu ileri sürmüşlerdir.

18. Diğer Refah liderlerinin ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının eleştirdiği üyelerin beyanlarına ilişkin olarak, Refah temsilcileri bu beyanların suç teşkil etmediğini gözlemlemiştir.

Refah temsilcileri, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının değindiği konuşmaları yapan milletvekillerinin hiçbirinin Refah'ı temsille yetkili olmadığını ve partide görev almadıklarını ileri sürerek yargı makamlarının, Refah'a, ilgili kişilerin üyeliklerinin devam edip etmemesine karar vermesi için fırsat tanımadığını ve Siyasi Partiler Kanunu uyarınca harekete geçmediklerini iddia etmiştir; Refah yönetimi, dava dosyasında eleştirilen ifadelerden ilk olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının iddianamesini okuduklarında haberdar olmuştur.

Siyasi Partiler Kanununda belirtilen yasadışı eylemlerin “odağı” haline gelinmemesi için saldırılara maruz kalan üç milletvekili partiden ihraç edilmiştir.

3. Tarafların nihai görüşleri

19. 5 Ağustos 1997 tarihinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı davanın esası üzerindeki görüşlerini Anayasa Mahkemesine sunmuştur. Başsavcı, Sözleşmeye ve Türk mahkemelerinin Anayasa Hukuku üzerindeki içtihatlarına göre, Devletlerin, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü yıkmayı amaç edinen partilerin varlığına hoşgörü gösterme yükümlülüğü olmadığını ileri sürmüştür. Başsavcı, kendisini cihada katılan silahlı bir ordu olarak tanımlamasıyla ve Cumhuriyet hukuku yerine şeriatı getirme niyetini açıkça ortaya koymasıyla, Refah’ın amaçlarının demokratik toplum koşullarıyla uyumsuz olduğunun ortaya çıktığını iddia etmiştir. Refah’ın çok hukuklu bir sistem (her grubun kendi dini inançları doğrultusunda yönetilmesi) kurma amacı, Cumhuriyet yerine teokratik bir rejim kurma sürecinin ilk aşamasıdır.

20. Esas hakkındaki görüşlerinde Refah temsilcileri, yine, partilerinin kapatılmasının Sözleşmenin 11. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen sınırlamalara dayandırılmayacağını savunmuşlardır. Refah’ın totaliter rejimler kurma amacındaki partilerle ortak hiçbir özelliği olmadığını belirterek, Sözleşmenin 17. maddesinin davalarına uygulanamayacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca, partilerinin önerdiği çok hukuklu sistemin sözleşme akdetme ve hangi mahkemenin yetkili olacağını, seçme özgürlüğünü geliştirmeye yönelik olduğunu ileri sürmüşlerdir.

21. 11 Kasım 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı görüşlerini sözlü olarak sunmuştur. 18 ve 20 Kasım 1997 tarihinde, Necmettin Erbakan, Refah adına görüşlerini sözlü olarak sunmuştur.

4. Anayasa Mahkemesinin Kararları

22. Anayasa Mahkemesi, davanın esasıyla ilgili mahkeme olarak re’sen başlattığı ön sorunlara ilişkin yargılamanın akabinde verdiği 9 Ocak 1998 tarihli kararında, Anayasanın 69 § 6 maddesini dikkate alarak, Siyasi Partileri Kanununun 103. maddesinin ikinci paragrafının anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. Aynı yasanın 101 (d) maddesiyle birlikte ele alınan Anayasanın 69 § 6 maddesine göre, bir siyasi partinin, Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı eylemlerin “odağı” sayılabilmesi için üyelerinin cezai suçlardan mahkum olması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesine göre, bu yasal sınırlama, Cumhuriyetin temel ilkelerini ihlal eden davaları kapsamamaktadır. Mahkeme, TCK 163. maddesinin kaldırılmasından sonra, laiklik ilkesine aykırı eylemler için ceza öngörülmediğine işaret etmiştir.

23. 16 Ocak 1998 tarihinde, Anayasa Mahkemesi, “laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı” olduğu gerekçesiyle Refah’ın kapatılmasına karar vermiş, kararını, siyasi partileri düzenleyen 2820 Sayılı Yasanın 101 (b) ve 103 (1) maddelerine dayandırmıştır. Ayrıca, 2820 Sayılı Kanunun 107. maddesi uyarınca, kapatılmanın bir sonucu olarak, Refah’ın mallarının Hazineye devredilmesini karara bağlamıştır.

24. Anayasa Mahkemesi, kararında, Refah’ın ön itirazlarını reddetmiştir. Bu bağlamda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının 21 Mayıs 1997 tarihli iddianamesinde yer verdiği milletvekillerinin beyanlarının, dokunulmazlık kapsamında olduğu iddiasına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi, bir siyasi partinin kapatılmasının ve üyelerinin siyasi haklarının

yasaklanmasının dokunulmazlıkla ve anayasa hukuku ile ilgili olmadığını; söz konusu milletvekilinin cezai sorumluluğuyla ilgili olduğunu belirtmiştir.

25. Esasa ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin demokrasinin öncüleri olmalarıyla birlikte faaliyetlerinin bazı sınırlamalardan muaf tutulamayacağına karar vermiştir. Özellikle, hukukun üstünlüğü ilkesiyle uyumsuz olan faaliyetler hoş görülemez. Anayasa Mahkemesi, siyasi gücün bazı organlarına laiklik ilkesine saygı gösterme yükümlülüğü getiren Anayasa hükümlerine atıfta bulunmuştur. Mahkeme, aynı zamanda, siyasi partilerin laiklik ilkesini politik ve sosyal yaşamın birçok alanına uygulamalarını gerektiren iç hukuktaki bazı hükümlere değinmiştir. Anayasa Mahkemesi, laikliğin demokrasinin ayrılmaz bir parçası olduğunu kaydetmiştir. Türkiye’de, laiklik ilkesi, tarihi deneyimler ve İslam’ın bazı özellikleri nedeniyle Anayasa tarafından korunmaktadır. Şeriat kuralları demokratik rejimle uyumsuzdur. Laiklik ilkesi, Devleti, belirli bir dine veya inanca yönelik tercih yapmaktan alıkoyar ve vatandaşların vicdan özgürlüğüyle kanun önünde eşitliğini sağlar.

26. Anayasa Mahkemesi, aşağıda belirtilen delillerin Refah’ın, laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiğini kanıtladığına karar vermiştir (bkz. para. 27 – 39):

27. Refah’ın genel başkanı Necmettin Erbakan, konuşmasında, türbanın kamu ve eğitim kurumlarında giyilmesini cesaretlendirmiştir. Erbakan, 10 Ekim 1993 tarihinde, partinin Dördüncü Olağan Kongresinde:

“... iktidarda olduğumuz dört yıl boyunca, Zulüm Kanununun meşhur 163. maddesi ülkede hiçbir çocuğa uygulanmamıştır. Bizim zamanımızda, türban giyilmesine karşı düşmanlık yoktu...”

14 Aralık 1995 tarihinde, genel seçimlerden önce:

“... Refah iktidara gelince üniversite rektörleri türbana selam duracaklar...” demiştir.

Bununla birlikte bir kimsenin dinini açıkça belli edecek tarzda davranması, bu şekilde davranmayan kimseler üzerinde bir baskı oluşturmakta ve dine ve inanca dayalı ayırım güdülmesine yol açmaktadır. Bu çıkarım, üniversitede türban giyilmesi hakkında verilen Anayasa Mahkemesi, Danıştay kararları ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu içtihadıyla desteklenmektedir.

28. Necmettin Erbakan tarafından önerilen çok hukuklu sistemin, Refah’ın iddia ettiği gibi, sözleşme akdetme özgürlüğüyle ilgisi bulunmamaktadır. Bu öneri, din ve inanç temelinde vatandaşlar arasında ayırım yapmaya dönük bir girişimdir ve teokratik bir rejimin kurulmasına yöneliktir. 23 Mart 1993 tarihinde, Erbakan TBMM’de aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“... inançlarınıza uygun şekilde yaşayacaksınız. Biz despotizmin kaldırılmasını istiyoruz. Çok hukuklu sistem olmalıdır. Vatandaş, genel ilkeler çerçevesinde, kendisi için en uygun hukuk sistemini seçebilmelidir. Tarih boyunca bu hep böyle olmuştur. Tarihimizde, çeşitli dini hareketler olmuştur. Herkes kendi örgütünün hukuk kurallarına uygun yaşamıştır ve böylece barış ve huzur içinde yaşamışlar. O zaman neden ben başkalarının kurallarına uymak zorunda bırakılıyorum? Kendi hukuk sistemini seçme özgürlüğü, din özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.”

Buna ek olarak Necmettin Erbakan 10 Ekim 1993 tarihinde Refah konferansında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“... tüm insan haklarını teminat altına alacağız. Herkese kendisine uygun olan hukuk sistemini seçme hakkı vereceğiz. Yönetimi merkezilikten kurtaracağız. Kurduğunuz devlet, baskıcı bir devlettir, halka hizmet eden bir

devlet değildir. Siz vatandaşa kendi hukuk sistemini seçme özgürlüğünü vermiyorsunuz. İktidara geldiğimizde, bir Müslüman, isterse, müftü huzurunda ve bir Hristiyan da, isterse, kilisede evlenebilecektir.”

29. Necmettin Erbakan’ın konuşmalarında savunduğu çok hukuklu sistem, İslam’ın ilk yıllarında “Medine Anlaşması” ile uygulamaya girmiştir. Buna göre, Museviliğe veya çoktanrılı dinlere inanan toplulukların İslam hukukuna göre değil kendi hukuk sistemlerine göre yaşama hakları vardı. Medine Anlaşması temelinde, bazı İslamcı düşünürler ve siyasilere, her dini cemaatin kendi hukuk sistemini seçebileceği, dolayısıyla sosyal barış içinde birlikte yaşayabileceği bir model önerdiler. 1970 yılında Milli Nizam Partisi’nin (2 Mayıs 1971 tarihli kararname ile kapatılmıştır) kurulmasından bu yana Necmettin Erbakan, tek hukuk sistemi yerine çok hukuklu sistemin uygulanmasını savunmuş ve savunmuştur.

30. Anayasa Mahkemesi, Refah’ın önerdiği gibi çok hukuklu bir sistemde, toplumun farklı dini hareketlere bölüneceğini; her bireyin ait olduğu akımı seçme zorunluluğu olacağını, dolayısıyla grubunun dini tarafından öngörülen haklara ve yükümlülüklerle sahip olacağını ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, kaynağı siyasi bir rejim olan İslam’ın tarihine dayanan bu tür bir sistem, yasama ve yürütme bütünlüğü olan bir ulusa duyulan bağlılığa zarar verecektir. Her dini akım kendi mahkemesini kuracağından, mahkemeler kendilerine gelen kimselerin dinine uygun hukuku uygulamakla yükümlü olacağından ve buna bağlı olarak söz konusu kimse dinini açıklamak zorunda kalacağından dolayı doğal olarak yargı bütünlüğü bozulacaktır. Her dini akım, mensuplarına hangi hukuk kurallarının uygulanacağını belirlemekle yetkili olacağından, bu sistem yasama ve yargı bütünlüğünü, laikliğin önkoşullarını ve ulus bilincini zayıflatacaktır.

31. Necmettin Erbakan, 13 Nisan 1994 tarihinde, Mecliste Refah grubunda yaptığı konuşmada, gerekirse güç kullanarak, teokratik bir rejim kurulması gerektiğini savunmuştur:

“İkinci önemli nokta şudur: Refah iktidara gelecektir ve adil düzen kurulacaktır. Burada kendimize sormamız gereken şudur: bu değişim şiddetli mi olacak barışçı mı olacak; kanlı mı olacak kansız mı olacak. Bu ifadeleri kullanmak zorunda kalmamayı tercih ederdim ama tüm bunlarla karşı karşıya iken, terörizmle yüz yüze ve herkes durumu açıkça görebiliyorken kendimi bunları söylemek zorunda hissettim. Türkiye bir karar almalıdır. Refah Partisi adil düzeni kuracaktır, bu kesin. (Ama) bu geçiş şiddetli mi olacak barışçı mı; kanlı mı olacak kansız mı? Altmış milyon (vatandaş) bu konuda karar vermelidir.”

32. Necmettin Erbakan’ın Başbakanlık konutunda dine bağlılıklarını gösteren cüppeler giyen cemaat liderlerine yemek vermesi, Refah liderinin bu dini gruplara kamuoyu açısından verdiği desteği kanıtlamaktadır.

33. 1994 Nisan ayında, Rize milletvekili Şevki Yılmaz, yaptığı konuşmada açıkça cihat çağrısı yapmış ve aşağıdaki ifadeleri kullanarak İslam hukukunun uygulanmasını istemiştir:

“Biz muhakkak Kuran’ın emirlerine sırt dönenlerden ve Allah’ın elçisinin emirlerinin ülkede uygulanmasını engelleyenlerden hesap soracağız.”

1994 Nisan ayında, halka hitaben yaptığı bir konuşmasında da:

“İleride bu yaşamınızda seçtiğiniz liderlerle çağrılacaksınız... Kuran’ın bu ülkede ne ölçüde uygulandığını hiç düşündünüz mü? Ben hesaplamasını yaptım. Bu memlekette Kuran’daki emirlerin yalnızca %39’u uygulanmaktadır. Altı bin beş yüz ayet unutuluyor... Kuran okulu açıyorsunuz, öğrenci yurdu açıyorsunuz, öğretiyorsunuz, vaaz veriyorsunuz... Bunların hiçbiri cihada dahil değildir, amel-i salihendir. Cihat, adaletin gelmesi için, Allah kelamının ve adaletin yayılması ve hakim olması için gücü ele geçirmeye çalışmaktır. Allah, bu görevi soyut bir kavram olarak kabul etmemektedir; bu mücahitler için bir koşuldur. Bu ne demektir? Cihat bir ordu tarafından başlatılmalıdır! Komutan belirlenmiştir... Namazdan önce yapılması gereken iktidarın İslamlaştırılmasıdır. Allah, camilerden önce iktidara giden yolun Müslüman olması gerektiğini buyurmuştur... Sizi cennete götürecek olan ibadethanelere kemerli tavanlar yaptırmış olmanız değildir. Allah bu ülkede kemerli

tavanlar yapıp yapmadığınızı sormayacak. Allah, yeterli düzeye gelip gelmediğinizi soracak... bugün Müslümanlar, yüz liraları varsa, otuz lirasını çocuklarını, kızlarını, oğullarının eğitimi için açılan Kuran okullarına, altmış lirasını da iktidara giden yolu açacak siyasi kuruluşlara vermelidirler. Allah, tüm peygamberlerinden iktidar için savaşmalarını istemiştir. İktidar için mücadele etmeyen bir dini hareketin bir üyesini bile seçemezsiniz. Size söylüyorum, kafamdaki saçlarım adedince başım olsaydı, bu başların hepsinin Kuran yolunda koparılması gerekseydi bile davamdan dönmezdim... Allah soracak: "Niye küfür rejiminde İslami bir devletin kurulması için çalışmadın?" Erbakan ve arkadaşları bu ülkeye İslamiyeti bir siyasi parti şeklinde getirmeye çalışıyorlar. Savcı bunu gayet iyi anladı. Eğer biz de savcının anladığını anlayabilseydik sorun çözüldü. Yahudi Abraham bile bu memlekette İslamın sembolünün Refah olduğunu anladı. Siyasi gücü ele geçirmeden Müslümanları silaha sarılmaya teşvik eden aptaldır veya karşı taraf için çalışan bir haindir. Çünkü peygamberlerin hiçbirisi Devlet gücünü ele geçirmeden savaş açmamıştır... Müslümanlar zekidir. Düşmanını nasıl yeneceğini açığa çıkarmazlar. Kurmay sınıfı emirleri verir, erler itaat ederler. Kurmay başkanı planını ifşa ederse yeni bir plan yapma görevi Müslüman komutanlarındır. Görevimiz konuşmamak ve tıpkı ordudaki askerler gibi savaş planını uygulamaktır..."

Şevki Yılmaz aleyhinde cezai kovuşturma yapılmıştır. Laikliğe karşı antipatisi bilindiği halde, Refah, yerel seçimlerde kendisini aday olarak göstermiştir. Rize Belediye başkanı seçildikten sonra genel seçimlerde Refah milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir.

34. 14 Mart 1993 tarihinde, halka hitaben yaptığı konuşmada ve 1992 yılında çekilen ve 24 Kasım 1996 tarihinde tekrar gösterilen bir televizyon röportajında, Refah Ankara milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan, inananlarla inanmayanlar arasında ayrımcılığı tahrir etmiş ve şeriat yanlılarının iktidara gelmeleri halinde inanmayanları yok edeceğini söylemiştir:

"Memleketimiz bize aittir, ama rejim değil sevgili kardeşlerim. Rejim ve Kemalizm diğerlerine aittir... Türkiye ortadan kaldırılacaktır, muhteremler. İnsanlar soruyor: Türkiye Cezayir olur mu? Tıpkı Cezayir'de Müslümanların oyların %81'ini aldığı gibi biz de burada %81'e ulaşacağız, yüzde yirmide kalmayacağız. Enerjinizi boşuna bize karşı harcamayın –burada size söylüyorum... siz emperyalist Batıya, sömürgeci Batıya, vahşi Batıya, dünyanın geri kalanıyla bütünleşmek için şerefin ve alçak gönüllüğün düşmanları olanlara, kendilerini köpeklerin, eniklerin seviyesine indirenlere, Batıyı taklit etmek için Müslüman kadınların bacaklarının arasına köpek koyanlara – "Bize karşı enerjinizi boşa harcamayın, Kırkkale halkının ellerinde öleceksiniz" derken sizi kastediyorum."

"...ordu diyor ki: 'PKK taraftarıysanız kabul ama şeriatçıysanız asla.' Meseleyi böyle çöremezsiniz, çözülmesini istiyorsanız, çözüm şeriatır."

Refah, Ceylan'ın milletvekili olmasını sağlamış ve yerel kolları konuşmalarının ve mülakatlarının bant kayıtlarını göstermiştir.

35. Refah'ın genel başkan yardımcısı, Ahmet Tekdal, 1993 yılında, Suudi Arabistan'da hac ziyaretindeyken yaptığı konuşmada şeriata dayalı bir düzen kurmaktan bahsetmiş ve bu konuşma bir Türk televizyonu tarafından gösterilmiştir:

"Parlamentar rejime sahip olan ülkelerde, halk yeterince şuurlu değilse, *hak nizamını* getirmek için çalışmıyorlarsa, iki afet onları bekliyor demektir. İlk felaket, hainlerdir. Hainler onlara zulüm eder ve sonunda yok olurlar. İkinci olarak, *hak nizamını* getirmek için çalışmadıklarından Allah'a hesap veremezler. Keza yine yok olurlar. Muhterem kardeşlerim, bizim görevimiz, bu mülhazaları göz önünde tutarak adil düzeni getirmek için ne gerekiyorsa yapmaktır. *Hak nizamını* Türkiye'ye getirmenin siyasi aracı Refah Partisi'dir."

36. 10 Kasım 1996 tarihinde, Kayseri Belediye başkanı Şükrü Karatepe laisizmi reddetmeye teşvik etmiş ve aşağıdaki ifadeleri kullanarak dinleyicilerinden, rejim yıkılana dek "nefretlerini canlı tutmalarını" istemiştir:

"Egemen güç diyor ki: 'ya bizim gibi yaşarsın ya da biz sizin aranızda nifak tohumları ekeriz'. Bu yüzden Refah bakanları bile bakanlık içerisinde dünya görüşlerini açıklayamıyorlar. Bu sabah, görevim icabı bir törene katıldım. Beni bu giysiler içinde gördüğünüzde benim laiklik taraftarı olduğumu düşünmeyin sakın. Bu dönemde, inançlarımıza saygı gösterilmezken, inançlarımıza küfredilirken, kendime rağmen bu törenlere

katılmak zorunda kalıyorum. Başbakanın, bakanların ve milletvekillerinin bazı zorunlulukları var. Ama sizin hiçbir zorunluluğunuz yok. Bu sistem değişmelidir. Bekledik, biraz daha bekleyeceğiz. Geleceğin bizim için neler sakladığını görelim. Müslümanlar yürekte hissettikleri içerlemelerini, kinlerini ve öfkelerini içinde tutsunlar.”

Şükrü Karatepe, insanları din temelinde kin ve nefrete teşvik etmekten mahkum edilmiştir.

37. 8 Mayıs 1997 tarihinde, Refah Şanlıurfa milletvekili İbrahim Halil Çelik, Mecliste, şeriat temelinde bir düzen kurulmasına yönelik bir konuşma yapmış ve Cezayir’deki şiddet eylemlerini onaylamıştır:

“Refah Partisi hükümetteyken İmam-Hatip okullarını kapatmaya kalkışırsanız, kan akar. Cezayir’den kötü olur. Ben de kan akmasını isterim. Böylece demokrasi kurulur. Ve bu güzel bir şey olur. Ordu, 3500 PKK mensubu ile baş edemedi. Altı milyon İslamcı ile nasıl edecek? Rüzgara karşı işlerse, yüzleri ıslanır. Kim bana saldırırsa ben de ona saldırırım. Şeriatın kurulması için sonuna kadar savaşacağım.”

İbrahim Halil Çelik, partinin kapatılması için dava açılmasından bir ay sonra, partiden ihraç edilmiştir. İhracı, muhtemelen, söz konusu cezayı önlemeye yönelik bir girişimdir.

38. Refah genel başkan yardımcısı, Adalet Bakanı Şevket Kazan laiklik ilkesine aykırı eylemlerinden dolayı hapiste bulunan bir şahsı, Bakan olarak desteklediğini göstermek amacıyla ziyaret etmiştir.

39. 7 Temmuz 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının sunduğu delillere dayanarak Anayasa Mahkemesi aşağıdaki delillerin, Refah’ın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı olduğunu kanıtladığına karar vermiştir:

- 7 Mayıs 1996 tarihinde, Necmettin Erbakan, İslami düzeni kurmak için başlatılan savaşta televizyonu, propaganda aracı olarak, önemini vurgulamıştır:

“Televizyonsuz bir devlet, devlet değildir. Eğer bugün, sizin önderliğinizle, bir devlet kurmak isterseniz, bir televizyon istasyonu kurmak isterseniz, yirmi dört saatten fazla yayın yapamazsınız. Bir devlet kurmak bu kadar kolay mı sanıyorsunuz? On yıl önce onlara dediklerim bunlar. Şimdi hatırlıyorum. Çünkü, inançları olan, belli bir dünya görüşü olan insanların kendilerine ait bir televizyon kanalı var artık, Allah’a şüktür. Bu büyük bir olaydır.

Televizyon kanalının tüm programlarında aynı şuuru işlemesi ve şuurla uyumlu olması çok önemlidir. Bir dava televizyonsuz kazanılamaz. Bugün, televizyonun, halkın egemenliği için açılan cihatta, topçu birliği veya hava kuvveti görevi yaptığını söyleyebiliriz... bu kuvvetler ele geçirilecek tepeli bombalamadan askeri o tepeli işgal etmek için gönderemezsiniz. Bu yüzden bugünün cihadı televizyonsuz kazanılamaz. Bu çok önemli olduğundan fedakarlıklar yapılmalıdır. Para feda etsek ne olur? Ölüm hepimize yakın. Ölüm her şey kapkara olunca, size bir şey yol gösterecek, o şey, bugün Kanal 7 için inançla verdiğiniz paradır.

Bu yüzden, bundan sonra, bu inançla, her türlü fedakarlığı yapacağız. İnançla, Hakkın egemenliği için bağış yapanlardan Allah razı olsun. Allah Kanal 7’ye daha büyük başarılar ihsan etsin. Selamlar.”

13 Ocak 1997 tarihli bir kararname ile çoğunluğu Refah mensuplarından oluşan bakanlar kurulu, Ramazan ayında, kamu kurumlarında oruç tutmayı kolaylaştırmak üzere çalışma saatlerini yeniden düzenlemiştir. Danıştay, bu kararnameyi, laiklik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir.

40. Anayasa Mahkemesi, Sözleşme dahil, uluslararası insan hakları belgelerini dikkate aldığını belirtmiştir. Mahkeme, Sözleşmenin 11. ve 17. maddelerinin ikinci fıkrasında öngörülen sınırlamalara da atıfta bulunmuştur. Bu çerçevede, Refah liderlerinin, demokratik hak ve özgürlüklerini demokratik düzen yerine şeriata dayalı bir devlet düzeni kurma amaçlı kullandıklarına işaret etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre:

“Demokrasi, şeriatın antitezidir. Yurttaşlık sorumluluğunun bir göstergesi olan laiklik ilkesi, Türk Cumhuriyetinin ümmet anlayışından ulus anlayışına geçişini sağlamıştır. Laiklik ilkesine bağlılıkla dogmatik değerlerin yerini mantık ve bilime dayalı değerler almıştır... Farklı inançlarıyla bir arada yaşamak isteyen insanlar, Devletin eşitlikçi anlayışıyla desteklenmiştir... Laiklik, Devletin eylemlerinde dinin yerine bilimsel düşünceyi koyarak, çağdaşlaşmayı hızlandırmıştır. Bu ilke, geniş bir yurttaşlık görev ve özgürlük alanı yaratmaktadır. Türkiye'nin modernleşme felsefesinin temelinde hümanist ideal vardır. Bu ideal daha insani şekilde yaşamayı öngörür. Laik bir rejimde, özel bir toplumsal kurum olan din, anayasanın ve Devlet idaresinin üzerinde bir yetki sahibi olamaz... Devletin dini meseleleri gözetlemek ve denetlemek görevini üstlenmesi demokratik toplum olma koşullarına aykırı bir müdahale olarak görülemez... Demokrasiye geçişin aracı olan laiklik Türkiye'de yaşamın felsefi özüdür. Laik bir Devlette dini inançlar, siyasetle, kamu işleriyle ve yasama hükümleriyle alakalı olamaz. Bu konulara, dini düşünce ve kurallar değil, bireylerin ve toplumların gereksinimlerini gözeterak, bilimsel veriler uygulanabilir.”

Anayasa Mahkemesi, demokratik düzene son vermeye yönelik eylemler içerisinde olan ve ifade özgürlüğünü bu amacı gerçekleştirmek için çağrıda bulunmak için kullanan bir siyasi partinin, Anayasaya ve insan haklarını korumaya yönelik uluslararası kurallar uyarınca, kapatılması gerektiğine karar vermiştir.

41. Anayasa Mahkemesi Refah liderleri, Necmettin Erbakan, Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal'ın konuşmalarının, eylemlerinin anayasallığı açısından, doğrudan Refah'ın sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, milletvekilleri Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'in ve Kayseri belediye başkanı Şükrü Karatepe'nin demeçlerinin de aynı şekilde partiyi bağladığını, çünkü partinin, en azından kapatılma süreci başlamadan önce, bu konuşmalara tepki göstermediğini veya kendisini bu şahıslardan uzaklaştıracak bir faaliyette bulunmadığını kaydetmiştir.

42. Anayasa Mahkemesi, ek ceza olarak, Anayasanın 84. maddesi uyarınca, Necmettin Erbakan'ın, Şevket Kazan'ın, Ahmet Tekdal'ın, Şevki Yılmaz'ın, Hasan Hüseyin Ceylan'ın ve İbrahim Halil Çelik'in milletvekilliklerinin düşürülmesine karar vermiştir. Mahkeme, bu kişilerin, eylemleriyle ve beyanlarıyla Refah'ın kapatılmasına yol açtığına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, bu kişilerin, Anayasanın 69 § 8. maddesi uyarınca, beş yıl süreyle, siyasi parti kurucu üyesi, üyesi, genel başkanı veya denetçisi olamayacağını hükme bağlamıştır.

43. Hakim Haşim Kılıç ve Sacit Adalı muhalefet şerhi yazarak görüşlerini ifade etmişlerdir. Kılıç ve Adalı'ya göre, Refah'ın kapatılması, Sözleşme hükümlerine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin parti kapatılmasına ilişkin içtihadına uygun değildir. Adı geçen yargıçlar, şiddet kullanımını savunmayan siyasi partilerin siyasi yaşamda yer alabilmelerini ve çoğulcu bir sistemde, rahatsız edici ve hatta sarsıcı fikirlerin tartışılabilmesi gerektiğini savunmuştur.

44. Bu karar, 22 Şubat 1998 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Anayasa

45. Anayasanın ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Madde 2

Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Madde 4

Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2'nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde 6

Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 10

Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Madde 14

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Madde 24

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Madde 68

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk Devleti ilkelerine, Millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez. Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve Kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, silahlı kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Madde 69 § 6

Bir siyasi partinin 68 inci Maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Bu hüküm Anayasaya 23 Temmuz 1995 tarihinde eklenmiştir.

Madde 69 § 8

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz. Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının resmi gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl düzeyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Madde 84

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci Maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın resmi gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.

B. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu

46. 2820 Sayılı Kanunun ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

MADDE 78

Siyasi partiler:

Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şekli; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2'nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabilmesi esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak; Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

MADDE 90

Siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu Kanun hükümlerine aykırı olamaz.

MADDE 101

Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı;

...

(b) Bir siyasi partinin büyük kongresi, genel merkezi veya merkez karar veya yönetim organlarınca ... bu Yasanın 4. Bölümündeki¹ hükümlere aykırı nitelikte bir karar alınır veya genelge yayımlanır veya bir beyanda bulunulursa veya genel başkan, genel başkan yardımcısı veya genel sekreter ... bu hükümlere aykırı yazılı veya sözlü beyanda bulunursa;

...

(d) 1 (b) bendinde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurulu veya bir siyasi parti üyesi tarafından bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiillerin işlenmesi veya konuşmalar yapılması halinde fiilin işlendiği veya konuşmanın yapıldığı tarihten başlayarak iki yıl geçmemişse, Cumhuriyet Başsavcılığı, sözkonusu organ, merci veya kurulun işten el çektirilmesini ve parti üyesinin veya üyelerinin bu bentte sayılan organ, merci veya kurula dahil olsun olmasın partiden kesin olarak çıkarılmasını yazı ile o partiden ister.

Siyasi parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmediği takdirde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde o siyasi partinin kapatılması için dava açar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi

¹ [NOT 1: Siyasi partilerin faaliyetlerini sınırlandırma ile ilgili olan bu Bölüm (78. Kısımdan 97. Kısma kadar) uyarınca, bu eylemler, anayasal demokratik düzene (millet egemenliği ve serbest seçim dahil), ulus Devlet niteliğine (ulusal bağımsızlık, ülkenin bölünmezliği ve eşitlik ilkesi dahil) ve Devletin laik karakterine (Atatürk ilkelerini izlemeyi emreden bu hüküm, dini inançları sömürmeyi ve siyasi partilerin dini gösteri düzenlemesini de yasaklar) aykırı olamaz.]

parti tarafından söz konusu parti organı, merci veya kurulan işten el çektirilmesi ve parti üyesi veya üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin kapatılması için açılan dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi, dosya üzerinde inceleme yaparak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve siyasi parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını, gerekli gördüğü hallerde diğer ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar.

Madde 103

Bir parti, bu Kanunun ... 78-88 Kısımındaki hükümlere aykırı eylemlerin odağı haline gelmiş ise o parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.

Madde 107 (1)

“Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer.”

47. Anayasa Mahkemesinin 9 Ocak 1998 tarihinde anayasaya aykırı bulduğu 103. maddenin 2. fıkrası, bir siyasi partinin anayasaya aykırı eylemlerin odağı haline gelip gelmediğini hükme bağlayan 101 (d) maddesinin nasıl uygulanacağını gösterir.

C. 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlükten kaldırılan TCK 163. madde

48. Bu hüküm şöyledir:

“Laikliğe aykırı olarak, devletin sosyal veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimse sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Böyle cemiyetlere girenler veya girmek için başkalarına yol gösterenlere beş yıldan, on iki yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Laikliğe aykırı olarak, Devletin sosyal veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi amaçla veya siyasi menfaat temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Şahsi nüfuz veya menfaat temin etmek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri veya dini kitapları alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri Devlet daireleri, belediyeler veya sermayesi kısmen veya tamamen Devlete ait olan iktisadi teşekküller, sendikalar, işçi teşekkülleri, okullar, yüksek öğrenim müesseseleri içinde veya bunların memur, müstahdem veya mensupları arasında işleyenler hakkında verilecek ağır hapis cezası üçte bir nispetinde artırılır.

Üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı fiiller, yayın vasıtaları ile işlendiği takdirde verilecek ceza yarı nispetinde artırılır.

HUKUK

I. SÖZLEŞMENİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASINA İLİŞKİN

49. Başvuranlar, Refah Partisinin kapatılmasının ve liderleri Necmettin Erbakan, Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal'ın başka bir partide benzer bir görev almalarının yasaklanmasıyla Sözleşmenin 11. maddesiyle teminat altına alınan dernek kurma ve toplantı özgürlüğü haklarının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Sözleşmenin 11. maddesi aşağıdaki gibidir:

- “1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.
2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir.”

A. Müdahale olup olmadığına ilişkin olarak

50. Taraflar, Refah'ın kapatılmasının ve kapatılmanın yanı sıra alınan önlemlerin başvuranın dernek kurma ve toplantı özgürlüğü hakkına bir müdahale olduğunu kabul etmişlerdir. Mahkeme de aynı görüşü paylaşmaktadır.

B. Müdahalenin haklı olup olmadığına ilişkin olarak

51. Bu tür bir müdahale, Sözleşmenin 11. maddesi uyarınca “kanunla öngörülmedikçe”, bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen meşru amaçlardan kaynaklanmıyorsa ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için “demokratik bir toplumda gerekli” değilse, bir ihlal teşkil eder.

1. “Kanunla Öngörülme”

(a) Tarafların İddiaları

(i) Başvuranlar

52. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesinin, Refah'ın anayasa karşıtı eylemlerin odağı haline geldiğine karar verirken uyguladığı ölçütlerin 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda öngörülen ölçütleri aştığını ileri sürmüştür. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun parti kapatmada daha katı ölçütler öngören hükümleri, yani cezai suçlardan hüküm giyen kimselerin ihraç edilmesinin reddedilmesiyle ilgili olan hükümler, Refah'ın kapatılmasına karar verilmesinden bir hafta önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Ayrıca, önce alınan karar, Refah'ın kapatılmasından sonra Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

53. Başvuranlar, yukarıdaki gelişmelerin, Anayasa Mahkemesinin, Refah'ın anayasa karşıtı eylemlerin odağı haline geldiğine karar verirken hangi ölçütleri göz önüne aldığını anlamayı imkansız hale getirdiğini ileri sürmüştür. 2820 Sayılı Kanunun yeni hali, Refah'ın kapatılmasından önce başvuranlara ulaşmamıştır. Başvuranlardan, siyasi faaliyetlerini, partinin kapatılmasından önce mevcut olmayan ölçütlere göre düzenlemeleri beklenemez. Başvuranlar, 2820 Sayılı Kanunun eski halinin davalarına uygulanması gerektiğini ve Anayasa Mahkemesinin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının iddianamesinde yer verdiği konuşmaları yapan üyelerin ihraç edilmesini göz önüne alarak kapatma davasını düşürmesi gerektiğini iddia etmiştir.

(ii) Hükümet

54. Hükümet, Mahkemeden, başvuranların iddialarını reddetmesini talep etmiştir. Hükümet, söz konusu müdahalenin, eşitlik ilkesine ve demokratik Cumhuriyetin laik karakterine aykırı olan anayasa-karşıtı eylemlerin odağı haline gelen partilerin Anayasa Mahkemesince kapatılmasını emreden Anayasanın 68 ve 69. maddelerinde açık bir şekilde öngörüldüğünü gözlemlemiştir. Hükümet, bir partinin kapatılmasına neden olan koşullardan birisinin, yani cezai suçlardan mahkum olan kimsenin partiden ihraç edilmemesinin – Siyasi Partiler Kanununa eklenen “anayasa-karşıtı eylemlerin odağı” olma tanımına eklenen bir koşul – Ceza Kanununda yapılan değişiklikler nedeniyle sözkonusu davaya uygulanamadığına işaret etmiştir. Diğer bir deyişle, laiklik karşıtı fikirlerin yayılması ve bu amacı güden cemiyetlerin kurulmasıyla ilgili TCK 163. maddesinin kaldırılmasını müteakip, Siyasi Partiler Kanununun 103 (2) maddesinde öngörülen usulün hiçbir amacı kalmamıştır. Hükümet, bundan dolayı, 103. maddenin ikinci fıkrasının Anayasaya aykırı olduğunu, çünkü bu maddenin uygulanması halinde, Anayasanın ve özellikle, Anayasa Mahkemesini, bir siyasi partinin anayasa-karşıtı eylemlerin odağı olduğuna karar vermede tek yetkili kılan 69 § 6 maddesinin uygulanmasının imkânsız hale geleceğini ileri sürmüştür.

55. Hükümet, ayrıca, belirli bir ihtilafa uygulanacak usulün anayasallığıyla ilgili bir kararın yürürlüğe girebilmesi için, söz konusu ihtilafın başlangıcından önce Resmi Gazetede yayımlanmasının gerekmediğini iddia etmiştir. Bu durumda, Anayasa Mahkemesi, uygulamakla yükümlü olduğu yasa hükmünün anayasallığını karara bağlayıncaya kadar davayı ertelemiştir. Bu usul, Türk Anayasa Mahkemesinin ve Avrupa’daki bir çok yüksek mahkemenin yerleşik bir uygulamasıdır.

(b) Mahkemenin Değerlendirmesi

56. Mahkeme, öncelikle, başvuranların bu iddiayı ileri sürmelerinin dava engeli (estoppel) oluşturup oluşturmadığını değerlendirecektir, zira başvuranlar, Daireye sundukları ek görüşlerinde ve Dairedeki duruşmada, şikayetçi oldukları önlemlerin iç hukuka ve özellikle Anayasaya uygun olduğunu kabul etmişlerdir. Daire, kararında, tarafların “söz konusu müdahalenin ‘yasayla öngörüldüğü’ ve Anayasa Mahkemesince alınan tedbirlerin Anayasanın 68, 69 ve 84. maddeleriyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 ve 107.maddelerine dayandığı konusunda hemfikir olduklarını gözlemlemiştir”.

Bununla birlikte Mahkeme, Büyük Daireye gönderilen “davanın” Dairenin daha önce kararında incelediği başvurunun tüm yönlerini kapsadığına işaret etmektedir. Mahkemenin “davadaki” yetkisinin kapsamı yalnızca Dairenin kabuledilebilirlik kararıyla sınırlandırılabilir. Mahkeme, taraflardan birinin durumunda köklü bir değişikliğe giderek iyi niyetli davranmadığı zamanlarda, dava engeli (estoppel) olasılığını dışlamaz. Fakat, başvuranların ilk başvurularında belirttikleri üzere, bu durum davada söz konusu değildir. Bu nedenle başvuranların söz konusu sorunu dile getirmeleri engellenmemiştir.

57. Söz konusu yasa hükümlerinin bilinebilirliği ve etkilerinin öngörülebilirliğine ilişkin olarak Mahkeme, “yasayla öngörülme” ifadesinin, öncelikle bahse konu önlemin iç hukukta bir dayanağı olmasını gerektirdiğini tekrarlar. Mahkeme, söz konusu kanunun niteliğine atıfta bulunmaktadır. İlgili kişiler kanuna erişebilmeli, gerektiğinde kendilerine bilgi verilmeli ve sonuçlarını öngörebilecek kadar açık ve kesin yazılmalıdır. Buna karşın deneyimler gösteriyor ki, özellikle toplumun değişen görüşlerine bağlı olarak değişen alanlarda, kanunların şekillenmesinde mutlak kesinliğe ulaşmak imkânsızdır. Takdir hakkı veren bir kanun, eğer takdir yetkisinin kapsamı, meşru amaç açısından, uygulanması açık bir şekilde gösteriliyorsa ve bireyi keyfi müdahalelere karşı koruyorsa, bu koşulla tutarsız değildir. Mahkeme, iç hukukun gerektirdiği ve her hal ve karda her türlü olasılığı kapsayamayacak olan kesinlik düzeyinin, ciddi ölçüde sözkonusu aracın içeriğine, kapsayacağı alana ve ilgilendirdiği kişilerin durumuna bağlı olduğunu da kabul eder. Ayrıca iç hukuku yorumlamak ve uygulamak, öncelikle ulusal makamların sorumluluğu altındadır.

58. Bu davada Mahkeme, iç hukuka ilişkin uyuşmazlığın, bir siyasi partinin faaliyetlerinin anayasallığıyla ilgili olduğunu ve Anayasa Mahkemesinin yetki alanına girdiğini gözlemlemektedir. Müdahalenin “yasayla öngörülüp görülmediğine” ilişkin sorunla en yakından ilgili olan yazılı hukuk metni Türk Anayasasıdır.

59. Taraflar, eşitliğe ve demokratik, laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı eylemlerin Anayasanın 68. maddesi uyarınca anayasaya aykırı olduğu konusunda hemfikirdirler. Aynı zamanda, Anayasanın 68. maddesine aykırı eylemlerin odağı haline gelen bir siyasi partinin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusu üzerine, sadece Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabileceği konusunda da uzlaşmazlık yoktur. 1995 yılında değiştirilen Anayasanın 69. maddesi, bir siyasi partinin anayasa-karşıtı eylemlerin odağı olup olmadığını belirleme yetkisinin yalnızca Anayasa Mahkemesinde olduğunu açıkça belirtir. Mahkeme, Refah milletvekillerinin, ilgili komisyonun çalışmalarına ve Anayasada 1995 yılında yapılan değişiklikler konusunda TBMM’de yapılan tartışmalara katıldığını kaydeder (bkz. 11. paragraf).

60. Ayrıca, laiklik karşıtı eylemlerin 12 Nisan 1991 tarihinde ceza hukuku uyarınca suç olmaktan çıkarıldığı her iki tarafça da tartışılmamaktadır. 9 Ocak 1998 tarihli kararında Türk Anayasa Mahkemesinin de ifade ettiği gibi, Mahkeme Siyasi Partiler Kanunuyla Anayasa arasında bir farklılık meydana geldiğine dikkat çeker. Yani Siyasi Partiler Kanununun 103. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen, bir siyasi partinin "anayasaya aykırı fiillerin odağı" olabilmesi için suç işleyen üyelerini ihraç etmemekte direnmesine ilişkin zorunluluk, Ceza Kanununda 12 Nisan 1991 tarihinde yapılan değişikliklerle birlikte, Anayasa Mahkemesinin laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline gelen siyasi partileri kapatma yetkisini, bu yetki anılan mahkemeye Anayasanın 68/4, 69/4 ve 6 hükümleriyle açıkça verilmiş olsa dahi, anlamsız kılmaktadır.

61. Başvuranların, Siyasi Partiler Kanununun 103/2 hükmünde öngörülen usul olmaksızın, Anayasanın kendi davalarında doğrudan uygulanma olasılığının bulunduğunu bilmek zorunda olup olmadıkları ya da partilerinin laiklik karşıtı fiillerinden veya bu tür fiillerden kendilerini uzak tutmamalarından dolayı maruz kaldıkları riskleri öngörüp öngöremeyecekleri belirlenmelidir.

Bu soruya cevap verebilmek için Mahkeme öncelikle, Türk Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği gibi, davanın yasal arka planıyla ilgili ayrıntıları incelemelidir. Türk Anayasası olağan yasalarla değiştirilemez ve yazılı hukuk kuralları içinde önceliği bulunmaktadır; Anayasa hükümleriyle olağan yasa hükümleri arasındaki bir ihtilaf Anayasa lehine çözümlenir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi yasalarının anayasaya uygunluğunu

denetleme yetki ve görevine sahiptir. Belli bir davada uygulanacak yazılı hukuk kuralı ile Anayasa hükmü arasında, bu davada olduğu gibi, bir uyuşmazlık olduğunda Anayasa Mahkemesi, Anayasaya aykırı ilgili hükümlere bakmaksızın, Anayasa hükümlerine öncelik vermek durumundadır.

62. Mahkeme, ilgili mevzuatın uygulandığı kişiler olarak başvuranların statülerini de dikkate almaktadır. Refah, Anayasa Hukukuna ve siyasi partilerle ilgili mevzuata aşina hukuk danışmanlarına sahip büyük bir partidir. Necmettin Erbakan, Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal da birer deneyimli siyasetçidir. Birer Meclis üyesi olarak adigeçenler, Meclis'te Anayasanın değiştirilmesiyle ilgili tartışma ve süreçlere katılmışlardır. Ayrıca, Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal profesyonel hukukçulardır.

63. Dolayısıyla, Mahkeme başvuranların, parti liderleri ve üyelerinin laiklik karşıtı fiilleri işlemeleri durumunda Refah Partisinin kapatılma riskinin bulunduğunu ve 2820 sayılı Kanunun 103/2 maddesinde öngörülen adımlar atılmadığında, ki bunlar 1991 yılında Ceza Kanununda laiklik karşıtı fiillerle ilgili olarak yapılan değişiklikler sonucunda uygulanamaz kılınsa da, Türk Anayasasının öngördüğü kapatma usulünün uygulanmasını engellemeyeceğini öngörebileceklerini düşünmektedir.

64. Sonuç olarak, müdahale "kanunla öngörülmüştür".

2. Meşru Amaç

65. Hükümet, şikayet konusu müdahalenin kamu güvenliğinin, ulusal güvenliğin ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suçun önlenmesi gibi meşru amaçlar taşıdığını ileri sürmektedir.

66. Başvuranlar ilke olarak kamu güvenliğinin ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasıyla suçun önlenmesinin laiklik ilkesinin korunmasına bağlı olabileceğini kabul etmektedir. Bununla birlikte Hükümet bu tür amaçları öne sürerken Refah'ın kapatılmasına yol açan asıl sebepleri gizlemeye çalışmaktadır. Başvuranlara göre, gerçekte asıl neden Refah'ın, ulusal borçları sıfıra indirmeyi içeren ekonomi politikasıyla çıkarları tehdit altına giren büyük iş çevreleri ve orduyla ilgilidir.

67. Mahkeme, başvuranların, Refah Partisinin, Anayasa Mahkemesinin belirttiklerinden başka sebeplerden dolayı kapatıldığını kanıtlamaya yetecek kanıtlar sunamadıklarını düşünmektedir. Laiklik ilkesinin Türkiye'deki demokratik sistem açısından taşıdığı önemi dikkate alan Mahkeme, Partinin kapatılmasıyla, Sözleşmenin 11. maddesinde sayılan meşru amaçlardan birkaçının –ulusal güvenliğin ve kamu güvenliğinin korunması, kargaşa ve suçun önlenmesi ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması- güdüldüğünü düşünmektedir.

3. “Demokratik bir toplumda gereklilik”

(a) Tarafların Görüşleri

(i) Başvuranlar

68. Başvuranlar, öncelikle, birkaç yıl önce yapılan konuşmalara dayanılarak Refah Partisine yöneltilen eleştirilerin, parti aleyhindeki kapatma davasının olduğu sırada partinin Türkiye'deki laiklik ve demokrasiyi tehdit ettiğine ilişkin yeterli kanıt oluşturmadığını öne sürmektedirler.

69. Başvuranlara göre Refah kuruluşundan 13 yıl sonra kendisini iktidarda bulmuştur. Milyonlarca üyesiyle birlikte Refah uzun bir siyasi geçmişe sahiptir ve gerek merkezi gerekse yerel idarede birçok sorumluluklar üstlenmiştir. Partinin kapatılmasına gerek olup olmadığına karar vermek için Mahkeme kapatılma kararının verilmesine yol açan etmenleri ve kurulduğundan beri partinin tüm etkinliklerini değerlendirmelidir.

70. Başvuranlar Refah'ın Haziran 1996'dan Temmuz 1997'ye kadar yalnızca bir yıl iktidarda kaldığını vurgulamaktadırlar. İslam hukukuna dayalı bir rejim getirebilecekleri süre de bu dönemden ibarettir. Fakat bu yönde hiçbir girişimde bulunmamışlardır. Başvuranlara göre Mahkemenin yapacağı "titiz" bir inceleme Refah'ın demokratik ilkelere uygun davrandığını gösterecektir.

71. Kapatma kararında bahsedilen açıklama ve fiillerin Refah partisine isnat edilebilirliği hususunda ise başvuranlar partiden ihraç edilen üyelere atfedilen fiil ve konuşmalardan dolayı Partinin sorumlu tutulamayacağını ileri sürmektedirler. Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın konuşmaları bağlamında ve alıntılıandıkları konuşmaların bütünü içerisinde değerlendirilmelidir. Bu konuşmalarda şiddetin savunulması söz konusu değildir.

72. Çok hukuklu sistem teorisi konusunda ise başvuranlar, Necmettin Erbakan'ın bu konuda yaptığı konuşmaların ayıklandığına ve bu konuşmaların 1993 yılında yapıldığına işaret etmektedirler. Bir siyasi parti olarak Refah'ın politikası çok hukuklu sistem getirmek değildir. Necmettin Erbakan'ın önerdiği sistem, genel kamu hukuku alanını etkilemeyecek sözleşme özgürlüğüne dayalı bir "medenî hukuk" sistemi getirmekten ibarettir. Laiklik ilkesinin Türkiye'deki özel konumu adına bu tür bir politikaya engel olmak özel yaşamlarını kendi dinlerinin gereklerine uygun olarak sürdürmek isteyen Müslümanlara karşı yapılan bir ayrımcılığa tekabül etmektedir.

73. Refah Partisinin şeriata dayalı bir rejim yerleştirmek isteyip istemediği sorununa ilişkin olarak başvuranlar öncelikle Refah Partisinin tüzüğünde ya da programında İslam'a ya da şeriata herhangi bir atıfta bulunulmadığını ileri sürmektedirler. İkinci olarak, başvuranlar Refah liderlerinin yaptığı konuşmaların çözümlenmesi Türkiye'de şariat düzeni tesis etmenin parti politikası olduğunu kanıtlamadığını ileri sürmektedirler. Sonradan partiden ihraç edilen bazı milletvekillerinin ifade ettiği gibi Türkiye'de şariat düzeninin tesis edildiğini görme arzusu bir bütün olarak partiye atfedilemez. Her hal ve karda şariat düzeni getirme sözü ve çok hukuklu bir sistem tesis etme planı çelişkilidir ve Anayasa Mahkemesi aynı anda her iki durumdan da Refah'ı suçlayarak hatalı davranmıştır.

74. Ayrıca, başvuranlara göre, parti üyelerinin bazı konuşmalarında dile getirdikleri "adil düzen" kavramı Daire kararında belirtildiğinin aksine ilahi bir düzene atıf niteliğinde değildir. Birçok teorisyen herhangi bir dini çağrışım atfetmeksizin ideal toplumu tarif etmek için aynı kavramı kullanmaktadırlar.

75. Başvuranlar Daire kararının 72. paragrafında yer alan "bir yandan şeriata dayalı bir rejimi desteklerken bir yandan da demokrasi ve insan haklarına saygı gösterileceğini açıklamak zordur" şeklindeki ifadeye de karşı çıkmaktadırlar. Başvuranlara göre bu tür bir ifade "Hıristiyan-demokratlar"la "Müslüman-demokratlar" arasında bir ayrıma yol açabileceği gibi 800 milyonluk Avrupa nüfusu içinde 150 milyon Müslümana karşı ayrımcılık teşkil edecektir. Her halükarda bu sorun Mahkemenin yargı yetkisi içine girmemektedir.

76. Kuvvete başvurulması konusunda başvuranlar, kimi Refah üyelerinin bazı konuşmalarında bu tür bir olasılıktan bahsetmelerine karşın hiçbir Refah üyesinin kuvvet

kullanma girişiminde bulunmadığını ileri sürmektedirler. Eleştirilen fiil ve konuşmaların partinin kapatıldığı sırada Türkiye'deki laiklik için gerçek bir tehlike oluşturmadığı kaçınılmaz sonuçtur. Bu tür konuşmalarda bulunan üyeler Refah partisinden ihraç edilmiştir. Bunlardan biri hemen kapatılmanın öncesinde mahkum olmuştur. Dolayısıyla Refah partisi kapatılmadan önce anılan şahsı ihraç etmeye vakit bulamamıştır. Yaptıkları konuşmalardan dolayı eleştirilen kimi Refah üyelerinin de bazı konuşmaları Parti iktidara gelmeden önce yapılmıştır.

77. Son olarak, başvuranlar söz konusu müdahalenin güdülen amaçla orantılı olmadığını dile getirmektedirler. Başvuranlar herhangi bir siyasi partinin bazı üyelerinin yaptığı konuşmalar nedeniyle kapatılmasına, Necmettin Erbakan, Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal'a uygulanan siyasi yasakların kapsamına ve kapatılmasından sonra Refah'ın uğradığı ağır mali kayıplara özellikle vurgu yapmaktadırlar.

(ii) Hükümet

78. Kapatılması sırasında Refah Partisinin bir tehlike oluşturup oluşturmadığı konusunda Hükümet, partinin iktidara hiç tek başına gelmediğini ve bu nedenle teokratik bir Devlet kurma planlarını uygulamaya koyacak fırsatı hiç bulamadıklarını belirtmektedir. Hükümete göre eğer Refah Partisi iktidara tek başına gelseydi gerçek politikasını izleme olanağı bulacak ve bu da demokrasinin sonu olacaktır.

79. Hükümet, Anayasa Mahkemesi tarafından eleştirilen konuşmaların Refah'a isnat edilebileceğini de ileri sürmektedir. Hükümet, parti tüzüğü'nün 4. maddesinin merkez yürütme ve karar organlarının kararlarına aykırı hareketlerden sorumlu üyelerin partiden ihraç edilmesini; anılan tüzüğü'nün 5.maddesi de parti tüzüğü'ne ve programına aykırı hareketlerde bulunan üyelerin de aynı cezaya çarptırılacağını öngördüğüne işaret etmektedir. Hükümet, bu hükümlerin suç teşkil eden eylem ve açıklamalardan suçlu bulunan Refah üyelerine hiç uygulanmadığını iddia etmektedir.

80. Ayrıca, Refah'ın hiç terk etmediği çok hukuklu sistem yerleştirme planı, Sözleşmede yer alan ve demokrasinin temel ilkelerinden biri olan ayrımcılık yasağı ilkesiyle de çelişmektedir.

81. Refah'ın Türkiye'de şeriat düzeni tesis edilmesini destekleyip desteklemediği hususunda ise Hükümet parti programının herhangi bir soruna yol açmadığını fakat Refah liderlerinin eylem ve konuşmalarının partinin, iktidara tek başına geldiği takdirde, şeriat düzeni tesis etmeye çalışacağını açıkça ortaya koyduğunu belirtmektedir. Hükümet Refah Partisi tarafından dile getirilen "adil düzen" kavramının 1995 genel seçimlerindeki kampanyasının temelini teşkil ettiğine işaret etmektedir. Refah liderleri bu propaganda bağlamında "adil düzen" kavramını açıklarken şeriata dayalı bir düzene açıkça atıf yapmışlardır.

82. Hükümet, Anayasa Mahkemesi tarafından ve Daire kararının 72. paragrafında ifade edilen şeriatla demokrasinin ve Sözleşme sisteminin uyuşmasının zor olduğu düşüncesine katılmaktadır. Diğer örneklerin yanı sıra Türk tarihinde Osmanlı döneminde de görülebileceği gibi teokratik bir devlet demokratik bir devlet olamaz. Hükümet şeriatın başlıca kurallarıyla Sözleşmenin güvence altına aldığı hak ve özgürlükler arasında uyumsuzluk bulunan çok sayıda örnek vermektedir.

83. Hükümet, Refah'ın laiklik ilkesini farklı bir biçimde yorumlama eğiliminde olduğuna inanmamaktadır. Hükümete göre, parti bütünüyle bu ilkedan kurtulmak

istemektedir. Bu durum Anayasa değişikliği sırasında yapılan tartışmalar esnasında Refah adına yapılan konuşmalarla da teyit edilmiştir zira Refah partisi Anayasada laiklik ilkesine atf yapılmasına engel olmaya çalışmışlardır.

84. Siyasi mücadele aracı olarak kuvvet kullanımı konusunda Hükümet, bazı hükümet politikalarına direnilmesi ya da iktidarın ele geçirilerek korunması için kuvvet kullanımını savunan bazı Refah üyelerinin açıklamalarına atf yapmaktadır. Hükümet Refah üyelerinin bazı eylem ve konuşmalarının bir halk ayaklanmasına ve genelleştirilmiş şiddet içeren bir tür “kutsal savaş”a kışkırtma niteliğinde olduğunu öne sürmektedir.

85. Hükümet, söz konusu dönemde Hizbullah gibi radikal İslamcı grupların çok sayıda eylemde bulunduğunu belirtmektedir. Refah üyeleri bu dönemde konuşmalarında İslami köktendinciliği savunmuşlardır. Dönemin Adalet Bakanı ve başvuranlardan biri olan Şevket Kazan’ın, duvarlarında Hamas ve Hizbullah gibi terör örgütlerinin liderlerinin posterleri bulunan bir odada “Kudüs gecesi” düzenlediği için tutuklanan bir belediye başkanını ziyaret etmesi de diğer örneklerden biridir.

(b) Mahkemenin değerlendirmesi

(i) Genel İlkeler

(*) Sözleşme sisteminde demokrasi ve siyasi partiler

86. Sözleşme ve demokrasi arasındaki ilişki hususunda Mahkeme 30 Ocak 1998 tarihli Türkiye Birleşik Komünist Parti vd -Türkiye kararında aşağıdaki karara varmıştır:

Hiç kuşkusuz demokrasi “Avrupa kamu düzeninin” temel bir unsurudur...Bu ilk önce, Sözleşmenin, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin, bir yandan gerçekten etkili bir siyasal demokratik rejime ve öte yandan ortak bir insan hakları kavramına ve insan haklarına ortak bir saygıya dayandığını bildirerek, sözleşme ile demokrasi arasında çok açık bir bağlantı kuran, dibacesinden çıkmaktadır. Aynı dibace takiben, Avrupa Devletlerinin özgürlüklere ve hukukun üstünlüğüne saygı ideali ve siyasal geleneği ortak mirasına sahip olduklarını belirtmektedir. Divan bu ortak mirasta Sözleşmeye ilişkin değerleri görmüş ve bir çok kez bunun demokratik bir toplumun ideallerini ve değerlerini korumaya ve geliştirmeye yönelik olduğunu hatırlatmıştır.

Ayrıca Sözleşmenin 8,9,10 ve 11. maddelerinde öngörülen hakların kullanılmasına yönelik müdahaleler, “demokratik bir toplumda gerekli” olma ölçütü ışığında bir değerlendirmeye tabi olmaktadır. Bu haklardan birine müdahaleyi haklı kılacak tek zorunluluk “demokratik toplum”dan kaynaklanandır. Demokrasi Sözleşme tarafından tasarlanan yegane politik modeldir ve sadece o Sözleşmeyle bağdaşabilir.

87. Mahkeme, Sözleşmenin 11. ve de 10. maddelerinde sayılan haklara ve özgürlüklere sahip siyasi partilerin demokratik bir rejimde oynadıkları rolü birçok kez teyit etmiştir.

Daha önce de alıntı yapılan Türkiye Birleşik Komünist Partisi vd.-Türkiye kararında Mahkeme, 11. maddenin sözel anlamından öte, siyasal partilerin demokrasinin layıkıyla işleminde temel bir örgütlenme biçimini temsil etmekte olduğuna ağırlık verdiğini ifade etmiştir. Siyasi partilerin üstlendikleri rol karşısında onlara karşı alınan herhangi bir önlem,

ilgili devletteki örgütlenme hürriyetini, sonuç olarak da, demokrasiyi etkilemektedir (aynı yer par. 31).

İktidara gelen yegane oluşumlar olarak siyasi partilerin ülkelerindeki rejimin bütününe etkileme kapasitesine sahip olmaları, oynadıkları rolün gereğidir. Siyasi partiler siyasi arenaya müdahale eden diğer örgütlerden, seçmenlere sundukları toplumsal model önerileriyle ve iktidara geldikten sonra bu önerileri uygulama yetenekleriyle ayrılırlar.

88. Ayrıca, Mahkeme önceki kararlarında, Sözleşmenin 10. maddesi anlamındaki düşüncenin korunması ve bunu açıklama özgürlüğünün 11. maddede öngörülen toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün önemli unsurlarından biri olduğuna dikkat çekmiştir. Siyasal Partilerin demokrasinin layığıyla işleminde ve çoğulculuğun korunmasındaki önemli rolleri dikkate alındığında bu hükmün öncelikle uygulanacağı açıktır.

89. Mahkeme çoğulculuk olmaksızın demokrasi olamayacağını düşünmektedir. Bu nedenle, 10. maddede öngörülen ifade özgürlüğü, 2. fıkra uyarınca, sadece açıklanan bilgi ve fikirlere taraftar olduğunda, rahatsız etmediğinde ya da farklı olmadığında değil, aynı zamanda; taciz eden, şok eden, rahatsız eden bir nitelik taşıdığına da söz konusudur. Etkinlikleri, ifade özgürlüğünün toplu olarak uygulanmasının bir bölümünü teşkil ettiği ölçüde siyasi partiler Sözleşmenin 10. maddesinin korumasından da faydalanma hakkına sahip olacaklardır.

(*) Sözleşme sisteminde demokrasi ve din

90. Mahkeme, mevcut davadaki amaçlar nedeniyle demokratik bir toplumda ve demokratik bir devlette dinin yeriyle ilgili içtihatlarına da atıf yapmaktadır. Mahkeme 9. Maddenin koruduğu, düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün “demokratik toplumun” temellerinden biri olduğunu tekrarlar. Bu özgürlüğün dini boyutu inananların kimliğini ve yaşam algılamasını şekillendiren en temel unsurlardan biridir. Fakat aynı zamanda ateistler, agnostikler, septikler ve ilgisizler için de çok değerli bir unsurdur. Demokratik bir toplumun ayrılmaz bir parçası olan çoğulculuk da bu özgürlüğe bağlıdır. Bu özgürlük dini inanç taşıma ya da taşımama ve dini vecibeleri yerine getirme ya da getirmeme serbestisini içerir.

91. Ayrıca, tek ve aynı nüfus içinde birçok dinin bir arada bulunduğu demokratik toplumlarda, çeşitli grupların çıkarlarını uzlaştırmak ve herkesin inancına saygı duyulmasını sağlamak için bu özgürlüğe bazı sınırlamalar getirmek gerekebilir. Mahkeme, çeşitli dinlerin, kanaat ve inançların uygulanışının nötr ve tarafsız bir düzenleyicisi olarak devletin rolünü sıklıkla vurgulamış ve bu rolün, demokratik bir toplumdaki kamu düzeni, dini uyum ve hoşgörü açısından taşıdığı önemi belirtmiştir. Mahkeme, dini inançların meşruiyetinin devlet adına değerlendirilmesine yönelik herhangi bir yetkinin, devletin nötrlük ve tarafsızlık göreviyle çeliştiğini ve devletin karşıt gruplar arasında karşılıklı hoşgörüyü tesis etmesi gerektiğini düşünmektedir.

92. Mahkemenin yerleşik içtihadı Devletin bu işlevini teyit etmektedir. Mahkeme demokratik bir toplumda devletin, örneğin başörtüsü takarak dini inancını sergileme özgürlüğünü, eğer bu özgürlüğün uygulaması başkalarının hak ve özgürlüklerini, kamu düzeni ve güvenliğini koruma amacıyla çatışıyorsa, sınırlayabileceğini düşünmektedir.

Din özgürlüğü esas olarak bireysel bir vicdan meselesi olmakla beraber, aynı zamanda bir kimsenin yalnız ve özelde ya da başkalarıyla birlikteyken, kamuda ve inançlarını paylaştığı kimselerle biraradayken dinini açıklama özgürlüğünü de kapsamaktadır. 9. madde, ibadet, eğitim, uygulama ve gözlem gibi bir kişinin dinini veya inancını açıklama biçimlerini

belirtmektedir. Buna karşın 9. madde, bir din veya inanç tarafından yönlendirilmiş her hareketi korumamaktadır.

Din özgürlüğüyle bağdaşmasa bile, bir motosiklet sürücüsü nasıl kask takmak zorundaysa, bir öğretmenin de, ibadet saatleriyle çakışan normal çalışma saatlerine riayet etme zorunluluğu, din özgürlüğüne uygundur.

93. Yukarıdaki ilkeleri Türkiye'ye uygularken Sözleşme organları laiklik ilkesinin, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ve demokrasiye saygı ilkeleriyle uyum içinde bulunan Devletin temel ilkelerinden biri olduğu görüşünü ifade etmiştir. Bu ilkeye saygı gösterilmemesi şeklindeki bir tutum, kişinin dini inancını açıklama özgürlüğünü kapsayan ve Sözleşmenin 9. maddesindeki korumadan yararlanacak bir davranış olarak kabul edilmeyecektir.

94. Dini inançların uygulanışının nötr ve tarafsız bir düzenleyicisi olarak Devlet bu rolünü yerine getirirken, kendi egemen yetkilerinden bir bölümünü kullanacak muvazzaf ya da gelecekteki memurlarına, hedef ve eylem planları dini kuralların yerleştirilmesi olan İslami köktendinci hareketlerde yer almama yükümlülüğü getirebilir.

95. Türkiye gibi büyük çoğunluğu belli bir dine mensup bir ülkede, üniversitelerde, o dinin gereklerini yerine getirmeyen ya da başka dinlere mensup öğrenciler üzerinde baskı kurulmasını engelleyecek bazı önlemlerin alınması Sözleşmenin 9/2 hükmü uyarınca haklı görülebilir. Bu bağlamda laik üniversiteler, çeşitli inançlara mensup öğrencilerin barış içinde bir arada yaşamalarını ve dolayısıyla da kamu düzeni ve başkalarının inançlarının korunmasını teminen söz konusu dine ilişkin ritüel ve simgelerin sergilenmesini bu tür bir sergilemenin yeri ve şeklini belirleme hususunda sınırlamalar getirerek düzenleyebilir.

(* Sınırlamalar getirme olasılığı ve katı Avrupa denetimi

96. Sözleşmenin 9,10 ve 11. maddelerinin güvence altına aldığı özgürlükler, etkinlikleriyle devletin kurumlarını tehlikeye düşüren oluşumlar söz konusu olduğunda, ilgili devleti bu kurumları koruma hakkından mahrum bırakamaz. Bu bağlamda Mahkeme, demokratik toplum gereklerinin ve bireysel özgürlüklerin korunması zorunluluklarının belirli bir biçimde uzlaştırılmasının Sözleşme sistemine aykırı olmadığı şeklindeki daha önceki yargısına dikkat çeker. Böyle bir uzlaştırma için yetkililerin yapacakları herhangi bir müdahale 11. maddenin 2. fıkrasına uygun olmalıdır – ki bu Mahkemenin daha sonra inceleyeceği bir sorundur. Ancak bu inceleme tamamlandığında Mahkeme Sözleşmenin 17. Maddesinin uygulanmasının gerekip gerekmediğine karar verecek duruma gelebilir.

97. Mahkeme, siyasi partilerin faaliyetlerini yerine getirirken sahip olmaya devam edecekleri korumanın sınırlarını aşağıdaki gibi belirlemiştir:

“...demokrasinin temel özelliklerinden birisi bir ülkenin karşılaştığı sorunları, rahatsız edici olsalar da, şiddete başvurmaksızın, diyalogla çözmesidir. Demokrasi ifade özgürlüğü ile beslenir. Bu bakış açısıyla, bir siyasal gruba, bir devletin içinde yaşayan belli bir kesimin kaderini aleni olarak tartışmak ve demokratik kurallara saygı içinde, tüm ilgilileri tatmin edecek çözümler bulma amacı ile siyasal yaşama katılmak istemesinden dolayı yasaklamanın hiçbir haklı gerekçesi olamaz.”

98. Bu noktada Mahkeme, bir siyasi partinin, bir yasada ya da Devletin yasal ve anayasal yapılarında değişiklik yapmayı iki koşulla önerebileceğini düşünmektedir: birincisi bu amaçla kullanılan araçlar yasal ve demokratik olmalıdır; ikincisi önerilen değişikliğin kendisi temel demokratik ilkelerle uyumalıdır. Mahkeme, liderleri şiddeti teşvik eden ya da demokrasiye saygı duymayan veya demokrasiyi ve bir demokraside tanınan hak ve

özgürlükleri yok etmeyi amaçlayan bir siyasi partinin, bu gerekçelerle kendisine karşı uygulanan cezalara karşı Sözleşmenin korumasını ileri süremeyeceğini düşünmektedir.

99. Bir siyasi partinin Sözleşmenin 9, 10 ve 11. maddelerinde öngörülen hakları öne sürerken, uygulamada Sözleşmede belirtilen hak ve özgürlükleri yok etme dolayısıyla da demokrasiyi ortadan kaldırma amacı taşıyan etkinliklere tekabül eden davranışlarda bulunma hakkını elde etmeye yeltenebileceği olasılığı dışlanamaz. Sözleşme ve demokrasi arasındaki gayet açık ilişki karşısında, hiç kimse demokratik bir toplumun ideallerini ve değerlerini zayıflatmak ya da yok etmek amacıyla Sözleşme hükümlerine dayanamaz. Çoğulculuk ve demokrasi, bir bütün olarak ülkede daha kapsamlı bir istikrar ortamının güvence altına alınması için bazen özgürlüklerine kimi sınırlamalar getirilmesini kabul etmek zorunda olan bireylerle birey grupları tarafından verilen çeşitli tavizleri gerektiren bir uzlaşuya dayalıdır.

Bu bağlamda Mahkeme, modern Avrupa tarihinde de görüldüğü üzere, siyasi partiler şeklinde örgütlenen totaliter hareketlerin, demokratik rejim içinde güçlendikten sonra demokrasiden kurtulmak isteyebileceklerinin olasılık dahilinde olduğunu düşünmektedir.

100. Bununla birlikte Mahkeme, siyasi partiler söz konusu olduğunda 11. maddede öngörülen istisnaların katı bir biçimde yorumlanması gerektiğini; sadece inandırıcı ve zorlayıcı nedenlerin bu tür partilerin kurulma özgürlüğüne uygulanan sınırlamaları haklı gösterebileceğini tekrarlar. Sözleşmeciler Devletler, Sözleşmenin 11/2 maddesi anlamında bir zorunluluğun mevcut olup olmadığını belirlerken sadece dar bir yorum hakkına sahiptir. Mahkeme, örneğin müdahalenin zamanlamasına karar vermede uluslararası bir mahkemeden daha elverişli bir konumda bulunan ulusal makamların yerine geçmemekle birlikte, bağımsız mahkemeler tarafından verilen kararlar da dahil olmak üzere bir siyasi partiye karşı uygulanan hukuku ve kararları titiz bir Avrupa denetiminden geçirmek durumundadır. Bir siyasi partinin kapatılması ya da belli bir dönem için liderlerinin belli etkinliklerde bulunmalarının yasaklanması gibi radikal önlemler ancak çok ciddi durumlarda alınabilir. Yukarıda 98. paragraftaki koşulları yerine getirmesi şartıyla, bir dinin öngördüğü moral değerleri vurgulayan bir siyasal parti özünde demokrasinin temel ilkelerine karşıt olarak değerlendirilemez.

(*) Siyasi parti üyelerinin eylem ve konuşmalarının o siyasi partiye isnat edilebilirliği

101. Mahkeme bir siyasi partinin tüzük ve programının onun amaç ve eğilimlerinin değerlendirilmesinde tek kriter olarak dikkate alınamayacağını düşünmektedir. Sözleşmeciler Devletlerin siyasi deneyimleri, demokrasinin temel ilkelerine aykırı amaçlar taşıyan geçmişteki siyasi partilerin iktidara gelene kadar bu tür eğilimlerinin onların resmi yayınlarından anlaşılmadığını göstermiştir. İşte bunun için Mahkeme bir siyasi partinin programının ilan ettiğinden farklı amaç ve eğilimleri gizleyebileceğine daima işaret etmiştir. Söz konusu partinin bu tür eğilimler taşımadığını teyit etmek için, programının içeriği parti liderlerinin eylemleri ve savdukları görüşlerle karşılaştırılmalıdır. Bu eylem ve görüşler, partinin amaç ve eğilimlerini bütünüyle sergilediği takdirde, o partinin kapatılma davasıyla ilgili olabilir.

(*) Kapatma için uygun zamanlama

102. Ayrıca Mahkeme bir Devletin müdahale etmeden önce, bir siyasi partinin izlediği politikanın yönelttiği tehlike yeterince belirgin ve yakın olmasına rağmen, iktidara gelerek Sözleşme ve demokrasinin standartlarıyla çelişen o politikayı yürütmek üzere somut adımlar atmaya başlamasını beklemesine gerek olmadığını düşünmektedir. Mahkeme, bu tür bir tehlike ulusal mahkemelerce belirlendiğinde, titiz Avrupa denetimine tabi ayrıntılı bir

incelemeden sonra bir Devletin, medeni barışa ve ülkenin demokratik rejimine zarar verebilecek somut adımlar atılmadan önce, Sözleşme hükümleriyle çelişen bu tür bir politikanın uygulanmasını makul bir biçimde engelleyebileceğini kabul etmektedir (bkz. Daire Kararı, par. 81).

103. Mahkeme Devletin bu tür bir önleyici müdahale yetkisinin, Sözleşmeciler tarafların Sözleşmenin 1. maddesi uyarınca üstlendikleri, yetkileri altındaki kişilerin hak ve özgürlüklerini koruma yükümlülüğüyle de bağdaştığı görüşündedir. Bu yükümlülükler yalnızca Devlet görevlilerine isnat edilebilen veya kamu kurumlarında meydana gelen fiil ya da ihmallere kaynaklanabilecek bir müdahaleyle değil fakat aynı zamanda devlete ait olmayan oluşumlarda gerçek kişilere de isnat edilebilen müdahalelerle (Örneğin, Devletin özel hastanelerde yaşamın korunması için önlemler aldırma yükümlülüğüyle ilgili olarak bkz. Calvelli ve Ciglio, no.32967/96, § 49 AIHM 2002-I) de ilgilidir. Sözleşmeciler bir Devlet, Sözleşmenin güvence altına aldığı hak ve özgürlükleri koruma görevinde ve demokrasinin temel prensipleriyle çelişmeyen bir siyasi program izlenmemesini sağlama yükümlülüğünde varlık sebebi iktidara gelmek ve devlet aygıtının önemli bir bölümünü yönlendirmek olan siyasi partilere sınırlamalar getirirken mazur görülebilir.

(*) Toplu İnceleme

104. Yukarıda belirtilen mülahazalar ışığında, bir siyasi partinin demokratik ilkeleri yok etmeye yönelik bir tehdit oluşturduğu gerekçesiyle kapatılmasının “zorlayıcı bir sosyal gereksinimi” karşılayıp karşılamadığı sorununa ilişkin olarak Mahkemenin toplu incelemesi aşağıdaki noktalara odaklanacaktır: (i) demokrasiye yönelik bir tehdidin mevcudiyetinin kanıtlandığı varsayılarak bu tehdidin yeterince yakın olduğuna ilişkin inandırıcı kanıtların bulunup bulunmadığı; (ii) siyasi parti liderlerinin ve üyelerinin eylem ve konuşmalarının bütünüyle ilgili siyasi partiye isnat edilip edilemeyeceği; (iii) siyasi partiye isnat edilen eylem ve konuşmaların, “demokratik toplum” kavramıyla çelişen parti tarafından algılanan ve savunulan toplum modelinin sarıh bir resmini çizen bir bütün oluşturup oluşturmadığı.

105. Yukarıdaki noktaların Mahkeme tarafından toplu olarak incelenmesi sırasında, ilgili partinin kapatıldığı tarihsel bağlam ve demokratik toplumun düzenli bir biçimde işlemesini sağlamaya çalışan ülkede bu bağlam içindeki laiklik ilkesinin korunmasındaki genel çıkar göz önünde bulundurulmalıdır.

(ii) üstteki ilkelerin bu davaya uygulanması

106. Mahkeme yapacağı incelemenin ilk kısmını Refahın kapatılmasının ve başvurulara uygulanan ikincil cezaların “zorlayıcı bir sosyal gereksinimi” karşılayıp karşılamadığı sorununa ayıracaktır. Daha sonra da, bu cezaların güdülen amaçlarla orantılı olup olmadığını belirleyecektir.

(*) Zorlayıcı toplumsal gereksinim

- kapatılmanın uygun zamanı

107. Mahkeme, öncelikle kapatıldığı sırada Refah’ın demokrasiye bir tehdit oluşturup oluşturmadığını belirleyecektir.

Bu bağlamda Mahkeme Refah’ın 1983 yılında kurulduğunu, çok sayıda genel ve yerel seçim kampanyasına katıldığını ve söz konusu dönemde 450 sandalyeden oluşan Büyük Millet Meclisindeki 158 sandalyeyi kazandığı 1995 genel seçimlerinde yaklaşık % 22 oy

aldığını gözlemlemektedir. Bir koalisyon hükümetine girerek iktidarı paylaşan Refah Kasım 1996'da yapılan yerel seçimlerde oyların yaklaşık % 35'ini almıştır. Ocak 1997'de yapılan bir kamuoyu yoklaması, o gün bir seçim yapıldığı takdirde Refah'ın oyların % 67'sini alacağını ortaya koyar. Bazı kamuoyu yoklamalarının belirsiz niteliğine karşın bu rakamlar bir siyasi parti olarak Refah'ın gücünün ve iktidara tek başına gelme şansının önemli bir göstergesidir.

108. Mahkeme, Dolayısıyla Mahkeme kapatıldığı sırada bir koalisyonda mevcut olan uzlaşmalarla sınırlanmaksızın Refah'ın siyasi iktidarı ele geçirme potansiyeli bulunduğunu düşünmektedir. Eğer Refah demokratik ilkelere aykırı bir program sunsaydı, sahip olacağı siyasi iktidar tekeli bu programda öngörülen toplum modelini kurmasını mümkün kılacaktı.

109. Başvuranların, Refah'ın, parti kapatılmadan birkaç yıl önce üyelerinin yaptığı konuşmalar yüzünden cezalandırıldığına ilişkin iddiaları hususunda Mahkeme, Refahın eylemlerinin anayasallığını değerlendirirken Türk mahkemelerinin, partinin demokratik ilkelere yönelttiği gerçek riskin zaman içerisinde gelişimini meşru bir biçimde göz önünde bulunduracaklarını düşünmektedir. Mahkemenin bu konudaki değerlendirmesi Refah'ın Sözleşmede öngörülen ilkelere uygunluğunun incelenmesinde de uygulanabilir.

Birincisi, bir siyasi partinin programı ve politikaları, görece uzun bir dönemde bu partinin üyelerinin eylem ve konuşmalarının toplamıyla açıklığa kavuşturabilir. İkincisi, ilgili parti yıllar içerisinde siyasi gücü elde etme ve politikalarını uygulama şansı yakalayabilir.

110. Bu davada Refahın politikalarının Sözleşmenin güvence altına aldığı hak ve özgürlükler açısından tehlikeli olduğu düşünülebilirse de, iktidarı ele geçirdikten sonra Refah'ın programını uygulama şansı yakalaması bu tehlikeyi daha somut ve daha yakın kılmaktadır. Bu durumda Mahkeme, ulusal mahkemeleri daha önce harekete geçemedikleri için eleştiremeyeceği gibi, Refah, iktidarı ele geçirip de siyasi rejimi ve toplumsal barışı tehlikeye düşürene, örneğin planlarını gerçekleştirmek üzere meclisten yasaları geçirene değin beklemediği için de eleştiremez.

Kısaca Mahkeme ulusal makamların müdahalenin zamanını seçerken Sözleşme uyarınca kendilerine tanınan takdir hakkının sınırlarını aşmadığını düşünmektedir.

- Üyelerinin eylem ve konuşmalarının Refah'a isnat edilebilirliği

111. Mahkeme önündeki taraflar ne Refah'ın tüzüğünde ne de iktidarın diğer ortağı Doğru Yol Partisiyle oluşturdukları koalisyon programında Refah'ın demokrasinin temel ilkelerine aykırı şekilde Türk anayasal sistemini değiştirmeyi vaat etmediğini kabul etmektedirler. Refah, genel başkanının ve bazı üyelerinin yaptıkları beyanlara ve takındıkları tutumlara dayalı olarak kapatılmıştır.

112. Bu açıklama ve tutumlar, Anayasa mahkemesine göre Refah'ın önde gelen isimleri yani genel başkanı Necmettin Erbakan, genel başkan yardımcıları Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal, üç Refahlı Milletvekili Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Çelik ile Refahlı Konya Belediye Başkanı Recai Karatepe tarafından yapılmış ya da takınılmıştır.

113. Mahkeme, Refah Genel Başkanı ve bu konunun gereği seçilmiş Başbakan olarak Necmettin Erbakan'ın açıklama ve eylemlerinin tartışılmaz bir biçimde Refah'a isnat edilebileceğini düşünmektedir. Partinin simgesel figürü niteliğindeki bir genel başkanın rolü basit bir üyeninkinden çoğunlukla farklıdır. Aksini iddia etmeksizin, bir parti genel başkanının siyasi olarak hassas konularda dile getirdiği düşünceler ve takındığı tutumlar siyasi kurumlara ve kamuoyunca partinin görüşünü yansıttığı biçiminde algılanır. Mahkeme bu

noktada Erbakan'ın, açıklama ve tutumlarının Refah'ın politikasını yansıtmadığı ya da sadece kendi kişisel görüşünü ifade ettiği hususunu hiçbir zaman açıklığa kavuşturmadığını gözlemlemektedir.

114. Mahkeme Refah'ın genel başkan yardımcılarının konuşma ve tutumları açısından da genel başkanla aynı mülahazanın geçerli olduğunu düşünmektedir. Aksi iddia edilmediği sürece, bu konumdaki kişilerin siyasi sorunlara ilişkin düşünceleri temsil ettikleri partiye isnat edilebilir. Ahmet Tekdal ve Şevket Kazan için de aynı durum söz konusudur.

115. Ayrıca Mahkeme, milletvekili sıfatı taşıyan ya da yerel yönetimlerde görevler üstlenen diğer Refah üyelerinin, partinin amaç ve eğilimlerini sergileyen ve yaratmak istedikleri toplum modeline ilişkin bir imajı yansıtan bir bütün oluşturduğunu dolayısıyla da bu gibi şahısların eylem ve düşüncelerinin de Refah'a isnat edilebileceğini düşünmektedir. Bu eylem ve düşüncelerin, bireylere isnat edilebildikleri için değil, hepsi Refah platformundan seçilen Milletvekilleriyle bir belediye başkanı tarafından Refah adına yapıldıkları ya da dile getirildikleri için, potansiyel seçmenlerin umutlarını, beklentilerini ya da korkularını canlandırarak onları etkileme olasılığı bulunmaktadır. Bu tür eylem ve konuşmalar, kanun dışı amaçlara ulaşılmasında partinin tüzük ve programında yer alan soyut yazılı ifadelerden potansiyel olarak daha etkilidir. Mahkeme bu tür eylem ve konuşmaların, parti kendini bunlardan uzaklaştırmadığı sürece, partiye isnat edilebileceğini düşünmektedir.

Fakat kısa bir süre sonra Refah bu eylem ve konuşmaların sorumlularını örneğin meclis üyesi ve büyük bir şehrin belediye başkanlığı gibi önemli görevlere atamış tartışmalı konuşmalardan birini taşra teşkilatlarında siyasi eğitim malzemesi olarak kullanılmak üzere dağıtmıştır. Kapatılma davasından önce Refah, söz konusu fiil ve açıklamalarda bulunan üyelerine karşı herhangi bir disiplin işlemi yapmadığı gibi bu düşünceleri hiç eleştirmemişlerdir de. Mahkeme bu bağlamda Türk Anayasa Mahkemesinin Refah'ın bu fiil ve konuşmalardan sorumlu olan kişileri partiden ihraç etme kararını kapatılma kararından kaçınmak için aldığı ve kararın 11. Madde uyarınca olması gerektiği gibi özgürce alınmadığı yönündeki sonucuna katılmaktadır.

Dolayısıyla Mahkeme, Refah üye ve liderlerinin, Anayasa Mahkemesinin kapatma kararında dile getirilen fiil ve konuşmalarının bütün partiye isnat edilebileceği sonucuna varmıştır.

-Anayasa Mahkemesinin belirttiği kapatılma gerekçeleri

116. Mahkeme, bu hususta Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından dile getirilen ve Anayasa Mahkemesinin Refah'ın anayasa karşıtı eylemlerin odağı olduğu kararına varmasında temel teşkil eden argümanların üç ana gruba ayrılabilceğini düşünmektedir: (i) Refah'ın dini inançlara dayalı bir ayrımcılığa yol açan çok hukuklu bir sistem kurma eğiliminde olduğuna ilişkin argümanlar; (ii) Refah'ın bu çok hukuklu sistim bağlamındaki Müslüman toplumun iç ve dış ilişkilerinde şeriatı uygulama eğiliminde olduğuna ilişkin argümanlar; (iii) Refah üyelerinin siyasi bir yöntem olarak kuvvete başvurma olasılığına yaptıkları atıflara dayalı argümanlar. Dolayısıyla Mahkeme kendisini Anayasa Mahkemesi tarafından dile getirilen bu üç grup argümanla sınırlandırması gerektiğini düşünmektedir.

(a) çok hukuklu bir sistem kurma planı

117. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin Refah Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 23 Mart 1993 tarihinde Parlamentoda ve 10 Ekim 1993 tarihinde de Refah Partisi grubunda yaptığı iki konuşmayı dikkate aldığına dikkat çeker (bkz. Üstte 28. paragraf). Partinin kapatılmasının uygun zamanı sorunuyla (bkz. Üstte 107-110.paragraflar) Necmettin

Erbakan'ın konuşmalarının (bkz.üstte 113. paragraf) Refah'a isnat edilebilirliğine ilişkin mülahazaların ışığında Anayasa Mahkemesi bu iki konuşmanın, partinin tüzüğünde konuya ilişkin hiçbir şey söylenmemesine karşın, Refah'ın programının bir parçasını teşkil eden politikalarından birini yansıttığı biçiminde değerlendirilebileceği görüşünü benimser.

118. Başvuranların Refah iktidardayken hiçbir zaman bu vaadin arkasındaki fikri uygulamaya yönelik somut adımlar atmadığı yolundaki görüşleri hususunda Mahkeme, Refah'ın merkez sağdaki bir siyasi partiyle birlikte oluşturulan bir koalisyon programına bu tür amaçları dahil etmesini beklemenin gerçekçi olmayacağını düşünmektedir. Mahkeme, çok hukuklu sistemin, Refah programının bir parçasını teşkil eden bir politikanın parçası olduğuna dikkat çeker.

119. Mahkeme, çok hukuklu bir sistemin, Sözleşme sistemiyle uyuşmadığı yönündeki Daire kararından ayrılmak için hiçbir sebep olmadığını düşünmektedir. Daire vermiş olduğu kararda aşağıdaki gerekçeyi sunmuştur:

“70. ...Mahkeme Refah'ın çok hukuklu bir sistem olması gerektiği yönündeki önerisinin bireyler arasındaki tüm hukuki ilişkilerde dini temel alan bir ayırma yol açacağını, herkesi dini inançlarına göre kategorize edeceğini ve kişiye birey olmasından dolayı değil de bir dini akıma bağlılığından dolayı hak ve özgürlükler tanıyacağını düşünmektedir.

Mahkeme bu tür bir toplumsal modelin iki nedenden dolayı Sözleşmeyle bağdaşmayacağı kanaatindedir:

Birincisi, böyle bir toplumsal modelde, bireysel hak ve özgürlüklerin koruyucusu ve demokratik bir toplumdaki çeşitli inanç ve dinlerin uygulanmasının tarafsız düzenleyicisi olarak devletin rolü, bu tür bir toplumda bireyler üstte sayılan işlevlerin yerine getirilmesinde Devlet tarafından belirlenen kurallara değil de ilgili dinin öngördüğü statik hukuk kurallarına uymak zorunda oldukları için, ortadan kalkacaktır. Fakat devlet kendi yetkisi altındaki herkesin tamamıyla ve hiçbirinden feragat etmeksizin Sözleşmeyle güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlama yükümlülüğü altındadır.

İkincisi, bu tür bir sistem demokrasinin temel ilkelerinden biri olan kamu özgürlüklerinin kullanılmasında bireyler arasında ayırım gözetmeme ilkesini kaçınılmaz olarak ihlal edecektir. Kamu hukukunun ve özel hukukun tüm alanlarında, din ve inançlarına göre bireyler arasında muamele farklılığı Sözleşme bakımından, özellikle de ayrımcılığı yasaklayan 14. madde bakımından mazur gösterilemez. Bu tür bir muamele farklılığı bir taraftan kendi kurallarına göre yönetilmek isteyen bazı dini grupların talepleri ve diğer taraftan da çeşitli din ve inançlar arasındaki barış ve hoşgörüye dayalı olması gereken toplumun çıkarı arasında adil bir denge kuramayacaktır. "

(b) Şeriat

120. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi kararında yer alan ve hepsi milletvekili olan Refah üyelerince dile getirilen aşağıdaki düşüncelerde ifade bulan şeriata dayalı bir rejim kurma eğilimini gözlemlemektedir:

- 24 Kasım 1996 tarihinde yayınlanan ve Refah'ın Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan'ın bir TV röportajında şeriata bir ülke için çözüm olduğu yolundaki sözleri (bkz. üstte 34. paragraf);

- Refah'ın Urfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik'in "şeriata getirmek için mücadele edeceğim" şeklindeki sözleri (bkz üstte 37. paragraf)

- Refah'ın Rize milletvekili Şevki Yılmaz'ın Nisan 1994'te inananları, Kur'an'ın ayetlerine sırtını dönenlerden ve Allah'ın peygamberinin kurallarının ülkede uygulanmasını engelleyenlerden hesap sormaya çağırdığı konuşması. Aynı konuşmada Yılmaz şöyle devam eder: "Bu ülkede Kuran'daki kuralların sadece % 39'u uygulanıyor. Altı bin beş yüz ayetin büyük çoğunluğu unutuluyor. İbadetten önce yerine getirilmesi gereken koşul iktidarın İslamlaşmasıdır. Allah camilerden önce iktidara giden yolun Müslümanlaşması gerektiğini

buyuruyor. Allah soracak: "Niye küfür rejiminde İslami bir devletin kurulması için çalışmadın?" Erbakan ve arkadaşları bu ülkeye İslamiyeti bir siyasi parti şeklinde getirmeye çalışıyorlar. Savcı bunu gayet iyi anladı. Eğer biz de savcının anladığını anlayabilseydik sorun çözüldü. (bkz. üstte 33. paragraf).

121. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin dikkate aldığı ve Refah genel başkanı ile genel başkan yardımcısının "adil düzen", "adalet nizamı" ya da "Allah nizamı" kurma hakkındaki düşüncelerine de dikkat çeker:

- 13 Nisan 1994 tarihinde Necmettin Erbakan şöyle der: "Refah iktidara gelecek ve adil düzen kurulacak" (bkz. üstte 31. paragraf) ve 7 Mayıs 1996 tarihinde yaptığı bir konuşmada da "buna inanarak katkıda bulunanların Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun" diye dua eder" (bkz. üstte 39. paragraf);

- 1993 yılında hac sırasında Ahmet Tekdal şöyle der: "Eğer insanlar hak nizamının gelmesi için yeterince çalışmazlarsa dinsizlerin zulmüne maruz kalacaklar ve sonunda da helak olacaklardır...hak nizamının kurulması için çalışmamalarının hesabını Allah'a veremezler."

122. Bu son iki açıklama birçok farklı yorumla açık olsalar da bunların ortak paydası her ikisinin de konuşmacıların, yerleşmesini istedikleri siyasi rejimin temeli olarak dini ya da ilahi kurallara atıf yapmalarıdır. Bu ifadeler konuşmacıların dini kurallara dayalı olmayan herhangi bir düzene karşı bağlılıklarına ilişkin belirsizlik içermektedir. Anayasa Mahkemesi kararında belirtilen Refah liderlerine atfedilen çeşitli görüşlerin oluşturduğu bağlamın ışığında, örneğin kamu kesiminde başörtüsünün serbest bırakılması ya da kamu hizmetlerinin namaz saatlerine göre düzenlenmesi hususlarında, söz konusu açıklamalar partinin şeriata dayalı bir rejim kurma eğilimini açığa vuran Refah milletvekilleri tarafından yapılan teyit edici açıklamalar olarak anlaşılabilir. Dolayısıyla Mahkeme Anayasa Mahkemesinin Refah liderlerinin düşünce ve tutumlarının, dini kurallara göre şekillenen bir Devlet ve toplum modeline ilişkin belirgin bir resmi yansıttığı yönündeki görüşüne katılmaktadır.

123. Mahkeme Dairenin, şeriatın Sözleşmede öngörülen temel demokrasi ilkeleriyle bağdaşmadığı yönündeki görüşüne katılmaktadır:

"72. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi gibi, dinin öngördüğü dogmaları ve ilahi kuralları yansıtan şeriatın durağan ve değişmez nitelikte olduğunu düşünmektedir. Siyasi alanda çoğulculuk ya da kamu özgürlüklerinin sürekli evrilmesi gibi ilkelerin şeriatı yeri yoktur. Mahkeme, birlikte dikkate alındığında, şeriatın getirilmesine açıkça atıf içeren söz konusu ifadelerin demokrasinin temel ilkeleriyle bağdaşmadığına dikkat çeker. Bir yandan özellikle ceza hukuku ve ceza yargılaması usulü, kadınların hukuki statüsüne ilişkin kuralları ve özel ve kamusal yaşam alanlarına dini buyruklar uyarınca müdahale etme biçimi bakımından Sözleşme değerleriyle açıkça farklılık gösteren şeriata dayalı bir rejimi desteklerken bir yandan da insan haklarına ve demokrasiye saygılı olduğunu söylemek zordur...Mahkemeye göre, eylemleri Sözleşmeye taraf bir Devlette şeriatı yerleştirme amacı taşıyan bir siyasi parti Sözleşmenin bütününe vurgulayan demokratik idealle bağdaşan bir oluşum olarak görülemez."

124. Mahkeme köktendinciliğe dayalı geçmişteki siyasi hareketlerin bazı Devletlerde siyasi iktidarı ele geçirdiğini ve arzuladıkları toplum modelini kurma fırsatını elde ettiklerini göz ardı edemez. Mahkemeye göre, her bir Sözleşmeci Devletin Sözleşme hükümlerine uygun olarak tarihteki deneyimler ışığında bu tür siyasi hareketlere karşı koyabileceğini düşünmektedir.

125. Mahkeme Osmanlı yönetiminde bir İslami teokratik rejimin geçmişte mevcut olduğunu da gözlemlemektedir. Önceki teokratik rejim yıkılarak cumhuriyet rejimi kurulduğunda Türkiye, İslamı ve diğer dinleri özel dini uygulama alanıyla sınırlandıran laiklik tipini seçmiştir. Türkiye'de laiklik ilkesinin demokratik rejimin yaşatılmasındaki önemini göz

önünde bulunduran Mahkeme Refahın şeriatı yerleştirme politikalarının demokrasiyle bağdaşmadığına hükmederken Anayasa Mahkemesinin mazur görülebileceğini düşünmektedir (bkz. Yukarıda 40. paragraf).

(c) Şeriat ve Refah'ın önerdiği çok hukuklu sistemle ilişkisi

126. Mahkeme, Dairenin Refah partisinin hem çok hukuklu sistemin hem de şeriatın getirilmesini aynı anda savunduğu sonucuna vararak kendisiyle çeliştiğini iddia eden başvuranların bu yöndeki iddialarını inceleyecektir.

Mahkeme Anayasa Mahkemesinin çok hukuklu sistemin şeriatın getirilmesinde İslam hukuku tarihinde oynadığı rolle ilgili mülahazalarına katılmaktadır. Buna göre şeriat Müslümanların kendi aralarındaki ve diğer dinlere mensup olanlarla arasındaki ilişkilere uygulanan bir hukuk sistemidir. Şeriatın baskın olduğu bir toplumda toplulukların diğer dinlere mensubiyetleri nedeniyle yaşamasını mümkün kılabilmek için, Cumhuriyet kurulmadan önceki Osmanlı İmparatorluğundaki İslami teokratik rejim tarafından çok hukuklu bir sistem yerleştirilmiştir.

127. Mahkemenin çok hukuklu sistemin avantaj ve dezavantajlarına ilişkin soyut olarak bir düşünce ifade etmesi gerekmemektedir. Mahkeme, bu dava bakımından –Anayasa Mahkemesinin de gözlemlediği gibi- Refah'ın politikasının şeriatın bazı özel hukuk kurallarını çok hukuklu bir sistemin çerçevesi içinde, Türkiye'deki nüfusun büyük çoğunluğuna –Müslümanlara- uygulamak olduğuna dikkat çeker. Bu tür bir politika, dinlerinin buyruklarını gözetmek isteyen bireylerin örneğin medeni nikahtan sonra ya da önce dini nikah kıyabilmek (Türkiye'de yaygın olan bir uygulama) ya da dini nikahın medeni nikah etkisi doğurabilmesini sağlamak gibi kişisel özgürlüklerinin ötesine geçmektedir. Refah'ın bu politikası, Türk hukukunun dini sınırladığı özel alanın dışına taşmakta ve şeriatın getirilmesinde olduğu gibi Sözleşmeyle aynı çelişkileri taşımaktadır (bkz. Üstte 125. paragraf).

128. Bu muhakeme biçimini benimseyen Mahkeme başvuranların laikliğin Türkiye'deki özel rolü adına çok hukuklu sistemin yasaklanmasının, özel yaşamlarını dini buyruklara göre yaşamak isteyen Müslümanlara karşı ayrımcılık anlamına geldiği yönündeki iddialarını reddetmektedir.

Mahkeme, ibadet ve ayın ile kişinin dinini sergileme özgürlüğünü de içeren din özgürlüğünün öncelikle bir bireysel vicdan meselesi olduğunu tekrarlamakta ve bireysel vicdanın, bütün olarak toplumun örgütlenmesi ve işleyişiyle ilgili özel hukuk alanından oldukça farklı olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'de herkesin özel yaşamında dininin gereklerini yerine getirebildiği hususu Mahkeme önünde tartışma konusu edilmemiştir. Ayrıca, diğer Sözleşmeciler gibi Türkiye de dinden esinlenen özel hukuk kurallarının (örneğin taraflar arasında cinsiyete dayalı ayrımcılığa izin veren ya da boşanma ve miras ya da çokeşlilik gibi konularda erkeğe ayrıcalıklar tanıyan kurallar) kamu düzenine ve demokratik değerlere zarar verecek şekilde uygulanmasını meşru olarak engelleme hakkına sahiptir. Sözleşme bağitleme özgürlüğü dinlerin, kanaatlerin ve inançların uygulanmasının nötr ve tarafsız bir düzenleyicisi olarak Devlet'in rolüne zarar veremez. (bkz. Üstte 91-92. paragraflar).

(d) Kuvvet kullanma olasılığı

129. Mahkeme bu başlık altında Anayasa Mahkemesi tarafından alıntılanan ve aşağıdaki şahıslar tarafından yapılan şu konuşmalara dikkat çeker:

- Necmettin Erbakan'ın iktidarın şiddet yoluyla mı yoksa barışçı araçlarla mı ele geçirileceği hususunda 13 Nisan 1994 tarihinde yaptığı konuşma (değişim kanlı mı olacak yoksa kansız mı bkz. üstte 31. paragraf);

- Şevki Yılmaz'ın cihatla ve Müslümanların iktidara geldikten sonra kendilerini silahlandırma olasılıklarıyla ilgili olarak Nisan 1994'te yaptığı konuşma (bkz. üstte 33. paragraf)

- Hasan Hüseyin Ceylan'ın 14 Mart 1992'de Batılı modele dayalı bir rejimi destekleyenleri aşağıladığı ve tehdit ettiği konuşma (bkz. üstte 34. paragraf)

- Şükrü Karatepe'nin inananlara kalplerindeki kin ve nefreti canlı tutmalarını salık veren 10 Aralık 1996 tarihli konuşması (bkz üstte 36. paragraf)

- İbrahim Halil Çelik'in imam hatiplerin kapatılmasını engellemek için kan dökülmesini istediği 8 Mayıs 1997 tarihli konuşması (bkz. üstte 38. paragraf).

Mahkeme, dönemin Adalet Bakanı olan Şevket Kazan'ın dini ayrımcılığa dayalı nefret uyandırmakla suçlanan kendi partisinden bir üyeye yaptığı ziyareti de dikkate almaktadır.

130. Mahkeme, üstteki çoğu konuşmada geçen "cihat" kavramına yapılan atıf ne olursa olsun (bu kavramın birincil anlamı kutsal savaş ve bir toplumda bütünüyle İslam'ın egemen olmasına değin mücadeledir), iktidarı ele geçirmek için kullanılacak yöntem yapıları atıflarda kullanılan terminolojide bir belirsizlik bulunmaktadır. Bu konuşmaların tümünde, Refah'ın iktidarı ele geçirme ve onu koruma yolunda karşılaşmayı beklediği çeşitli engellerin üstesinden gelmek için "meşru olarak" kuvvet kullanma olasılığından bahsedilmektedir.

131. Ayrıca Mahkeme Dairenin aşağıdaki çıkarımına katılmaktadır:

"74...Refah liderleri siyasi bir araç olarak kuvvet kullanımı ya da şiddet çağrısında bulunmasalar da, kendilerine karşı gelen politikacılara karşı kuvvet kullanımı olasılığını açıkça onaylayan Refah üyelerinden kendilerini ayıracak pratik adımları derhal atmamışlardır. Sonuç olarak, iktidarı ele geçirmek ve onu korumak için şiddet içeren yöntemlere başvurma olasılığına ilişkin açıklamalardaki belirsizliği giderememişlerdir.

- "zorlayıcı sosyal gereksinim"e ilişkin toplu inceleme

132. Bu davada söz konusu müdahalenin zorlayıcı bir sosyal gereksinim sonucunda olup olmadığı sorununun incelenmesiyle bağlantılı olarak üstte sayılan noktaların toplu olarak değerlendirilmesinde Mahkeme, Refah üye ve liderlerinin Anayasa Mahkemesi kararında da belirtilen eylem ve konuşmalarının tüm partiye isnat edilebilir olduğu, bu eylem ve konuşmaların Refah'ın çok hukuklu sistem çerçevesi içinde şeriata dayalı bir rejim oluşturmaya yönelik uzun dönemli bir politikanın varlığını ortaya çıkardığı ve Refah'ın politikasını uygularken ve öngördüğü sistemi yerleştirirken kuvvete başvurma olasılığını dışlamadığı sonucuna varmıştır. Bu planların demokratik toplum kavramıyla bağdaşmaması ve Refah'ın bunları uygulamaya geçirmek için yakaladığı fırsatların demokrasiye yönelik tehdidi daha somut ve daha yakın kılması karşısında, Anayasa Mahkemesi tarafından başvurulara uygulanan cezanın, Sözleşmecî Devletlere tanınan yorum hakkının sınırları içinde, "zorlayıcı bir toplumsal gereksinimi" makul bir biçimde karşılar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

(*) Yakınma konusu önlemlerin orantılılığı

133. Tarafların argümanlarını inceleyen Mahkeme Daire kararında belirtilen aşağıdaki görüşlerden ayrılmak için hiçbir sebep görmemektedir:

“82... Mahkeme daha önceki kararlarında liderlerinin siyasi sorumluluklarını yerine getirmesini yasaklayan geçici cezalarla birlikte siyasi partinin kapatılmasının köklü bir önlem olduğu ve bu ağırlıktaki cezaların yalnızca en ciddi davalarda uygulanabileceği kararına varmıştı. Bu davada Mahkeme söz konusu müdahalenin “zorlayıcı bir sosyal gereksinimi” karşıladığı sonucuna varmıştır. Refah’ın kapatılmasından sonra başvuranlar da dahil olmak üzere yalnızca beş milletvekilinin, geçici olarak milletvekilliklerinin düştüğüne ve siyasi parti lideri olarak rollerinin bittiğine dikkat çekilmelidir. Geri kalan 152 Refah milletvekilinin bu sıfatları ve siyasi kariyerleri normal olarak sürmüştür. Ayrıca başvuranlar Refah ya da üyelerinin mal varlıkları Hazineye devredildiği için ciddi bir maddi kayba uğradıkları yönünde de herhangi bir iddiada bulunmamışlardır. Mahkeme bu bağlamda müdahalenin ağırlığı ve niteliğinin, orantılılığının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken etmenler olduğunu düşünmektedir.”

134. Mahkeme başvuranların iddia ettiği maddi zararın büyük ölçüde kazanç kayıplarından oluştuğuna ve nitelik itibarıyla spekülatif olduğuna dikkat çeker. Refah’ın malvarlığının düşük değeri karşısında, bunların Hazineye devrinin söz konusu müdahalenin orantılılığı üzerinde herhangi bir etki taşımadığı düşünülmektedir. Ayrıca Mahkeme başvuranların beş yıllık bir dönem için siyasetle uğraşmalarını yasaklayan cezanın geçici olduğunu ve yaptıkları konuşmalar ve takındıkları tutumlarıyla partinin başkan ve başkan yardımcıları olarak Refah’ın kapatılmasında başlıca sorumluluğu taşıdıklarını gözlemlemektedir.

Mahkeme bu davada söz konusu müdahalenin güdülen amaçlar bakımından orantısız olarak addedilemeyeceğini düşünmektedir.

4. Sözleşmenin 11. maddesiyle ilgili olarak Mahkemenin ulaştığı sonuç

135. Sonuç olarak, Refah’ın kapatılmasını ve başvuranların bazı siyasi haklarına getirilen kısıtlamaları haklı çıkaracak ikna edici ve zorlayıcı sebeplerin mevcut olup olmadığını teyit etmek için titiz bir incelemeden sonra Mahkeme bu müdahalelerin “zorlayıcı bir sosyal gereksinimi” karşıladığı ve “güdülen amaçlarla orantılı” oldukları sonucuna varmıştır. Refah’ın kapatılması sözleşmenin 11/2 maddesi bakımından demokratik bir toplumda gerekli olarak görülebilir.

136. Dolayısıyla Sözleşmenin 11. maddesi ihlal edilmemiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 9,10,14,17 VE 18.MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI

137. Başvuranlar Sözleşmenin 9,10,14,17 ve 18. maddelerinin de ihlal edildiğini iddia etmektedirler. Bu maddelere ilişkin olgular 11. madde bağlamında incelenenlerle aynı olduğu için Mahkeme bunları ayrı olarak incelemeye gerek görmemektedir.

III. 1 NOLU PROTOKOLÜN 1. VE 3. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI

138. Başvuranlar, Refah’ın kapatılmasının sonuçlarının, yani malvarlığına el konularak Hazineye devredilmesinin ve liderlerinin seçimlere katılmasının yasaklanmasının 1 No’lu Protokolün 1. ve 3. maddelerinin ihlali anlamına geldiğini iddia etmektedir.

139. Mahkeme başvuranların yakındığı önlemlerin, Refah’ın kapatılmasının ikincil etkileri olduğuna ve 11. Maddeye aykırılık taşımadığına hükmetmiş bulunduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla söz konusu şikayetleri ayrı olarak incelemek için hiçbir neden bulunmamaktadır.

BU NEDENLERLE MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmediğine;
2. Sözleşmenin 9,10,14,17 ve 18. maddeleriyle 1 No’lu Protokolün 1. ve 3. maddeleri uyarınca yapılan şikayetleri ayrı olarak incelemeye gerek bulunmadığına;

hükmetmiştir.

— • —

 [İçindekilere dön](#)

KONDU/Türkiye Davası*

Başvuru No:75694/01

Strazburg

23 Ocak 2007

OLAYLAR

I. DAVA KOŞULLARI

Başvuran 1977 doğumlu olup Batman'da ikamet etmektedir.

27 Ocak 1994 tarihinde yapılan bir arama sırasında başvuran, Emniyet Müdürlüğü görevlilerince PKK üyesi olduğundan şüphelenilen Y.Y. isimli şahsın evinde sorguya çekilmiştir. Başvuranın üzerinde ruhsatsız bir tabanca ve iki adet şarjör bulunmuştur. Başvuran aynı gün gözaltına alınmıştır. Başvuranın üzerinde bulunan belgelerden 3 Eylül 1980 doğumlu olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte görevliler başvuranın fiziksel görünüşü ile yaşı arasında bir fark olduğunu gözlemlemişlerdir.

Başvuran, 2 Şubat 1994 tarihinde Batman Cumhuriyet Savcısı ve Sulh Hakimi tarafından dinlenmiştir. Başvuran, Cumhuriyet Savcısı'na verdiği ifadesinde sivil insanların evlerine düzenlenen üç bomba saldırısına katıldığını beyan etmiştir. Sulh Hakimi'ne verdiği ifadesinde ise örgüt bünyesinde Bağlar Mahallesi sorumlusu olduğunu ifade etmiş fakat bazı eylemlere katıldığı iddiasını reddetmiştir. Sulh Hakimi başvuranın tutuklanmasına karar vermiş ve başvuranın nüfus kayıt örneğinin gönderilmesini talep etmiştir.

Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Savcısı 18 Şubat 1994 tarihinde, başvuranı, Y.Y. isimli şahsı ve üçüncü bir şahsı, yasadışı bir örgüt bünyesinde devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmak amacıyla terörist eylemlerde bulunmakla itham etmiş ve Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 125. maddesi uyarınca ceza davası açmıştır. Ayrıca başvuranın, 1993 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen bombalı saldırı eylemlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. DGM Cumhuriyet Savcısı, başvuranın yaşının küçük olması sebebiyle TCK'nın 55. maddesi uyarınca cezanın yirmi yıl hapis cezasına çevrilmesini talep etmiştir.

DGM önündeki ilk duruşma 13 Nisan 1994 tarihinde başvuranın yokluğunda gerçekleştirilmiştir. DGM, başvuran aleyhindeki suçlamaların ciddiyeti, dosyanın kapsamı ve delil durumunu dikkate alarak başvuranın avukatı tarafından dile getirilen serbest bırakma talebini reddetmiştir.

Başvuranın fiziksel görünümü ile belgelerde yer alan yaşı arasında bir fark bulunduğunu tespit eden DGM, başvuranın yaşının tespit edilmesi amacıyla 1 Şubat 1995 tarihinde sağlık muayenesi yapılmasını talep etmiştir.

* Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir.

Başvuran tarafından dile getirilen serbest bırakma talepleri, sağlık raporunun düzenlenme tarihine kadar reddedilmiştir.

Diyarbakır Devlet Hastanesi tarafından düzenlenen ve başvuranın fotoğrafının bulunduğu 6 Ekim 1995 tarihli sağlık kurulu raporunda, Klinik ve Radyolojik muayeneler sonucunda başvuranın on sekiz-on dokuz yaşlarında olduğu belirtilmiştir.

Başvuranın yaş tahsis raporuna itiraz etmesi üzerine DGM 22 Kasım 1995 tarihinde, derinlemesine bir inceleme yapılması amacıyla sağlık dosyasının Adli Tıp Kurumu'na sevk edilmesine karar vermiştir.

Adli Tıp Kurumu derinlemesine bir inceleme yaptıktan sonra 5 Mayıs 1997 tarihinde, 6 Aralık 1996 tarihinde çekilen film grafilere başvuranın on dokuz yaşında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, kafatası ve iskelet muayenesinden başvuranın olayların meydana geldiği 1993 yılında on altı yaşlarında olduğu ifade edilmiştir.

22 Haziran 1999 tarihinde, 4390 sayılı Kanun yürürlüğe girmiş ve askeri hakim DGM'nin bünyesinden çıkarılmıştır.

DGM 8 Aralık 1999 tarihinde, sağlık raporlarından ve başvuranın fiziksel görünüşünden yola çıkarak nüfus kayıtlarında ilginin doğum tarihinin 3 Eylül 1977 olarak düzeltilmesine ve ölüm cezasına mahkum edilmesine karar vermiştir. Olayların meydana geldiği dönemde başvuranın on sekiz yaşından küçük olması sebebiyle verilen ceza, TCK'nın 55. maddesi uyarınca yirmi yıl hapis cezasına çevrilmiştir.

Yargıtay, 6 Nisan 2000 tarihinde Nüfus İdare Temsilcisi bulundurulmadan yaş tahsisi yapıldığı gerekçesiyle usule aykırılıktan verilen kararı bozmuştur.

DGM, 19 Ocak 2001 tarihinde başvuruyu ve avukatını dinledikten sonra Nüfus İdare Temsilcisi de bulundurulmadan önceki kararın aynısını vermiştir. Kararda aleyhteki delillere ve başvuranın Sulh Hakimi ve DGM önünde verdiği ifadelerle yer verilmiştir. Karar, diğer sanıkların ifadelerine ve S.K. isimli kişinin yazılı ifadesine ve olay yeri incelemelerine dayanmaktadır. Duruşma tutanaklarından, başvuranın DGM'ye PKK'nın savunulduğu ve bu örgüt bünyesinde yer aldığı belirtilen bir savunma sunduğu tespit edilmektedir.

Yargıtay, 4 Haziran 2001 tarihinde düzenlenen bir duruşma ile verilen kararı onamıştır.

HUKUK AÇISINDAN

I. KABULEDİLEBİLİRLİK HAKKINDA

Hükümet, başvuranın AİHS'nin 5 § 3. maddesi uyarınca tutuklu yargılama süresine ilişkin şikayetiyle ilgili olarak iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazını yöneltmektedir. Hükümet, Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkındaki 466 sayılı Kanun uyarınca ilgili kişinin tazminat talebinde bulunma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir.

AİHM, başvuranın tutukluluk süresinin yakalandığı tarih olan 27 Ocak 1994 tarihinde başladığını ve mahkum edildiği 8 Aralık 1999 tarihinde son bulduğunu tespit etmektedir. Yargıtay'ın 6 Nisan 2000 tarihinde kararı bozması üzerine dava DGM'de tekrar görülmeye

başlamış ve AİHS'nin 5 § 1. maddesinin c) bendi uyarınca ikinci bir tutukluluk dönemi başlamıştır. Tutukluluk süresi, DGM'nin aynı kararı vermesi ile 19 Ocak 2001 tarihinde son bulmuştur. Bununla birlikte, tutuklu yargılama süresi ile ilgili şikayet, nihai tutuklama kararından altı ay sonra 17 Eylül 2001 tarihinde yapılmıştır (*Graban-Polonya* (karar), no: 13851/02, 5 Temmuz 2005).

Bu nedenle AİHS'nin 35 § 1. maddesi uyarınca altı ay kuralına uyulmaması nedeniyle başvurunun bu kısmının kabuledilemez ilan edilmesi ve 35 § 4. maddesi bakımından reddedilmesi uygun olacaktır.

AİHM tarafların sunduğu argümanların tümü ışığında, başvurunun geri kalan kısmının bu aşamada çözüme kavuşturulamayacak ancak esastan incelemeyi gerektiren ciddi ve hukuki sorunlara neden olduğu kanaatindedir. Bu nedenle bu şikayetlerin AİHS'nin 35 § 3. maddesi uyarınca açıkça dayanaktan yoksun olduğu ilan edilemez. Başvuruda ayrıca başka hiçbir kabuledilemezlik gerekçesi tespit edilmemiştir.

II. AİHS'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, olayların meydana geldiği dönemde yaşının küçük olmasından dolayı cezai sorumluluğunun bulunmadığını belirtmektedir. Başvuran, yargılama süresince talep edilen mahkumiyet cezası ve tutuklu olarak yargılandığı sırada kendisinden yaşça büyük kişilerle aynı cezaevinde kalması nedeniyle sıkıntı yaşadığını ileri sürmektedir. Başvuran ayrıca mahkemeye 100 kilometrelik mesafede bulunan bir cezaevine konulduğundan şikayetçi olmaktadır. Bu nedenle tutuklu kaldığı süre içerisinde insanlık dışı koşullarda elleri bağlı olarak tamamen kapalı bir aracın içerisinde mahkemeye gidip gelmek zorunda kaldığını iddia etmekte ve AİHS'nin 3. maddesine atıfta bulunmaktadır.

Hükümet, ayrıca Türk Hukuku'nda cezai sorumluluk yaşının on beş olarak tespit edildiğini belirtmektedir. Hükümet, 6 Ekim 1995 tarihli sağlık raporuna atıfta bulunarak başvuranın yargılandığı sırada on dokuz yaşında olduğunu ve 5 Mayıs 1997 tarihli sağlık raporundan, olayların meydana geldiği dönemde başvuranın on altı yaşında olduğunu anlaşıldığını ifade etmektedir. Hükümet'e göre, cezai sorumluluğun başvurana yüklenmesi ve yaşça büyük kişilerle aynı cezaevine konulması, AİHS'nin 3. maddesi ile güvence altına alınan hakları ihlal etmemektedir.

AİHM, 3. maddenin sınırları içerisinde kalabilmesi için kötü muamelenin en az ağırlık düzeyinde olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu düzeyin değerlendirilmesi görecelidir; özellikle muamelenin ya da cezanın cinsi ve bağlamı, süresi, fiziksel ya da ruhsal etkileri ve bazı durumlarda da kurbanın cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi davanın bütün koşullarına bağlıdır (Bkz., diğerleri arasında, *Soering-Birleşik Krallık*, 7 Temmuz 1989 tarihli karar).

AİHM, cezai sorumluluk yaşı ile ilgili olarak, Avrupa Konseyi üyesi Devlet'ler bünyesinde asgari cezai sorumluluk yaşı hususunda kesin bir kuralın olmadığını hatırlatmaktadır (*T.-Birleşik Krallık*, no: 24724/94, 16 Aralık 1999). AİHM hazırlanan sağlık raporlarında, olayların meydana geldiği sırada başvuranın on altı yaşında olduğunu belirtildiğini ifade etmektedir. 6 Ekim 1995 tarihli sağlık raporunda bulunan fotoğrafla belgelerde belirtilen yaş arasında bir fark bulunmaktadır. Sonuç olarak cezai sorumluluğun başvurana yüklenmesi, AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini teşkil etmemektedir.

Başvuran aynı zamanda ölüm cezasına mahkum edilmesi nedeniyle sıkıntı yaşadığından şikayetçi olmaktadır. Hiç kuşkusuz AİHM, adigeçen *Soering* davasında, özellikle de başvuranın yaşı ile suçun işlendiği tarihteki zihinsel durumu dikkate alındığında

ölüm cezasının infazı nedeniyle oluşan ve artış gösteren tedirginliğin, başvuranı AİHS'nin 3. maddesi ile tespit edilen düzeyi aşan bir risk ile karşı karşıya bırakacağına kanaat getirmiştir; bununla birlikte mevcut dava kesin olarak bu davadan ayrılmaktadır. Esasında AİHM, Ceza Kanunu'nun 55. maddesinin on sekiz yaşından küçük çocuklar için verilen her türlü ölüm cezasının yirmi yıllık hapis cezasına çevrilmesini öngördüğünü tespit etmektedir. Bu nedenle, doğrudan uygulanabilir niteliği bulunan bir hüküm sözkonusu olduğundan, AİHM başvuranın hiçbir zaman ölüm cezasının infazı nedeniyle gerçek anlamda tehdit altında olmadığı kanaatindedir.

Son olarak yine 3. madde bakımında, başvuran ceza davası süresince kendisinden yaşça büyük kişilerin bulunduğu bir cezaevine konulduğundan şikayetçi olmaktadır. Üstelik başvuran, elleri kelepçeli olarak bir aracın içerisinde cezaevinden yüz kilometre uzaklıktaki mahkemeye gidip gelmek zorunda kaldığını ileri sürmüştür.

AİHM öncelikle bir muamele ya da cezanın “insanlık dışı” ya da “küçük düşürücü” olarak değerlendirilebilmesi için, yaşanan acının ve utançın, yasal ceza ya da muamelenin uygulanması nedeniyle kaçınılmaz olarak ortaya çıkabilecek acı ve utançtan daha fazla olması gerekmektedir. Yapılan muamelenin, mağduru küçük düşürme ya da aşağılama amacının bulunup bulunmadığı konusu dikkate alınması gereken başka bir unsurdur (Bkz., diğerleri arasında, *Raninen-Finlandiya*, 16 Aralık 1997, *Derleme Kararlar ve Hükümler*). Bununla birlikte bu türden bir tespit olmaması 3. maddenin ihlal edildiği tespitini de kesin olarak ortadan kaldırmamaktadır.

Bununla ilgili olarak, sunduğu görüşlerde başvuranın, örneğin Ceza Kanunu'nun 55 § 2. maddesi ile öngörüldüğü üzere özel bir bölümde tutulup tutulmadığı gibi, cezaevinde içinde bulunduğu koşullar hakkında herhangi bir şey söylemediği ve birinci başvurusunda dile getirdiği şikayetlerini desteleyecek hiçbir unsur sunmadığını tespit etmektedir. Bununla birlikte, başvuranın yaşı ile ilgili olarak ortaya çıkan şüphelerin yerinde olduğu ve ilk defa duruşmaya geldiğinde başvuranın yaşının tespit edilmesi amacıyla DGM'nin sağlık muayenesi yapılmasını talep ettiğini not etmektedir. Zaten 6 Ekim 1995 tarihli sağlık raporunda bulunan fotoğraftaki fiziksel görünüşünden, olayların meydana geldiği dönemdeki yaşının on dört yaşından daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, cezanın infaz edildiği tarihte başvuran on sekiz yaşını doldurmuştur.

Kelepçelerin kullanılması hususunda ise AİHM, adigeçen *Raninen* kararında, bir kişinin başkalarının gözü önünde kelepçelenmesinin başlı başına AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini teşkil edemeyeceğine karar verdiğini hatırlatmaktadır. AİHM aynı zamanda başvuranın mahkeme ile cezaevi arasındaki yol boyunca ne şekilde kelepçelendiğini belirtmediğini not etmektedir. Bu durumda AİHM, bu kelepçelerin AİHS'nin 3. maddesi alanına girmesini gerektirecek bir sıkıntıya neden olduğu hususunu kabul edememektedir (Bkz., *D.G.-İrlanda*, no: 39474/98).

Yaşam koşullarına ilişkin hiçbir açıklamanın yapılmaması nedeniyle AİHM, yetişkinlerin bulunduğu cezaevinde kalmanın ve cezaevinden mahkemenin bulunduğu yere kadar kelepçeli olarak intikal etmenin 3. madde alanında değerlendirilebileceği hususunda ikna olmamıştır.

Sonuç olarak AİHM, AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edilmediği kanaatindedir.

III. AİHS'NİN 6 § 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, kendisini mahkum eden Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin, bünyesinde

askeri hakim bulunması nedeniyle bağımsız ve tarafsız bir mahkeme niteliği taşımadığını iddia etmektedir. Başvuran aynı zamanda aleyhinde ciddi delillerin bulunmadığından ve ceza davasının süresinden şikayetçi olmaktadır. Başvuran, AİHS'nin 6 § 1. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

A. Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkında

DGM bünyesinde askeri hakim bulunması ile ilgili olarak AİHM, *Öcalan-Türkiye* davasında bir sivilin kısmen de olsa askeri hakimden oluşan bir mahkeme önüne çıkmak zorunda kalması hususuna büyük önem verdiğini ve böyle bir durumun, demokratik bir toplumda mahkemelerin telkin etmesi gereken güveni ciddi biçimde etkilediği kanaatine vardığını hatırlatmaktadır. Daha sonra ise, itiraz konusu mahkemenin, soruşturma, duruşma ve karardan oluşan üç aşamada da yürütme ve yasamadan bağımsız olması gerektiğinin altını çizerek, askeri hakim ile ilgili ceza mahkemesinde geçerli olan bir ya da birden fazla usulü muamelede yer alması durumunda, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde izlenen usul endişeyi kafi derecede bertaraf edecek şekilde tesis edilmedikçe, sanığın yargılamanın tamamının geçerliliğinden endişe duyabileceğine kanaat getirmiştir.

Mevcut davada askeri hakim, Anayasa'nın değiştirildiği 22 Haziran 1999 tarihinden önce usulü muamelelerde yer almıştır; bununla birlikte karar askeri hakim bulunmadığı 8 Aralık 1999 tarihli duruşma sırasında verilmiştir. Bu karar, usulüne uygun olarak yaş tahsisi yapılmadığı gerekçesiyle 6 Nisan 2000 tarihinde Yargıtay tarafından bozulmuştur. Bu nedenle DGM dosyayı yeniden incelemek durumunda kalmıştır. DGM kararını vermeden önce, tekrar başvurunu dinlemiş ve karar gerekçelerinde başvuranın DGM ve sulh hakimi karşısındaki beyanlarına atıfta bulunmuştur (Ceylan-Türkiye (karar), no: 68953/01, 30 Ağustos 2005). Üstelik AİHM, verilen bu son mahkumiyet kararının onanmasından önce başvuranın Yargıtay önünde duruşmaya katılma hakkından faydalandığını tespit etmektedir.

Yukarıda yer alan nedenlerden dolayı mevcut dava *Öcalan-Türkiye* davasından ayrılmaktadır ve AİHM, davanın sona ermesinden önce askeri hakim DGM bünyesinden çıkarılmış olmasının, başvuranın kendisini yargılayan ve mahkum eden DGM'nin tarafsızlığı ve bağımsızlığı hakkındaki şüphelerini bertaraf ettiğini kabul etmektedir.

Bu nedenle AİHS'nin 6 § 1. maddesi bu noktada ihlal edilmemiştir.

B. Cezai Yargılama Sürecinin Adilliyi Hakkında

Başvuran aleyhinde ciddi kanıtların bulunmamasından dolayı şikayetçi olmakta ve bunun adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini ileri sürmektedir.

AİHM, AİHS'nin 6 § 1. maddesinin delillerin toplanması da dahil olmak üzere adil yargılanma hakkını güvence altına aldığını hatırlatmaktadır (Bkz., diğerleri arasında, *Ferrantelli ve Santangelo-İtalya*, 7 Ağustos 1996 tarihli karar, ve *Pélissier ve Sassi-Fransa*, no: 25444/94).

AİHS ile güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmeleri sözkonusu olduğu durumlar hariç, ulusal mahkemeler tarafından yapıldığı iddia edilen hukuka ve olaylara ilişkin hataları yorumlama yetkisi AİHM'ye düşmemektedir. Ayrıca, AİHS 6. maddesi ile adil yargılanma hakkını güvence altına alıyorsa da, delillerin kabuledilebilirliği ve değerlendirilmesi hususunu düzenlememektedir. Bu husus ilk aşamada iç hukuk ve ulusal mahkemelerin yetkisi dahilindedir (*Garcia Ruiz-İspanya*, no: 30544/96).

Mevcut davada AİHM başvuranın Diyarbakır DGM önünde olduğu kadar Yargıtay önünde de bir avukat tarafından temsil edildiğini ve gözetiminde bulunduğu sırada verdiği ifadesine itiraz etme imkanına sahip olduğunu tespit etmektedir. AİHM, başvuranın suçluluğunu ortaya koyabilmek amacıyla DGM'nin her halükarda davanın çeşitli aşamalarında alınan başvuranın, diğer sanıkların, tanıkların ve şikayetçilerin ifadelerine ve başvuranın evinde yapılan aramalara, olay tespit ve teşhis tutanaklarına ve olay tutanaklarına dayandığını not etmektedir. AİHM, dosyada AİHS'nin ihlaline ilişkin hiçbir delilin yer almadığına kanaat getirmektedir.

C. Ceza davasının süresi hakkında

Başvuran son olarak cezai yargılamanın uzunluğundan şikayetçi olmaktadır.

Hükümet, dava koşulları dikkate alındığında yargılama süresinin makul olmadığı yönünde bir değerlendirme yapılamayacağını belirtmektedir. Hükümet davanın karmaşıklığını ve başvurana yüklenen yükümlülüklerin altını çizmektedir. Dava konusu ceza yargılaması uzun süren ve zahmetli soruşturmalara yapılmasını gerekli kılmıştır. Üstelik mahkeme, başvuranın gerçek yaşının belirlenebilmesi amacıyla sağlık raporlarının düzenlenmesini beklemiştir. Sonuç olarak adli makamlara yüklenilebilecek hiçbir ihmal veya gecikmeden söz etmek mümkün değildir.

Başvuran bu iddiaya karşı çıkmaktadır. Yaş tahsisine ilişkin sağlık raporunun ancak 26. duruşmada mahkeme iletebildiğini belirtmektedir.

AİHM, değerlendirmeye alınacak dönemin başvuranın yakalandığı 27 Ocak 1994 tarihinde başladığını ve Yargıtay'ın karar tarihi olan 4 Haziran 2001 tarihinde son bulduğunu tespit etmektedir. Böylece iki dereceli mahkeme için dava yedi yıl dört ay sürmüştür.

Davanın makul süresi, dava koşullarından, Mahkemenin içtihadından doğan kriterlerden yola çıkılarak ve özellikle de davanın karmaşıklığı, davacı ve yetkili makamların tutum ve davranışları göz önüne alınarak değerlendirilmektedir (Bkz., diğerleri arasında, *Pélissier ve Sassi*).

AİHM, adaletin en kısa zamanda tecelli etmesi için yetkili mahkemelerden davaya özel imtina göstermelerinin gerekli olduğu bir durumda başvuranın bütün yargılama süresi boyunca tutulu bulunduğu tespitini yapmaktadır (Bkz., *Kalachnikov-Rusya*, no: 47095/99, ve son olarak, *Temel ve Taşkın-Türkiye*, no: 40159/98, 30 Haziran 2005).

AİHM, takdirine sunulan bütün delilleri inceledikten sonra ve Mahkemenin bu konudaki içtihadı uyarınca mevcut davada yargılama süresinin aşırı uzun olduğuna ve "makul süre" ilkesine uymadığına kanaat getirmektedir.

Sonuç olarak AİHS'nin 6 § 1. maddesi ihlal edilmiştir.

IV. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran uğradığını iddia ettiği maddi ve manevi zarar için 71.920 Yeni Türk Lirası (Y.T.L.) talep etmektedir.

Hükümet bu iddialara karşı çıkmaktadır.

AİHM, hakkaniyete uygun olarak başvurana tüm masraflarla birlikte 4.000 Euro (yaklaşık 36.693 Euro) ödenmesinin uygun olacağına kanaat getirmektedir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran yerle mahkemeler ve AİHM önünde yaptığı masraf ve harcamalar için 11.289 Y.T.L. (yaklaşık 5.734 Euro) talep etmektedir. Başvuran bununla ilgili olarak avukatlık ücret faturası sunmuştur.

Hükümet bu tutara itiraz etmektedir.

AİHM'nin içtihadı uyarınca, ancak gerçekten yapılan ve makul miktardaki masraf ve harcamalar geri ödenebilmektedir. Mevcut davada, elindeki unsurlar doğrultusunda ve belirtilen kriterler dikkate alındığında AİHM, tüm masraf ve harcamalar için başvurana 1.000 Euro ödenmesinin makul olduğuna karar vermiştir.

C. Gecikme Faizi

Gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puan eklenecektir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM OYBİRLİĞİYLE;

1. AİHS'nin 5 § 3. maddesine ilişkin olarak dile getirilen şikayetin *kabuledilemez olduğuna*, başvurunun geri kalan kısmının *kabuledilebilir olduğuna*;
2. AİHS'nin 3. maddesinin *ihlal edilmediğine*;
3. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin tarafsızlıktan ve bağımsızlıktan yoksun olduğu ve ceza davasının hakkaniyete uygun olarak görülmediği yönündeki iddialarla ilgili olarak AİHS'nin 6 § 1. maddesinin *ihlal edilmediğine*;
4. Ceza davasının süresi nedeniyle AİHS'nin 6 § 1. maddesinin *ihlal edildiğine*;
5. a) AİHS'nin 44 § 2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Y.T.L.'ye çevrilmek üzere her türlü vergiden muaf tutularak Savunmacı Hükümet tarafından başvurana maddi ve manevi tazminat olarak 4.000 Euro (dört bin), masraf ve harcamalar için 1.000 Euro (bin) *ödenmesine*;
b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ve ödemenin yapılmasına kadar, Hükümetin, Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faizi *uygulamasına*;
6. Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin *reddedilmesine*;

Karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddesine uygun olarak 23 Ocak 2007 tarihinde yazıyla bildirilmiştir.

— • —

 [İçindekilere dön](#)

EKREM/Türkiye Davası*

Başvuru No:75632/01

OLAYLAR

I. DAVA KOŞULLARI

Başvuranlar sırasıyla 1960, 1980, 1983, 1987, 1984 ve 1928 doğumlu olup Tunceli'de ikamet etmektedirler.

Süleyman Ekrem olayların meydana geldiği dönemde minibüs şoförüydü ve Tunceli bölgesinde yolcu taşımacılığı yapmaktaydı.

Başvuranlara göre, Süleyman Ekrem, 29 Kasım 1999 günü akşamı aracını almak isteyen PKK mensupları tarafından silah zoruyla evinden alınmıştır.

Aynı akşam, Pertek (Tunceli) ilçesi Pirinçli köyü yakınlarında Bölge Jandarma Karakolu'na bağlı güvenlik güçleri, sözkonusu örgüt üyelerini yakalamak istemişlerdir. Süleyman Ekrem, aracında bulunan üç PKK üyesiyle birlikte silahlı çatışma sırasında öldürülmüştür.

Olay yeri tespit tutanağında, 29 Kasım 1999 tarihinde saat 18:30 sularında ayrılıkçı terör örgütü üyelerinin Pertek ilçesinde bulunan Pirinçli köyüne geleceği bilgisini alan ve köyün girişinde bulunan güvenlik güçlerinin, aralarında Süleyman Ekrem'le birlikte dört kişinin bulunduğu minibüse durması yönünde emir verdiği belirtilmiştir. Emre uyulmamış ve karşılıklı olarak ateş açılmıştır. Minibüsün içerisinde bulunan dört kişi ölmüştür. Aracın içerisinde çeşitli markalarda silah ve şarjör bulunmuştur.

Minibüse ateş açılan noktayı belirten kroki olay yeri tespit tutanağına etkilenmiştir. Bu krokiye göre, civar binalarda yapılan incelemelerden de anlaşıldığı üzere, aracın içerisinde bulunan yolcular tarafından ateş açılmıştır. Jandarmalar tarafından açılan ateşte, tekerleklerin üstüne ve aracın üst kısmına doğru isabet alınmıştır.

30 Kasım 1999 tarihinde, Jandarma Karakolu'na getirilen maktulün cesedine otopsi yapılmıştır. Ceset üzerinde kurşunların girip çıkmasıyla oluşan çok sayıda yara tespit edilmiş ve aynı şekilde kurşunların iki ayak kemiğini zedelediği belirtilmiştir.

Maktulün eşi başvuran Güllü Ekrem, 10 Aralık 1999 tarihinde eşinin ölüm koşullarının aydınlatılması amacıyla adli soruşturma açılması yönünde talepte bulunarak Pertek Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurmuştur. Başvuran aynı zamanda silahlı çatışmaya katılan güvenlik güçleri mensuplarının tespit edilmesini ve aleyhlerinde kamu davasının

* Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir. açılmasını istemiştir. Ayrıca başvuran, tanıkların dinlenmesini, minibüsün incelenmesini ve eşinin şahsi eşyalarının teslim edilmesini istemiştir.

Savcılık, 10 Aralık 1999 tarihinde *Evrensel* gazetesi yazarlarından H.Y. isimli şahsın ifadesini almıştır. H.Y. doğrudan bir tanık olmadığını beyan etmiştir. H.Y. çok sayıda kurşunun isabet ettiği minibüsü, yolun ortasında el freni çekilmiş olarak gördüğünü belirtmiştir. Kendisinin durakta olduğu sırada minibüse ateş açıldığını ifade etmiştir.

Aynı gün Savcılık, maktulün babası Mehmet Ekrem'in ifadesine başvurmuştur. Mehmet Ekrem, olayın meydana geldiği gün oğlunda olduğunu belirtmiştir. Süleyman Ekrem'in evine aralarında Hakkı isimli bir PKK üyesinin de bulunduğu dört kişi girmiştir. Hakkı Süleyman Ekrem'i, kendilerini aracına götürmemesi halinde ölümle tehdit etmiştir. Evden ayrılışlarından kısa bir süre sonra silah sesi duymuşlardır.

Yine aynı tarihte Savcılık, *Emeğin Partisi* üyesi olan S.G. isimli bir şahsın ifadesini almıştır. S. G. 1 Aralık 1999 tarihinde olay yerine gitmiştir. Süleyman Ekrem'in de *Emeğin Partisi* üyesi olduğunu belirtmiş ve minibüsün kurşunlarla delik deşik olduğunu, tekerlerinin patlak ve el freninin çekik olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin durakta olduğu sırada minibüse ateş açıldığını belirtmiştir.

15 Aralık 1999 tarihli tutanakta ayrıca dava konusu olayda ölen H.K., E.Y. ve N.D. isimli şahısların üzerinde bulunan özel eşyaların bir listesi çıkarılmıştır, çeşitli markalarda silah, tabanca, el bombası ve şarjör bulunmuştur.

Van Kriminal Laboratuvarı tarafından yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan 27 Aralık 1999 tarihli balistik inceleme raporunda, olay yerinde bulunan mermi kovanlarının daha önceki cinayetlerde kullanılan silahlardan çıkmadığı ve bu nedenle silahı kullanan kişilerin bilinmediği belirtilmiştir.

Pertek Cumhuriyet Başsavcılığı, 4483 sayılı Kanun'a uygun olarak 4 Nisan 2000 tarihinde, operasyona katılan görevlilerin kovuşturulması iznini almak amacıyla dosyayı Tunceli Valiliği'ne sevk etmiştir.

Operasyona katılan Jandarma erlerinden birinin ifadesi, 8 Mayıs 2000 tarihinde Jandarma üstçavuşu tarafından kaydedilmiştir. Jandarma eri, 29 Kasım 1999 günü sabahı, operasyonun başladığını belirtmiştir. Saat 16:30'a doğru, teröristler Pirinçli köyüne gelmişlerdir. Saat 18:30-19:00 sularında güvenlik güçleri sözkonusu köye doğru gelen bir minibüs görmüşlerdir. Sözkonusu araç, gece görüşü teçhizatı bulunan görevliler tarafından takibe alınmıştır. Daha sonra minibüs durmuş ve içinden silahlı üç kişi inerek, farklı yönlere dağılmışlardır. Aynı zamanda, güvenlik güçleri minibüsün etrafında sigara içerek dolaşan silahlı dördüncü bir kişi fark etmişlerdir. Bu kişilerin şüpheli hareketlerinden dolayı, köye giden yolun barikatla kapatılması ve şüpheli bu kişilerin kimliklerinin kontrol edilmesi emri verilmiştir. Jandarmaların uyarılarına rağmen minibüs durmamış bu nedenle uyarı atışları yapılmıştır. Bu kişiler uyarılara ateşle karşılık vermişlerdir. Görevliler, aracın lastiklerine ateş açmıştır. Sözkonusu kişiler ateş etmeye devam etmişlerdir.

Tunceli Valisi, 17 Mayıs 2000 tarihinde nefsi müdafaa yaptıkları kanısında olduğu dava konusu güvenlik güçleri mensupları aleyhinde soruşturma açılması için istenen izni reddetme kararı vermiştir. Bu kararı alırken Vali, aracın içinde dört tüfek ve iki revolver bulunduğunu gözönüne almıştır. Bu durum da, maktul de dahil olmak üzere araç içinde bulunan kişilerin hepsinin silahlı olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Bunun yanı sıra Vali, bu durumda silah kullanımının, güvenlik güçleri tarafından silah kullanılmasını öngören 2935 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Kanunu'nun 23. maddesine uygun olduğu sonucuna varmıştır.

Valilik kararı, 18 Mayıs 2000 tarihinde Güllü Ekrem'e tebliğ edilmiştir.

Güllü Ekrem, 24 Mayıs 2000 tarihinde, Malatya Bölge İdare Mahkemesi'ne bu kararın iptali için dava açmıştır.

İdare Mahkemesi, 2 Haziran 2000 tarihinde bu talebi reddetmiş ve Tunceli Valisi'nin verdiği kararı onamıştır.

Daha sonra, Pertek Cumhuriyet Başsavcılığı, 24 Ağustos 2000 tarihinde, Tunceli Valisi ve Malatya Bölge İdare Mahkemesi'nin kararlarına dayanarak, görevleri çerçevesinde hareket etmiş olan güvenlik güçleri mensupları aleyhinde kovuşturma başlatılmasına gerek olmadığına kanaat getirmiştir.

Güllü Ekrem, 7 Eylül 2000 tarihinde, Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi önünde, Pertek Cumhuriyet Başsavcılığı'nın sözkonusu kararına itiraz etmiştir. Güllü Ekrem, bu vesileyle, silahlı çatışmaya katılan güvenlik güçleri mensupları aleyhinde kasten adam öldürme gerekçesiyle kamu davasının açılmasını istemiştir.

Ağır Ceza Mahkemesi, 2 Ekim 2000 tarihinde maktulün hiçbir şekilde yasadışı örgüt üyeleriyle ilişkisinin olmadığına ve dosyada, maktulün güvenlik güçlerine karşı silah kullandığını ortaya koyacak unsurun bulunmadığına kanaat getirerek, başvuranın talebini kabul etmiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, gerekçelerinde, özellikle Jandarma Kuvvetlerine bağlı bir kişinin her hatalı tutumunun, Cumhuriyet Başsavcılığı yetkisi alanına girdiğini hatırlatmaktadır. Sonuç olarak Ağır Ceza Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın takipsizlik kararının 4483 sayılı Devlet Memurlarının Yargılanması Hakkındaki Kanun hükümleriyle bağdaşmadığına kanaat getirmektedir.

Böylece Ağır Ceza Mahkemesi, dava konusu takipsizlik kararının kaldırılmasına karar vermiş ve dava dosyasını soruşturma yapılması amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığı'na geri göndermiştir.

6 Şubat 2001 tarihinde, U.D isimli jandarmanın ifadesi Savcılık tarafından alınmış ve H.D. 8 Mayıs 2000 tarihli ifadesini yinelemiştir.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 10 Mayıs 2001 tarihinde başvurduğu Yargıtay, 2 Ekim 2000 tarihli Ağır Ceza Mahkemesi kararını bozmuştur.

Aynı zamanda Malatya Devlet Güvenlik Mahkemesi, 4 Ekim 2000 tarihli bir kararla, kendi isteğiyle suç örgütüne yardım ettiğinin ortaya konulmadığı kanaatine vararak, Süleyman Ekrem'in minibüsünün ailesine teslim edilmesi kararını vermiştir. Ayrıca Güllü Ekrem'in başvurusu üzerine Pertek Sulh Mahkemesi, 26 Nisan 2001 tarihinde minibüse verilen hasarın tutarını 10.179.000.000 TL (yaklaşık 9.430 Euro) olarak belirlemiştir.

Ayrıca, Güllü Ekrem, Malatya İdare Mahkemesi önünde, eşinin ölümü ve olay sırasında araca verilen zarar nedeniyle tazminat davası açmıştır. İdare Mahkemesi, 4 Ekim 2002 tarihli kararla, hazırlık soruşturmasından, daha önceden birçok kez terör örgütüne yardım ve yataklık yapan maktulün, 29 Kasım 1999 tarihli olayda silahlı olduğunun ortaya çıktığına kanaat getirerek bu talebi reddetmiştir.

Başvurunun yapıldığı 3 Temmuz 2006 tarihinde dava halen Danıştay önünde görülmekteydi.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS'İNİN 2. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuranlar, Süleyman Ekrem'in öldürülmesinin, kasten adam öldürme yoluyla gerçekleştiğini iddia etmekte ve makamlar tarafından yürütülen soruşturmanın derinlemesine yapılmadığından şikayetçi olmaktadır. Başvuranlar bu itibarla AİHS'nin 2. maddesine atıfta bulunmaktadır.

A. Tarafların iddiaları

Başvuranlar yakınlarının, evine gelen PKK üyeleri tarafından ölümle tehdit edildiğini belirtmektedirler. Süleyman Ekrem, evinden ayrıldıktan kısa bir sonra hayatını kaybetmiş ve bu nedenle jandarmaya haber verilmesi mümkün olmamıştır. Başvuranlara göre, güvenlik güçleri kendilerine karşı bir saldırı olmaması nedeniyle meşru müdafaa durumunda bulunmamaktaydı. Ayrıca güvenlik güçleri safında ne ölen ne de yaralanan olmuştur. H.Y. ve S.G. isimli tanıkların ifadelerinden yola çıkan başvuranlar, bunun yargısız bir infaz olduğunu ve güvenlik güçleri ile araçta bulunan yolcular arasında herhangi bir çatışmanın meydana gelmediğinden emin olduklarını ifade etmektedirler. Başvuranlar hiçbir uyarı ateşinin açılmadığını ve minibüsün rampada el freni çekilmiş olarak durduğunu ileri sürmektedirler.

Ulusal mahkemeler tarafından verilen kararlardan yola çıkan başvuranlar, Süleyman Ekrem'in PKK üyesi olmadığını ve dava konusu olayların meydana geldiği dönemde silahsız olduğunu yinelemektedirler. Güvenlik güçleri, arabada bulunmasına rağmen Süleyman Ekrem'i yakalamak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Araçta yüzlerce kurşun izi tespit edilmiş ve Süleyman Demirel'e yedi ya da sekiz kurşun isabet etmiştir. Güvenlik güçleri aracın içerisinde bulunan yolcuları öldürmek amacıyla ateş açmıştır. Başvuranlara göre, aracın içerisinde ateşli silah bulunmuş olması, araçta bulunan kişilerin silahlı olduğu anlamına gelmemektedir.

Hükümet, başvuranların iddialarına itiraz etmektedir. Hükümet, Süleyman Ekrem'in babasının verdiği ifadede, evlerine gelen ve zorla oğlunu götüreren Hakkı isimli şahsın terörist olarak bilindiğini ifade ettiğini açıklamaktadır. Hükümet, maktulün ailesinin Süleyman Ekrem'in kendi aracı ile teröristler tarafından götürüldüğünü güvenlik güçlerine bildirme girişiminde bulunmadıklarının altını çizmektedir.

Hükümet, olay günü görev başında olan memurun ifadesini yinelemektedir. Hükümet, güvenlik güçlerinin meşru müdafaa halinde olduklarını, güç kullanımının kaçınılmaz olduğunu ve araç içerisinde bulunan yolcuların istem dışı olarak vurulduklarını belirtmektedir.

Hükümet, teröristlerin köy içerisinde buldukları anda yakalanmasının mümkün olmadığını zira bu durumda köylülerin hayatlarının tehlikeye atılacağını belirtmektedir. Buna karşın, teröristler evlerin etrafında tur attıkları sırada maktulün kaçma imkanı bulunmaktaydı. Hükümet güvenlik güçlerinin kimlik kontrol etmek ve gerekirse silahlı kişileri yakalamak amacıyla hareket ettiğini belirtmektedir. Güvenlik güçleri, kanunla kendilerine tanınan güç çerçevesinde hareket etmişlerdir. Jandarmalar, kendileri gibi silahlı olan ve uyarı ateşine rağmen ateş açmaya devam eden kişilere karşı silahlı güç kullanmıştır. Hükümet, kullanılan gücün, AİHS'nin 2 § 2. maddesinde ifade edilen amaçlarla orantılı olduğunu belirtmektedir.

B. Süleyman Ekrem'in ölümü ile ilgili olarak

1. Genel ilkeler

AİHS'nin 2 § 1. maddesinin ilk cümlesi Devlet'i yalnızca istemli ve illegal ölüme sebebiyet vermekten kaçınmayı değil aynı zamanda, iç hukuk düzeninde kendi yargısına tabi kişilerin yaşam haklarının korunması için gerekli önlemleri almayı da zorunlu kılmaktadır

(Bkz. *Kılıç-Türkiye* kararı, no: 22492/93). Bu doğrultuda Devletin yükümlülüğü esas olarak, yaşama hakkını güvence altına almak için bireye karşı işlenecek suçları caydırıcı, hukuki ve idari bir çerçeve içine yerleştirmek, bu mekanizmanın işleyişi bakımından yaptırımlar uygulamak ve ihlalleri ortadan kaldırmaktır (*Velikova-Bulgaristan*, no: 41488/98, ve *Perk ve diğerleri*). Kişileri koruma aracı olan AİHS'nin amaç ve hedefi, aynı zamanda 2. maddeyi etkili ve somut gereklilikler ortaya çıkaracak şekilde yorumlamaya ve uygulamaya çağırılmaktadır (*McCann ve diğerleri-Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995 tarihli karar).

AİHS'nin 2. maddesinde bizzat belirtildiği gibi, güvenlik güçlerinin öldürücü güce başvurmaları belli hallerde meşru sayılabilir. Bununla birlikte 2. madde, sınırsız bir yetki tanımamaktadır. Devlet görevlilerinin fiillerinin sınırlarının kurullarla çizilmemiş olması ve bu konuda keyfiliğe izin verilmesi, insan haklarına saygı ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu husus, gücü keyfi ve kötüye kullanmaya karşı, yerinde ve etkili bir sistem içinde, polis operasyonlarının iç hukukla yetkilendirilmesinden başka, bu hakkın yeterince sınırlandırılması gerektiğinin göstergesidir (Bkz. *Makaratzis-Yunanistan*, no: 50385/99).

Bu bağlamda, bütün olarak ele alındığında bu hükmün 2. paragrafının öncelikli olarak kasten ölüme sebebiyet verilen durumları tanımlamadığını, güce başvurularak istem dışı ölüme yol açmanın da üzerinde durduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte ölüme sebebiyet veren güç kullanımının kasti ya da bilinçli niteliği, bu tedbirin gerekli olup olmadığının belirlenmesinde dikkate alınması gereken bir unsurdur. Her türlü güce başvurma, a), b) ve c) fıkralarında öngörülen amaçlara ulaşılması için “mutlak surette gereklilik arz etmelidir”. “Mutlak gereklilik” terimlerinin kullanımından normal şartlarda AİHS'nin 8'den 11'e kadar olan maddelerinin 2. paragrafı uyarınca Devletin müdahalesinin «demokratik bir toplum için gereklilik» koşulu ile bağdaşp bağdaşmadığının tanımlanması açısından kesin ve zorunluluk ilkesinin uygulanması kastedilmektedir. Özellikle, güce başvurma 2. maddenin 2 a), b) ve c) fıkralarında öngörülen amaçlarla mutlak surette orantılı olmalıdır (*Oğur-Türkiye*, no: 21594/93, ve *Ergi-Türkiye*, 28 Temmuz 1998 tarihli karar, *Derleme Kararlar ve Hükümler*). Bu hükmün demokratik bir toplumdaki önemini vurgulayan AİHM, bu düşüncüyü şekillendirmek için, ölüme sebebiyet veren halleri büyük bir titizlikle incelemek, özellikle ölüme sebebiyet veren güce başvurulduğunda yalnızca bu gücü kullanan Devlet görevlilerinin fiillerini değil, aynı zamanda olayların bütünü, bu eylemlerin oluşturulmasını ve denetimini de dikkate almak durumundadır (Bkz. *McCann ve diğerleri- Birleşik Krallık*).

2. Davaya uygulanması

Mevcut davada AİHM, davaya ilişkin olayların, Süleyman Ekrem'in yaşamının korunması ve AİHS'nin 2. maddesinde öngörüldüğü şekilde etkili ve uygun soruşturma yürütme yükümlülüğü hususunda Savunmacı Devlet makamlarının herhangi bir eksikliğini ortaya koyup koymadığını tespit etmeye çağırılmaktadır.

AİHM, başvuranlarla Hükümet'in Süleyman Ekrem'in ölümüne sebebiyet veren olayları farklı şekillerde dile getirdiğini tespit etmektedir. AİHM ortaya çıkan soruları, dava dosyasına eklenen belgelerden ve taraflarca sunulan görüşlerden yola çıkarak inceleyecektir (Bkz. *Halit Çelebi* kararı).

AİHM bu değerlendirmesinde “her türlü makul şüpheciliğin ötesinde” ilkesini dikkate almaktadır. Bu türden bir delil yeteri kadar ciddi, açık ve birbiriyle uyumlu bir dizi emarenden ya da çürütülemeyecek karinelere oluşabilir; ayrıca delillerin araştırılması sırasında tarafların tutumu da dikkate alınabilir (*mutatis mutandis*, *İrlanda-Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978 tarihli karar).

a) Süleyman Ekrem'in ölümü ile ilgili olarak

Mevcut davada Hükümet, aralarında Süleyman Ekrem'in de bulunduğu minibüs yolcularının jandarmalar tarafından tutulan kontrol noktasında durmadıklarını belirtmektedir. Jandarmalar havaya ateş açmak suretiyle aracı durdurmak istemiştir. Daha sonra ise minibüse ateş ederek yolcuların ölümüne sebebiyet vermişlerdir. Başvuranlar ise bunun aksine jandarmaların minibüsü durdurup kasıtlı olarak yolcuların üzerine ateş açtıklarını ileri sürmektedirler.

Dosyada yer alan unsurlardan hareketle AİHM, minibüsün kurşunlara maruz kaldığı noktada çizilen krokiden, minibüsün içinde bulunan yolcular tarafından da ateş açıldığını tespit etmektedir. AİHM bu hususunun, varılacak sonuç için önemli bir delil unsuru teşkil ettiği kanaatinde. AİHM, H.Y. ve S. G. isimli tanık ifadelerinin, olayın doğrudan görgü şahidi olmamaları nedeniyle şüpheli ifadeler olabileceği kanısındadır. Bu nedenle AİHM bu ifadelerin nazari nitelikte olduğunu belirtmektedir. Oysa ki çatışmaya katılan ve olayın tek görgü tanığı yetkili makamlar ve jandarmalar tarafından ifadesi alınan U.D. isimli şahıstır. U. D. ifadesinde jandarmaların, uyarı ateşine rağmen durmayan minibüse ateş açmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Bu koşullarda AİHM, başvuranların iddialarının yeteri kadar somut, nesnel ve denetlenebilir olaylara dayanmadığını tespit etmektedir. Bu nedenle Süleyman Ekrem'in yargısız infaz sonucunda öldüğü yönünde bir karar alınması, güvenilir emarelerden çok varsayım ve spekülasyondan öteye geçmeyecektir. Sonuç olarak, dava konusu operasyonun "her kişinin şiddete karşı korunmasının sağlanmasını" ve özellikle de AİHS'nin 2 § 2 a) ve b) maddeleri uyarınca "yasal bir tutuklamanın gerçekleştirilmesini" amaçladığı kanaatine varılması mümkündür.

AİHM, Süleyman Ekrem'in jandarma ile girişilen silahlı bir çatışma sonucunda öldüğünü tespit etmektedir. Bu noktada AİHM, jandarmaların karşı karşıya kaldıkları durum göz önüne alındığında mevcut olayda kullanılan gücün, mutlak olarak gerekli olup olmadığını ve dolayısıyla 2. maddenin 2. paragrafı ile öngörülen amaçlarla orantılı olup olmadığını incelemek durumundadır.

Bu durumda güvenlik güçlerinin güç kullanması bazı koşullarda haklı gösterilebilir. Bununla birlikte bütün güç kullanımları "mutlak gereklilik arz etmelidir" yani koşullarla doğrudan orantılı olmalıdır. Yaşam hakkı hayati bir önem taşıdığından, hangi koşullarda ölüme sebebiyet vermenin yasal olabileceği konusu, kati bir değerlendirme gerektirmektedir. (*Andronicou ve Constantinou-Kıbrıs*, 9 Ekim 1997 tarihli karar, ve *McKerr-Birleşik Krallık*, no: 28883/95).

Operasyonun gerçekleştiği bağlam ile ilgili olarak, jandarmaların yasadışı bir terör örgütü üyesi olduklarından şüphe edilen, silahlı olan ve tehlikeli kişilerle karşı karşıya oldukları tartışma götürmez bir gerçektir. Jandarmalara teröristlerin geldiği haberi verilmiş ve jandarmalar bölgeye giriş çıkış yapan kişilerin kimliklerinin tespit edilmesi amacıyla bir kontrol noktası oluşturmuşlardır.

AİHM, jandarmaların silahlı kişilerin karşısında bir kontrol noktasında bulduklarını tespit etmektedir. Jandarmalar, minibüsü durdurmak ve yolcuları yakalamak amacıyla silaha başvurmuştur. Burada, 2. maddenin ikinci paragrafında belirtilen ve ölüme sebebiyet veren ya da verebilecek olan güç kullanımının yasal olarak değerlendirilebileceği durumlardan bir tanesi sözkonusudur. Ayrıca AİHM'nin, elindeki mevcut unsurlardan hareketle, başvuranların jandarmaların minibüsü durdurduktan sonra Süleyman Ekrem'i öldürdüklerine dair iddialarını yeterince destekledikleri yönünde bir karar alması mümkün değildir. Minibüsün içerisinde

bulunan yolcuların silahlı oldukları düşünülürken, jandarmaların bu kişilerin tutumlarını öngörmesi güçleşmiştir. AİHM'ye sunulan delillerden kazanın öğlenin sonlarında gerçekleştiği anlaşılmaktadır, o saatte hava nispeten karanlık olup kötü bir görüş açısı mevcuttur (Bkz. *Oğur*). Bu nedenle durum aciliyet taşımakta ve jandarmaların ivedilikle hareket etmesi gerekmektedir (Bkz. *mutatis mutandis, Perk ve diğerleri*).

Bu nedenle AİHM, üzücü de olsa bu koşullarda kuvvet kullanımının, “herkesin şiddete karşı korunmasını sağlamak” ve “yasalara uygun şekilde yakalamayı gerçekleştirmek” için “mutlak surette gerekli” olma koşulunu aşmadığına kanaat getirmektedir (Bkz. *Perk ve diğerleri*) Buna ek olarak her türlü makul şüphenin ötesinde gereksiz şekilde aşırı olan bir kuvvetin bu durumda kullanıldığı ortaya konulmamıştır.

Dolayısıyla bu bakımdan AİHS'nin 2. maddesi ihlal edilmemiştir.

b) Soruşturmanın yeterli olmadığı iddiası hakkında

AİHM, AİHS'nin 1. maddesi gereğince Devlet'in “yargısına tabi herkese Sözleşme’de tanımlanan hak ve özgürlükleri tanımak” genel yükümlülüğü ile birlikte 2. maddede öngörülen yaşam hakkını koruma zorunluluğunun, kuvvete başvurma bir kimsenin ölümüne sebebiyet verdiği durumda etkili resmi soruşturma yürütmeyi gerekli ve zorunlu kıldığını hatırlatmaktadır (Bkz. *McCann ve diğerleri* ve *Kaya-Türkiye*, 19 Şubat 1998 tarihli karar).

Bu türden bir soruşturma aracılığıyla, Devlet görevlilerinin ya da Devlet kuruluşlarının dahil olduğu davalarda, yaşam hakkını koruyan kanunların etkili bir şekilde uygulanmasının ve olaya müdahil olan kişilerin kendi sorumlulukları altında gerçekleşen ölümlerle ilgili olarak açıklama yapmalarının sağlanması esastır (*Anguelova-Bulgaristan*, no: 38361/97).

Yürütülen soruşturma, dava koşulları dikkate alındığında güç kullanımının yerinde olup olmadığının tespit edilmesi ve sorumluların tespit edilip cezalandırılmasını sağlayacak şekilde etkili olmalıdır (*Oğur* kararı). Yetkililerin, sözkonusu olaylara ilişkin delillerin toplanmasının, görgü tanıklarının ifadesinin alınmasının ve adli tıp incelemelerinin yapılmasının sağlanması yolunda alabilecekleri tedbirleri almış olması gerekmektedir. Soruşturma sonuçları, ilgili unsurların derinlemesine, nesnel ve tarafsız bir şekilde incelenmesi hususuna dayanmalı ve AİHS'nin 2 § 2. maddesinde ifade edilen “mutlak gereklilik” ilkesiyle kıyaslanabilecek bir kriter içermelidir. Dava koşullarının ya da sorumluların bulunmasına yönelik soruşturma ehliyetine zarar verici her türlü hata, soruşturmanın etkisiz olmasıyla sonuçlanabilir (*Kelly ve diğerleri-Birleşik Krallık*, no: 30054/96, 4 Mayıs 2001, *Anguelova*, ve *Natchova ve diğerleri-Bulgaristan*, no: 43577/98 ve 43579/98).

Makul düzeyde özen ve ivedilik gerekliliği bu bağlamda net değildir. Soruşturmanın belirli bir durumda ilerlemesini engelleyen zorluk ve engellerin bulunabileceğini kabul etmek gerekmektedir. Ancak, ölüme sebebiyet veren güç kullanımı nedeniyle soruşturma yürütülmesi sözkonusu olduğunda, eşitlik ilkesine saygı çerçevesinde kamuoyunun güvenini korumak ve yasadışı eylemlere göre her türlü hoşgörü ya da suç ortaklığı izleniminden kaçınmak amacıyla yetkililerin ivedi cevabı temel unsur olarak değerlendirilebilir (*McKerr-Birleşik Krallık*, no: 28883/95 ve *Tahsin Acar* kararı).

AİHM, soruşturmanın kaza tespit tutanağının tutulması, olay yeri ile ilgili krokinin çizilmesi, klasik bir otopsinin yapılması ve olayın ertesi günü olay yerine giden görgü tanıklarının ifadesinin alınması ile birlikte başladığını tespit etmektedir. Süleyman Ekrem'in

babasının ve aynı zamanda dava konusu operasyona katılan jandarmalardan bir tanesinin ifadelerine başvurulmuştur. Jandarmanın ifadesi olayların meydana geldiği tarihten yaklaşık beş ay sonra bir çavuş tarafından alınmıştır. AİHM, balistik inceleme raporunun olay yerinde bulunan mermi kovanlarının hangi yönden geldiği konusunda, özellikle de aracın içerisinde bulunan kişilerden gelip gelmediği konusunda herhangi bir bilgi vermediğini gözlemlemektedir.

Ayrıca Savcılık, çatışmaya katılan yalnızca bir jandarmanın ifadesini değerlendiren Tunceli Valiliği'nin kararına dayanarak jandarmalar hakkında soruşturma başlatılmasını reddetmiştir. Olayın aydınlığa kavuşturulabilmesi için çatışmaya katılan jandarmaların tamamının ve aynı zamanda görgü tanıklarının ifadelerine başvurulması gereklilik arz etmekteydi. Yalnızca bir jandarmanın ifadesine dayanılarak takipsizlik kararının verilmesi, hazırlık soruşturmasının etkili ve özenli olmadığını göstermektedir.

Son olarak Savcılık tarafından verilen takipsizlik kararı, Süleyman Ekrem'in silah kullandığı hiçbir şekilde kanıtlanmadığı gerekçesiyle Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi tarafından bozulmuştur. Bununla birlikte daha sonrasında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, eski Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun 343. maddesi uyarınca Adalet Bakanı'nın emri ile Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi kararının bozulmasını talep etmiştir. AİHM yalnızca Adalet Bakanı tarafından kullanılacak olağanüstü bir başvuru yolunun kullanıldığını tespit etmektedir. Bu başvuru, davada takipsizlik kararının alınması ile sonuçlanmıştır. AİHM bu şekilde dava konusu olay sonrasında açılan kamu davasının sonlandığını tespit etmektedir.

Bütün bu eksiklikler ışığında AİHM, Süleyman Ekrem'in ölümü ile ilgili olarak etkili bir soruşturma yürütülmesi hususunu içeren ve AİHS'nin 2. maddesinde ifade edilen gerekliliklerin yerine getirilmediğine kanaat getirmektedir.

Bu nedenle AİHS'nin 2. maddesi usul yönünden ihlal edilmiştir.

II. AİHS'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

AİHS'nin 6. maddesine atıfta bulunan başvuranlar, yetkililer tarafından derinlemesine bir soruşturma yürütülmemiş olmasından dolayı şikayetçi olmaktadır.

Bununla birlikte AİHM, bu şikayetin AİHS'nin 13. maddesinin Sözleşmeciler Tarafına yüklediği genel zorunluluk ile bağlantılı olarak incelenmesi gerektiği kanaatindedir.

Aynı zamanda AİHS'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiği yönünde bir karar almasını gerektiren gerekçe dikkate alındığında AİHM, AİHS'nin 13. maddesi bakımından farklı herhangi bir sorunun ortaya çıkmadığı kanaatindedir.

III. AİHS'İN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuranlar, çatışma sırasında zarar gören ve yakınlarına ait olan minibüs için 26.338 Yeni Türk Lirası (yaklaşık 14.000 Euro) talep etmektedirler. Başvuranlar, Süleyman Ekrem'in maddi desteğinden yoksun kaldıklarını belirterek ve bilirkişi raporuna dayanarak 204.441 Y.T.L. (yaklaşık 108.600 Euro) talep etmektedirler. Başvuranlar 70.000 Y.T.L. (yaklaşık 31.200 Euro) tutarında manevi zarara uğradıklarını iddia etmektedirler.

Hükümet bu iddialara karşı çıkmaktadır.

AİHM, etkili soruşturma yürütülmemesi nedeniyle AİHS'nin ihlal edildiği yönünde karar almasını gerektiren olaylarla, başvuranlar tarafından talep edilen maddi tazminat arasında bir nedensellik bağı görememektedir. Bu nedenle AİHM, başvuranlar tarafından bu ad altında dile getirilen talebi reddetmektedir (*Halit Çelebi* kararı).

Buna karşın, AİHM hakkaniyete uygun olarak maktulün eşi Güllü Ekrem'e ve maktulün çocuklarına 15.000 Euro, maktulün babası olan Mehmet Ekrem'e ise 1.000 Euro tutarında manevi tazminat ödenmesinin uygun olacağı kanaatindedir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuranlar, AİHM önünde yapılan masraf ve harcamalar için 4.950 Y.T.L. (yaklaşık 2.600 Euro) talep etmekte ve bununla ilgili olarak bir dekont sunmaktadırlar. Başvuranlar ayrıca bilirkişi, tercüme ve yazışma masrafları için 1.000 Euro talep etmektedir.

Hükümet bu iddialara karşı çıkmaktadır.

AİHM, AİHS'nin 41. maddesi uyarınca ancak gerçekten yapılan ve makul miktardaki masraf ve harcamaların geri ödenebileceğini hatırlatmaktadır (*Nikolava-Bulgaristan*, no: 31195/96). AİHM, elindeki mevcut unsurlar doğrultusunda ve bu konudaki içtihadı uyarınca, talep edilen miktarın tamamının, yani 3.600 Euro'dan 701 Euro tutarındaki adli yardım düşürülerek kalan miktarın başvuranlara ödenmesinin makul olacağı kanaatindedir.

C. Gecikme Faizi

AİHM, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puanlık bir artışın ekleneceğini belirtmektedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM, OYBİRLİĞİYLE,

1. Bire karşı altı oyla, Süleyman Ekrem'in ölümü ile ilgili olarak AİHS'nin 2. maddesinin esastan *ihlal edilmediğine*;

2. Oybirliğiyle, Süleyman Ekrem'in ölümü ile ilgili olarak Savunmacı Devlet tarafından etkili soruşturma yürütülmesi zorunluluğunun yerine getirilmemesi hususunda AİHS'nin 2. maddesinin usulen *ihlal edildiğine*;

3. Oybirliğiyle, AİHS'nin 13. maddesine ilişkin olarak dile getirilen şikayetin ayrıca incelenmesinin *gerekli olmadığına*;

4. Oybirliğiyle,

a) AİHS'nin 44 § 2. maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Yeni Türk Lirası'na çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet tarafından başvuranlara:

i. maktulün eşi Güllü Ekrem'e ve maktulün çocuklarına toplu olarak 15.000 Euro (on beş bin Euro) *ödenmesine*;

ii. maktulün babası Mehmet Ekrem'e 1.000 Euro (bin Euro) *ödenmesine*;

iii.masraf ve harcamalar için 3.600 Euro'dan Avrupa Konseyi tarafından sağlanan 701 Euro tutarındaki adli yardım düşürülerek kalan miktarın altı başvurana toplu olarak *ödenmesine*;

iv. yukarıdaki miktarların her türlü vergiden *muaf tutulmasına*;

b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar, Hükümet'in, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda faiz *uygulanmasına*;

6. Bire karşı altı oyla adil tazmine ilişkin diğer taleplerin *reddedilmesine*;

Karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddesi gereğince 12 Haziran 2007 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

— • —

 [İçindekilere dön](#)

İlânlar

Adalet Bakanlığında :

MÜNHAL NOTERLİKLER

Aşağıda 2007 yılı gayrisafi gelirleri ve isimleri yazılı bulunan İKİNCİ SINIF noterlikler münhaldir.

1512 sayılı Noterlik Kanununun 22 ve müteakip maddeleri gereğince BİRİNCİ SINIF VE İKİNCİ SINIF noterlerden bu noterliklere atanmaya istekli olanların ilan tarihinden itibaren bir ay içinde Bakanlığımıza veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurmaları gerekmektedir.

Posta ile doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilmiş olan dilekçeler başvurma süresi içinde Bakanlığa gelmediği takdirde atama işleminde nazara alınmaz.

İlan olunur.

<u>Sıra No</u>	<u>Noterliğin Adı</u>	<u>2007 Yılı Gayrisafi Gelirleri</u>
1 -	Alaca Noterliği	159.444,30,-YTL.
2 -	Bandırma İkinci Noterliği	299.862,89,-YTL.
3 -	Bandırma Üçüncü Noterliği	309.600,36,-YTL.
4 -	Muğla İkinci Noterliği	194.822,57,-YTL.
5 -	Muş İkinci Noterliği	198.678,32,-YTL.
6 -	Serik Üçüncü Noterliği	293.163,97,-YTL.
7 -	Turgutlu Birinci Noterliği	333.524,23,-YTL.
8 -	Urla Noterliği	301.117,18,-YTL.

MÜNHAL NOTERLİKLER

Aşağıda 2007 yılı gayrisafi gelirleri ve isimleri yazılı bulunan BİRİNCİ SINIF noterlikler münhaldir.

1512 sayılı Noterlik Kanununun 22 ve müteakip maddeleri gereğince BİRİNCİ SINIF noterlerden bu noterliklere atanmaya istekli olanların ilan tarihinden itibaren bir ay içinde

Bakanlığımıza veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurmaları gerekmektedir.

Posta ile doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilmiş olan dilekçeler başvurma süresi içinde Bakanlığa gelmediği takdirde atama işleminde nazara alınmaz.

İlan olunur.

<u>Sıra No</u>	<u>Noterliğin Adı</u>	<u>2007 Yılı Gayrisafi Gelirleri</u>
1 -	Beyoğlu Yirmisekizinci Noterliği	1.104.073,24,-YTL.
2 -	Erzurum Yedinci Noterliği	293.514,84,-YTL.
3 -	İstanbul Onaltıncı Noterliği	809.818,61,-YTL.

2007 yılı gayrisafi geliri 516.499,78,-YTL. olan ikinci sınıf Bolu Üçüncü Noterliği 1 Haziran 2008 tarihinde yaş tahdidi nedeniyle boşalacaktır.

1512 sayılı Noterlik Kanununun 22 ve müteakip maddeleri gereğince BİRİNCİ SINIF VE İKİNCİ SINIF NOTERLERDEN bu noterliğe atanmaya istekli olanların ilan tarihinden itibaren bir ay içinde Bakanlığımıza veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurmaları gerekmektedir.

Posta ile doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilmiş olan dilekçeler başvurma süresi içinde Bakanlığa gelmediği takdirde atama işleminde nazara alınmaz.

İlan olunur.

MÜNHAL NOTERLİKLER

2007 yılı gayrisafi gelirleri ve isimleri yazılı olan birinci sınıf Beyoğlu Onbeşinci Noterliği 4 Haziran 2008, Bakırköy Yirmiyedinci Noterliği 8 Haziran 2008, Mersin Beşinci Noterliği 10 Haziran 2008, Sincan Üçüncü Noterliği 10 Haziran 2008, Bakırköy Onaltıncı Noterliği 15 Haziran 2008,, Kadıköy Dördüncü Noterliği 23 Haziran 2008 ve Mersin Dokuzuncu Noterliği 26 Haziran 2008 tarihlerinde yaş tahdidi nedeniyle boşalacaktır.

1512 sayılı Noterlik Kanununun 22 ve müteakip maddeleri gereğince BİRİNCİ SINIF NOTERLERDEN bu noterliklere atanmaya istekli olanların ilan tarihinden itibaren bir ay içinde Bakanlığımıza veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurmaları gerekmektedir.

Posta ile doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilmiş olan dilekçeler başvurma süresi içinde Bakanlığa gelmediği takdirde atama işleminde nazara alınmaz.

Keyfiyet Noterlik Kanununun 22 nci maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca

İlan olunur.

<u>Sıra No</u>	<u>Noterliğin Adı</u>	<u>2007 Yılı Gayrisafi Gelirleri</u>
1 -	Bakırköy Onaltıncı Noterliği	1.194.320,08,-YTL.
2 -	Bakırköy Yirmiyedinci Noterliği	936.291,18,-YTL.
3 -	Beyoğlu Onbeşinci Noterliği	780.360,61,-YTL.
4 -	Kadıköy Dördüncü Noterliği	2.288.140,72,-YTL.
5 -	Mersin Beşinci Noterliği	860.326,31,-YTL.
6 -	Mersin Dokuzuncu Noterliği	807.405,97,-YTL.
7 -	Sincan Üçüncü Noterliği	606.242,40,-YTL.

[R.G. 4 Nisan 2008 – 26837]

 [İçindekilere dön](#)

Adalet Bakanlığından :

MÜNHAL NOTERLİKLER

Aşağıda 2007 yılı gayrisafi gelirleri ve isimleri yazılı olan ÜÇÜNCÜ SINIF noterlikler münhaldir

1512 Sayılı Noterlik Kanununun 22 ve müteakip maddeleri gereğince BİRİNCİ SINIF, İKİNCİ SINIF, ÜÇÜNCÜ SINIF NOTERLERDEN VE NOTERLİK BELGESİ SAHİPLERİNDEN bu noterliklere atanmaya istekli olanların ilan tarihinden itibaren bir ay içinde ve istekli oldukları her noterlik için ayrı dilekçe vermek suretiyle Bakanlığımıza veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurmaları gerekmektedir.

Başvuruda bulunan ve belge numarası 7000'in altında olan belge sahiplerinin başvuru dilekçelerine 1512 Sayılı Noterlik Kanununun 23 üncü maddesi gereğince sabıka kaydı, sağlık raporu, mal bildirimi, kayıtlı olunan barodan hakkında soruşturma ya da disiplin cezası olup, olmadığına ilişkin belge ve Cumhuriyet Başsavcılıklarından temin edilebilecek beyannamesi ve varsa soyadındaki değişikliği gösterir belgeyi eklemeleri gerekmektedir. Eksik belgelerini ilan tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlamayan kişilerin istemi dikkate alınmaz.

Posta ile doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilmiş olan dilekçeler ve ekleri başvurma süresi içinde Bakanlığa gelmediği takdirde atama işleminde dikkate alınmaz.

Aynı kanunun değişik 30 uncu maddesi uyarınca, atanma emrinin tebellüğünden sonra vazgeçme halinde noterlik belgesi sahipleri de noterler gibi istifa etmiş sayılacaktır.

İlan olunur.

Sıra No	Noterliğin Adı	İli	2007 Yılı Gayrisafi Gelirleri
1	Adilcevaz Noterliği	Bitlis	55.860,68.-YTL.
2	Akdağmadeni Noterliği	Yozgat	154.758,02.-YTL.
3	Alucra Noterliği	Giresun	35.988,48.-YTL.
4	Ardeşen Noterliği	Rize	249.364,13.-YTL.
5	Ayancık Noterliği	Sinop	113.089,60.-YTL.
6	Baykan Noterliği	Siirt	30.540,51.-YTL.
7	Bitlis İkinci Noterliği	Bitlis	87.487,45.-YTL.
8	Çaldıran Noterliği	Van	69.741,91.-YTL.
9	Çatalzeytin Noterliği	Kastamonu	30.283,00.-YTL.
10	Çemişgezek Noterliği	Tunceli	9.114,14.-YTL.
11	Demirci Noterliği	Manisa	188.369,64.-YTL.
12	Demirköy Noterliği	Kırklareli	26.099,68.-YTL.
13	Eğirdir Noterliği	Isparta	179.545,55.-YTL.
14	Ermenek Noterliği	Karaman	146.690,53.-YTL.
15	Görece Noterliği	Giresun	186.922,25.-YTL.
16	Güney Noterliği	Denizli	33.688,61.-YTL.
17	Gürün Noterliği	Sivas	67.953,62.-YTL.
18	Hisarcık Noterliği	Kütahya	47.526,71.-YTL.
19	Karaburun Noterliği	İzmir	49.351,10.-YTL.
20	Karayazı Noterliği	Erzurum	23.433,78.-YTL.

21	Kemah Noterliği	Erzincan	12.292,69.-YTL.
22	Mesudiye Noterliği	Ordu	33.306,64.-YTL.
23	Pazaryeri Noterliği	Bilecik	37.965,31.-YTL.
24	Pınarbaşı Noterliği	Kastamunu	13.375,05.-YTL.
25	Posof Noterliği	Ardahan	19.169,75.-YTL.
26	Ömerli Noterliği	Mardin	26.806,07.-YTL.
27	Sarıyahşı Noterliği	Aksaray	14.595,60.-YTL.
28	Serinhisar Noterliği	Denizli	66.950,81.-YTL.
29	Şefaati Noterliği	Yozgat	86.259,83.-YTL.
30	Tirebolu Noterliği	Giresun	141.970,28.-YTL.
31	Varto Noterliği	Muş	69.581,85.-YTL.
32	Yıldızeli Noterliği	Sivas	73.166,51.-YTL.

[R.G. 6 Nisan 2008 – 26839]

— • —

 İçindekilere dön

Adalet Bakanlığından :

Turgutlu Sulh Hukuk Mahkemesi Satış Memurluğunun 1977/27 sayılı dosyasının zayi olduğu anlaşıldığından, 4473 sayılı Yangın, Yersarsıntısı, Seylâp veya Heyelân Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanun hükümlerinin söz konusu dosya için uygulanmasına ve anılan Kanun hükümleri gereğince işlem yapılmasına karar verildiği ilân olunur.

[R.G. 6 Nisan 2008 – 26839]

— • —

 İçindekilere dön

MART / 2 0 0 8

A) İSTİFA EDEN VEYA MESLEKTEN AYRILAN HÂKİM VE SAVCILAR

1-	40934	Hatice ÖZKAN BİNGÖL	Van Hâkimi	10.03.2008
2-	105584	Nezihe DEMİR	Nurhak Hâkimi	14.03.2008

B) İSTEĞİ ÜZERİNE EMEKLİYE AYRILAN HÂKİM VE SAVCILAR

1-	24758	Hüseyin ALBAKIR	Elazığ Hâkimi	03.03.2008
2-	24153	Dr. İnci KULAŞ ERCAN	Üsküdar Hâkimi	06.03.2008

3-	26055	Hüseyin TAŞKIN	İzmir Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	06.03.2008
4-	21125	Muzaffer EROĞLU	Kartal Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi	07.03.2008
5-	21751	Rana OĞUZ	Yargıtay Cumhuriyet Savcısı	24.03.2008
6-	19295	Necati ÇELİK	Adalet Başmüfettişi	25.03.2008
7-	26140	Süleyman Meriç GEÇİM	Eskişehir Hâkimi	26.03.2008
8-	26735	Adem GÜRGEN	Konya Bölge İdare Mahkemesi Üyesi	28.03.2008

C) YAŞ HADDİNDEN EMEKLİYE AYRILAN HÂKİM VE SAVCILAR

1-	18454	Süreyya GÖNÜL	Ankara Hâkimi	01.03.2008
2-	21775	Refah CERAN	Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	03.03.2008
3-	18598	Yalçın ERKMEN	Kadıköy Hâkimi	10.03.2008
4-	18536	Niyazi AYDIN	İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	13.03.2008
5-	18591	Ömer KOÇAK	Yargıtay Onüçüncü Hukuk Dairesi Üyesi	13.03.2008
6-	20156	Mehmet Orhan KARADENİZ	Ankara Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı	14.03.2008
7-	20143	Adil GÜRBÜZ	Eyüp Hâkimi	15.03.2008
8-	18256	Şerif EROL	Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi Üyesi	23.03.2008